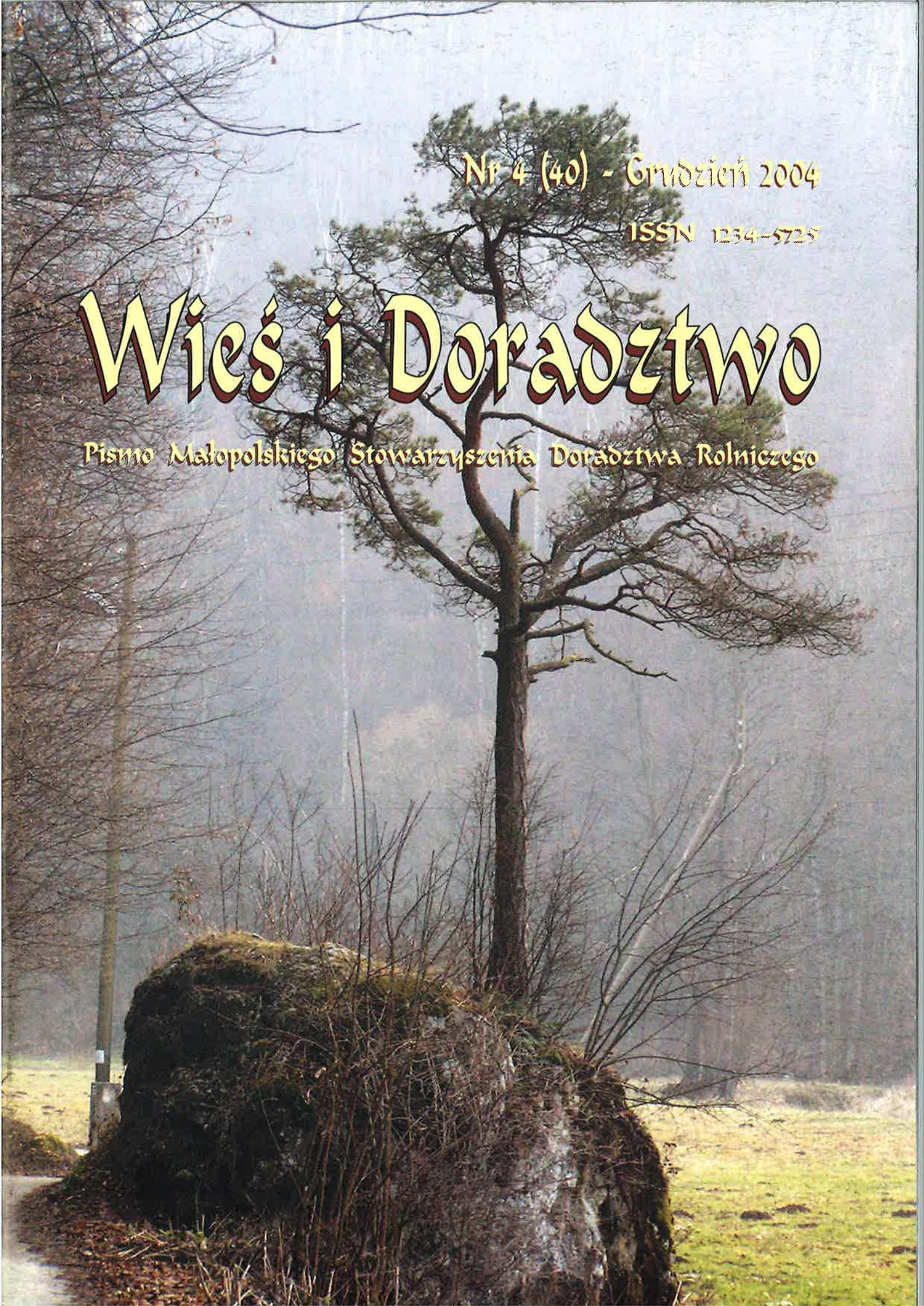

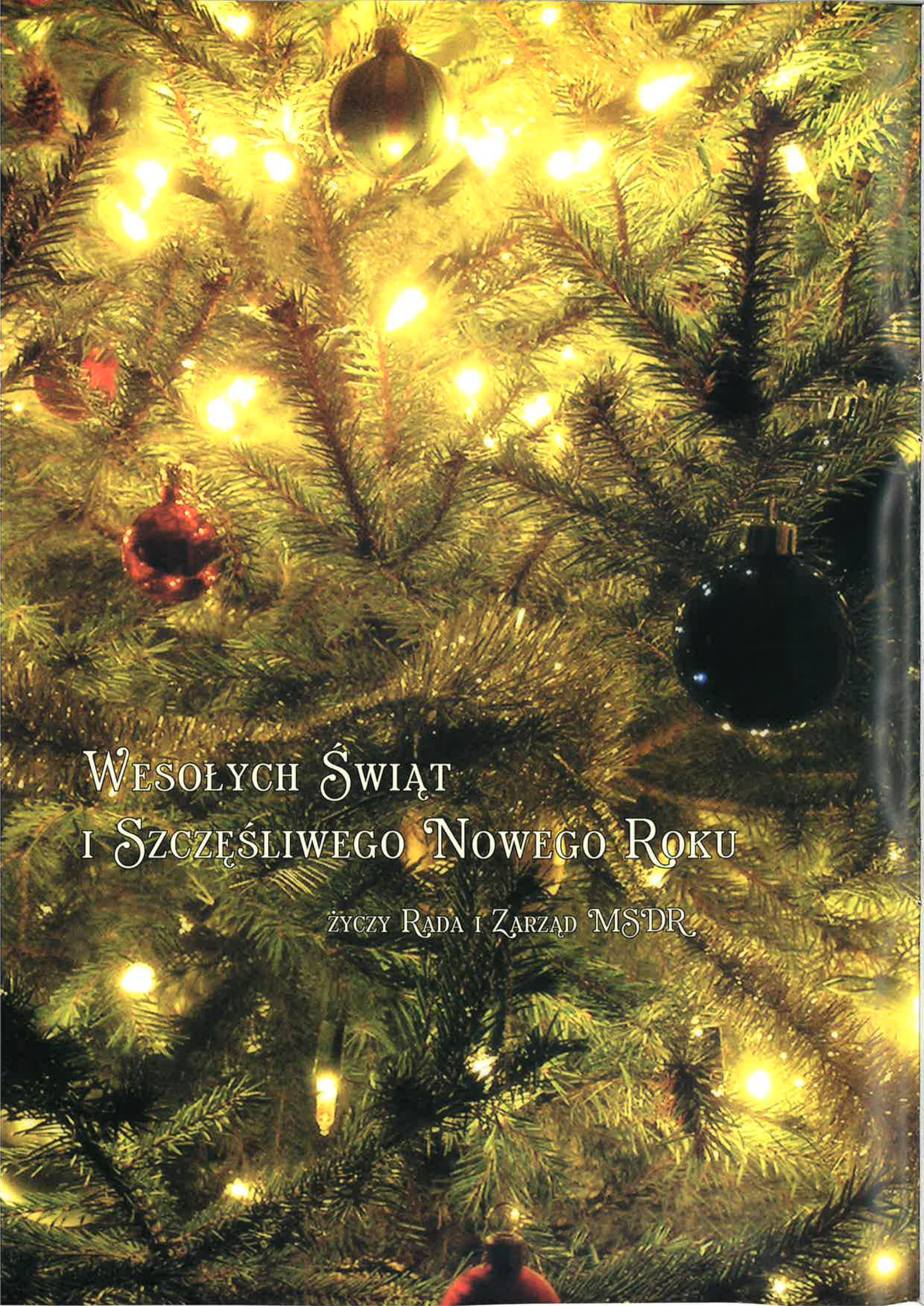
Nr 4 (40) - Grudzień 2004

ISSN 1234-5725

Wieś i Doradztwo

Pismo Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego

WESOŁYCH ŚWIĄT
I SZCZĘŚLIWEGO NOWEGO ROKU

ŻYCZY RADA I ZARZĄD MSDR

Wieś i Doradztwo

Doradztwo i Edukacja

Józef Kania, Jacek Lupa
Zarządzanie w doradztwie rolniczym przy wykorzystaniu intranetu i portalu korporacyjnego 2

Lech Goraj
Unijna Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN) 4

Krystyna Vinohradnik
Różne podejścia do doradztwa rolniczego w Turcji 12

Andrzej Żurek
Sytuacja rolnictwa w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej 15

Wielofunkcyjny Rozwój Obszarów Wiejskich

Wojciech Pomajda, Mirosław Drygas
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w procesie przeobrażeń polskiej wsi i rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej 20

Ekologia i Ochrona Krajobrazu

Ewa Baran
Wspieranie ekonomiczne funkcji ekologicznych obszarów problemowych 26

Technologia Produkcji

Ryszard Kostuch
Zwiększanie opłacalności gospodarstw rolniczych w USA 29

Elżbieta Pisulewska, Halina Puchalska
Wykorzystanie i uprawa lebiodki pospolitej (Organum vulgare) 32

Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości które tworzy Unia

Idee i główne elementy projektu 33

Gdy Mojżesz otrzymał tablice z dekalogiem 36

Projekt wzbogaca życie szkoły 37

Wytrwam do końca 38

Wsparcie polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w pierwszym okresie członkostwa w Unii Europejskiej (2004–2006) 41

Za prekursorami idzie reszta 44

Krzysztof Klęczar 47

Praktyczne rady 48

Od Redakcji

Nr 4(40)/2004

Drodzy Czytelnicy

Oddajemy do Waszych rąk numer, w którym zamieściliśmy szereg artykułów adresowanych do doradców i osób interesujących się rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Szczególnej uwadze polecamy artykuły dr inż. Józefa Kania i mgr inż. Jacka Lupy „Zarządzanie w doradztwie rolniczym przy wykorzystaniu internetu i portalu korporacyjnego”, dr Lecha Goraja „Unijna sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN)” i dr inż. Krystyny Vinohradnik „Różne podejścia do doradztwa rolniczego w Turcji”.

Polecamy także artykuł mgr inż. Wojciecha Pomajdy i dr inż. Mirosława Drygasa „Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w procesie przeobrażeń polskiej wsi i rolnictwa po akcesji Polski do Unii Europejskiej” szeroko omawiający dziesięcioletni dorobek Agencji.

Szczególnej uwadze naszych Czytelników, zwłaszcza nauczycieli i uczniów z średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej, polecamy wkładkę zatytułowaną „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości które tworzy Unia”. Prezentujemy w niej cele i założenia projektu dofinansowanego przez Fundację Fundusz Współpracy ze środków Programu Agro-NGO realizowanego na zlecenie Komitetu Integracji Europejskiej. Liczymy, że po zapoznaniu się z opublikowanymi materiałami programowo-organizacyjnymi projektu, a także z wypowiedziami doradców, pedagogów i młodzieży, zgłosicie swój udział w realizacji projektu. Życzymy Państwu przyjemnej lektury.

Zarząd i Rada MSDR

REDAGUJE ZARZĄD
MAŁOPOLSKIEGO STOWARZYSZENIA
DORADZTWA ROLNICZEGO
oraz KATEDRA ROLNICTWA ŚWIATOWEGO
I DORADZTWA
AKADEMII ROLNICZEJ W KRAKOWIE
31-121 Kraków, ul. Czysza 21

PREZES ZARZĄDU MSDR
dr inż. Józef Kania

REDAKTOR ODPOWIEDZIALNY
dr inż. Stanisław Legutko

tel. (012) 662-43-31, fax (012) 633-15-61
e-mail: zdr@ar.krakow.pl; www.msdr.edu.pl

Nakład 1500 egz.

Dr inż. Józef Kania, mgr inż. Jacek Lupa

Zarządzanie w doradztwie rolniczym przy wykorzystaniu intranetu i portalu korporacyjnego

1. Intranet i portal korporacyjny w doradztwie rolniczym

Intranet to w uproszczeniu Internet ograniczony do rozmiarów organizacji; albo inaczej jest to sieć znajdująca się wewnątrz danej instytucji; w której treści przez nią dystrybuowane przeznaczone są wyłącznie dla pracowników, a informacje tam zawarte mają w zasadzie charakter statyczny.

Portal korporacyjny to połączenie technologii internetowej z intranetem a więc wewnętrznymi systemami informatycznymi oraz dokumentami danej organizacji, umożliwiającą pracownikom łatwy dostęp do potrzebnych aplikacji i danych oraz ekstranetem czyli portalem korporacyjnym który może być dostępny dla klientów doradztwa. W portalu korporacyjnym oprócz informacji statycznej można umieszczać aplikacje np. do zarządzania zasobami ludzkimi, finansami, księgowością, zasobami magazynowymi itp.

Podstawowe cechy portali korporacyjnych są następujące:

- jedno logowanie do wielu baz i usług sieciowych,
- wystandaryzowana wedle taksonomii firmowej wyszukiwarka przeglądająca wszystkie dokumenty i bazy danych,
- personalizacja umożliwiająca użytkownikowi organizację pracy (pulpitu) wedle jego preferencji,
- współpraca – czaty, grupy dyskusyjne, netmeeting,
- bezpieczeństwo – różne poziomy dostępu dla różnych grup pracowników,
- skalowalność – możliwość łatwego rozwoju od projektu pilotażowego dla grupy, np. 10 użytkowników, do portalu korporacyjnego dla całej firmy
- otwartość – możliwość dostępu przez różne urządzenia, wykorzystanie otwartych standardów takich jak XML.

Elementami portalu korporacyjnego dla doradztwa są:

1. Jedno okno umożliwiające dostęp do wszystkich aplikacji i danych np.:

- aplikacje dotyczące doboru dawek pokarmowych, optymalizacji nawożenia, wyliczanie standardowej nadwyżki bezpośredniej dla produktów rolniczych, wypełnianie wniosków aplikacyjnych o środki WPR itp.
- dane i dokumenty podzielone na określone kategorie:
 - produkcja roślinna,
 - produkcja zwierzęca,
 - przetwórstwo,
 - rozwój obszarów wiejskich,
 - ekonomika produkcji,
 - ochrona środowiska,
 - Unia Europejska,
 - oświata,
 - prawo,
 - nowości,
- artykuły publikowane przez doradców oraz ich archiwum
- bazy danych dla firm z otoczenia rolnictwa
- linki

2. Wyszukiwarka i przeglądarka – pozwalająca na szybkie dostanie się do poszukiwanej informacji.
3. Lista ekspertów, mapy kompetencji, mapy najlepszych praktyk pomocne w dotarciu do konkretnego specjalisty lub zespołu doradców posiadających najlepszą wiedzę do rozwiązania konkretnego problemu.
4. Publikowanie informacji – wydarzenia i informacje związane z pracą jednostek doradztwa rolniczego, kalendarz działań, listy zadań do wykonania.
5. Narzędzia przydatne w zarządzaniu organizacją doradczą – zarządzanie dokumentami w tym korespondencją, programy do pracy grupowej, aplikacje do zarządzania klientami doradztwa.
6. Informacje rynkowe – ceny, standardy, koszty, limity.
7. Komunikacja wewnętrzna systemu doradztwa rolniczego – biuletyny, poczta elektroniczna, fora dyskusyjne, czaty, tele i videokonferencje.

We wdrażaniu portalu korporacyjnego wyróżnić możemy następujące kroki (etapy):

Krok 1:	Określenie potrzeb (zrealizowany przez RCDRRiOW w Częstochowie).
Krok 2:	Wybór narzędzi – strona www.odr.net.pl obejmuje część internetową i intranetową, podział na użytkowników zarządzających kategoriami i administratorów, sposoby logowania i publikowania treści, obowiązki (zrealizowany przez RCDRRiOW w Częstochowie).
Krok 3:	Uruchomienie projektu pilotażowego – testowanie i promocja (w realizacji przez RCDRRiOW w Częstochowie).
Krok 4:	Uruchomienie serwisu – budżet, struktura zarządzania serwisem, określenie obowiązków użytkowników, rozwinięcie systemów komunikacji wewnętrznej, określenie dokładnego kształtu i wyglądu serwisu – wymaga zdobycia środków finansowych.
Krok 5:	Monitoring i doskonalenie portalu – realizacja bieżąca po uruchomieniu serwisu.

1.1. Zalety i wady portali korporacyjnych

Zalety:

- łatwy sposób dostosowania się do struktury organizacji oraz jej wewnętrznych procesów biznesowych,
- możliwość łatwego wprowadzenia zmian w organizacji bez straty informacji i dokumentów.

Wady:

- problemy związane z bezpieczeństwem systemów komputerowych,
- problem utraty wszystkich danych firmy w przypadku awarii systemu komputerowego.

1.2. Wyzwania stojące przed doradztwem związane z wdrożeniem portalu

- zmiana kultury organizacji – teraz każdy pracownik musi zdawać sobie sprawę, że jest odpowiedzialny za wprowadzane do portalu informacji i dokumentów, a przez to za funkcjonowanie i sukces firmy,
- wprowadzenie nowej taksonomii, opisującej większość (wszystkie) aspektów działalności firmy,
- nauczenie pracowników efektywnego korzystania z komputera.

2. Konstatacje

- Portal korporacyjny doradztwa to nowoczesne narzędzie do **zarządzania wiedzą** w państwowym systemie doradztwa rolniczego w Polsce.
- Zarządzanie wiedzą wymaga zmiany kultury funkcjonowania organizacji doradczej w której

doradcy będą skłonni dzielić się własną wiedzą i swoimi doświadczeniami z innymi. Stanowi to nowe wyzwanie dla kadry zarządzającej.

Jak można to uzyskać? Oto propozycje:

- nie sprowadzać zarządzania wiedzą tylko do jej opisywania bez podawania autorstwa,
 - niwelować nadmierną konkurencję wśród doradców,
 - nagradzać zespoły,
 - doceniać tych którzy doskonałą wiedzę innych,
 - nie karać za przyznawanie się do błędów ale za ich zatajanie.
- Wyzwania czasu powodują, że my wszyscy tzn. pracownicy naukowcy, doradcy i rolnicy musimy się zmieniać zdobywając nową wiedzę. Podobnie by sprostać nowym wymaganiom rynku muszą się zmieniać organizacje doradcze.
 - Zarówno portal korporacyjny jak i system zarządzania wiedzą, są tylko narzędziami dzięki którym zmiany te są łatwiejsze. Najważniejszym elementem Portalu będą jednak zawsze doradcy z ich wiedzą, doświadczeniem i otwartością na zmiany.

Akademia Rolnicza w Krakowie,
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa,
Regionalne Centrum Doradztwa Rozwoju
Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
w Częstochowie

Literatura:

1. Ban A.W., Hawkins H.S. 1997. *Doradztwo rolnicze*. Wydanie polskie MSDR zs. w AR, Kraków.
2. *Future Directions in Agriculture and Information and Communication Technologies (ICTs) at USAID*, 2003. Background paper prepared by AED and Winrock International Washington DC.
3. Grosse T.G. 2004. *Jak rozwijać gospodarkę opartą na wiedzy w Polsce? Analizy i Opinie nr 24*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.
4. Kania J. 1998. *Internet w doradztwie rolniczym*, [w:] *Systemy informacji rolniczej – Nowe wyzwania dla doradztwa*. Biul. Reg. ZDR nr 318, AR, Kraków.
5. Lupa J. 1998. *Internet w służbie informacji rolniczej*, [w:] *Systemy informacji rolniczej – Nowe wyzwania dla doradztwa*. Biul. Reg. ZDR nr 318, AR, Kraków.
6. *System przekazywania wiedzy i informacji – doświadczenia i wnioski grupy roboczej*, 2003. Opracowanie zespołowe pod kier. J. Lupy. www.odr.net.pl
7. *Zarządzanie wiedzą w Polsce, bilans doświadczeń*, 2004. Opracowanie zbiorowe pod kierunkiem P. Płoszajskiego, SGH, Warszawa.

Dr Lech Goraj

Unijna Sieć Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN)

1. Informacje podstawowe o FADN

Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych – FADN (od skrótu nazwy w j. angielskim: *Farm Accountancy Data Network*) jest koniecznym i niezastąpionym narzędziem używanym do kreowania Wspólnej Polityki Rolnej. Dane gromadzone w ramach tej struktury wykorzystywane są dla:

1. Oceny efektów podjętych decyzji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, poprzez:

- coroczne określenia dochodów gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie Wspólnoty,
- analizę działalności gospodarstw rolnych,

2. Oceny efektów planowanych decyzji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej, poprzez:

wykonywanie scenariuszy dla oceny skutków projektowanych zmian dotyczących rolnictwa Wspólnoty. Na ich podstawie uzyskuje się odpowiedzi na stawiane pytania: „co się stanie jeśli?”

1.1. Podstawa prawna FADN

Funkcjonowanie FADN regulują cztery podstawowe przepisy prawne Wspólnoty:

- a) Rozporządzenie Rady EWG nr 79/65/EWG z 15 czerwca 1965 r. w sprawie utworzenia sieci zbierania danych rachunkowych dotyczących dochodów i działalności gospodarstw rolnych w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej,
- b) Decyzja Komisji 85/377/EWG z 7 czerwca 1985 r. ustanawiająca typologię gospodarstw rolnych na terenie Wspólnoty,
- c) Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 1859/82 z 12 lipca 1982 r. dotyczące wyboru gospodarstw dla przesyłania sprawozdań z gospodarstw do Komisji w celu określania dochodów gospodarstw rolnych,
- d) Rozporządzenie nr 118/66/EWG w sprawie formatu sprawozdania z gospodarstwa rolnego do FADN, służącego określeniu dochodów gospodarstw rolnych.

1.2. Podstawowe zasady obowiązujące w FADN

W rozporządzeniu Komisji ustanawiającym FADN zostały określone m.in. trzy podstawowe zasady funkcjonowania systemu, a mianowicie:

- **rolnik dobrowolnie uczestniczy w systemie FADN.**

Istnieją często sytuacje, że rolnik prowadzi rachunkowość w swoim gospodarstwie, na skutek własnych potrzeb lub ciężących obowiązków. Aby jednak dane rachunkowości rolniczej mogły zostać udostępnione Komisji wymagane jest uzyskanie na to zgody rolnika.

- **dane z gospodarstw rolniczych dostarczane do Komisji są traktowane jako ściśle tajne.**

W FADN obowiązuje zakaz ujawniania jakichkolwiek indywidualnych danych rachunkowości rolniej lub innych indywidualnych szczegółów. Zakaz ten odnosi się do wszystkich osób obecnie lub wcześniej uczestniczących w pracach Sieci, które z tego tytułu weszły w posiadanie danych indywidualnych.

W tych warunkach dopuszczalne jest publikowanie uśrednionych wyników obejmujących co najmniej 15 gospodarstw).

Sam rolnik jako posiadacz gospodarstwa z którego dane rachunkowe pochodzą ma prawo do ich dowolnego dysponowania.

- **danych nie można wykorzystywać dla celów podatkowych.**

Rozporządzenie ustanawia bezwzględny zakaz wykorzystywania jakichkolwiek indywidualnych danych rachunkowych lub innych szczegółów uzyskanych w ramach FADN do celów podatkowych lub innych, mogących narazić rolnika na przykrości i straty.

1.3. Pole obserwacji FADN

Nie wszystkie gospodarstwa funkcjonujące na terenie danego kraju czy regionu SGM znajdują się w polu zainteresowania FADN. W polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa rolne, które zapewniają odpowiedni dochód i zatrudnienie. W praktyce do pola obserwacji włączane są te gospodarstwa, które wytwarzają w danym regionie lub kraju około 90% wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) wytwarzanej przez funkcjonujące gospodarstwa rolne. Dolny próg graniczny wyznaczany

jest na podstawie sumowania wartości SGM gospodarstw znajdujących się w krajowym rejestrze gospodarstw rolnych od największych do najmniejszych do momentu, aż określona zostanie wielkość ostatniego gospodarstwa które wyczerpuje 90% wartości SGM w odpowiedniej jednostce administracyjnej. Jednak z uwagi na to, że systematyka progów wielkości nie ma charakteru ciągłego lecz skokowy, minimalne progi wielkości wyrażone w europejskich jednostkach wielkości (ESU), wynoszą 16, 8, 4, 2 ESU. Z tego właśnie powodu w poszczególnych krajach członkowskich, w polu obserwacji FADN znajdują się gospodarstwa, które wytwarzają ponad 90% standardowej nadwyżki bezpośredniej.

W poszczególnych krajach członkowskich progi wielkości ekonomicznej określające minimalną wielkość gospodarstw rolnych włączanych do pola obserwacji FADN są różne, przede wszystkim z powodu istniejących różnic w strukturze agrarnej.

1.4. Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych

Zasady klasyfikacji gospodarstw zostały precyzyjnie określone i po raz pierwszy formalnie ustanowione Decyzją Komisji (EWG) 78/463/EEC z dnia 7 kwietnia 1978 r. Według tych zasad gospodarstwa rolne funkcjonujące na terenie Wspólnoty klasyfikowane są najczęściej według dwóch kryteriów:

- wielkości ekonomicznej,
- typu rolniczego.

1.4.1. Parametry wykorzystywane w klasyfikacji gospodarstw rolnych

Po rozwinięciu zakresu działań i skali dopłat w ramach wspólnej polityki rolnej, zaszła potrzeba bardziej precyzyjnego badania skutków projektowanych działań w różnych gospodarstwach rolnych, formowanych nie tylko według kryteriów ilościowych (np. wielkości zasobów ziemi) ale także kryteriów ekonomicznych (rodzaju realizowanej produkcji rolnej czy wielkości uzyskiwanych nadwyżek ekonomicznych). Z tego właśnie powodu, prawie 20 lat po utworzeniu FADN Komisja Europejska podjęła w dniu 7 czerwca 1985 r. decyzję nr 85/377/EWG, ustanawiającą nową typologię gospodarstw rolnych na terenie Wspólnoty.

Zadaniem Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych jest stworzenie możliwości na poziomie Wspólnoty:

- przeprowadzania analiz sytuacji gospodarstw rolnych grupowanych według kryteriów ekonomicznych,
- porównywanie sytuacji gospodarstw rolnych pomiędzy:

- różnymi klasami wylanianymi według zasad tej typologii,
- krajami członkowskimi lub regionami w krajach członkowskich
- różnymi okresami

W podstawowej klasyfikacji gospodarstw rolnych mają zastosowanie parametry ekonomiczne. Są nimi:

- standardowa nadwyżka bezpośrednia (SGM – *Standard Gross Margin*),
- europejska jednostka wielkości (ESU – *European Size Unit*).

Przy ich użyciu gospodarstwa mogą i są grupowane według dwóch kryteriów:

- wielkość ekonomiczna,
- typ rolniczy.

Nadwyżka bezpośrednia

Klasyfikacja gospodarstw według parametrów ekonomicznych zasadza się na koncepcji nadwyżki bezpośredniej. Odzwierciedla ona nadwyżkę wartości produkcji danej działalności rolniczej nad wartością kosztów bezpośrednich.

Nadwyżka bezpośrednia z danej działalności rolniczej (uprawy lub zwierzęcia) to wartość produkcji uzyskanej z jednego hektara lub od jednego zwierzęcia pomniejszona o koszty bezpośrednio poniesione na wytworzenie tej produkcji.

Standardowa nadwyżka bezpośrednia – SGM (skrót od nazwy w j. angielskim: *Standard Gross Margin*)

W klasyfikacji gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie Unii Europejskiej ma zastosowanie metoda wykorzystująca koncepcję standardowej nadwyżki bezpośredniej.

Standardowa nadwyżka bezpośrednia jest nadwyżką wartości rocznej produkcji danej działalności rolniczej nad wartością kosztów bezpośrednich w przeciętnych dla danego regionu warunkach produkcji. W celu wyeliminowania wpływu zmian w produkcji (np. wywołanych złą pogodą) lub cen produktów i środków produkcji, do obliczeń przyjmowane są średnie z trzech lat odpowiedniego okresu, na podstawie uśrednionych danych rocznych z danego regionu. Z tego właśnie powodu, pojęcie nadwyżki bezpośredniej zostało uzupełnione terminem „standardowa”.

SGM są obliczane dla każdego regionu statystycznego i dla każdej prowadzonej działalności w odniesieniu do 1 ha uprawy określonej rośliny lub 1 sztuki zwierząt. W Unii Europejskiej są regiony SGM, dla których wylicza się SGM dla 124 działalności.

Tak duża liczba pozycji w zestawach standardowych nadwyżek bezpośrednich odzwierciedla nie tylko zróżnicowanie rolnictwa w Unii Europejskiej, ale także ukazuje poziom stosowanej szczegółowości, zapewniający porównywalność dostarczanych wyników, a tym samym realnie odzwierciedlający sytuację w rolnictwie.

1.4.2. Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest określana sumą standardowych nadwyżek bezpośrednich (SGM) wszystkich działalności występujących w gospodarstwie.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego wyrażana jest w europejskich jednostkach wielkości (ESU – *European Size Unit*). Obecnie wartość europejskiej jednostki wielkości stanowi równowartość 1200 euro.

1.4.3. Typ rolniczy gospodarstwa

Drugim kryterium stosowanym w klasyfikacji gospodarstw rolnych jest typ rolniczy gospodarstwa. Typ rolniczy gospodarstwa, odzwierciedla jego system produkcji. Jest on określany na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) w gospodarstwie.

W zależności od pożądanego stopnia dokładności, typy rolnicze gospodarstw są dzielone na:

- 8 typów ogólnych i grupę gospodarstw niesklasyfikowanych (oznaczanych z użyciem jednego znaku),
- 17 typów podstawowych (oznaczanych z użyciem dwóch znaków),
- 50 typów szczegółowych (oznaczanych z użyciem trzech znaków),
- podtypy 50 typów szczegółowych (oznaczanych z użyciem czterech znaków).

Ostatni szczebel systematyki jest stosowany opcjonalnie przez te państwa członkowskie, w których liczba gospodarstw, zaliczanych do typów szczegółowych jest niewielka lecz ma istotne znaczenie na rynku (np. uprawiające tytoń).

Przykład rozwiniętej czteroszczeblowej typologii, obrazuje systematyka typu rolniczego gospodarstw specjalizujących się

w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi zamieszczona w schemacie 1.

Powyżej opisana systematyka jest wystarczająco obszerna dla wyróżnienia wszystkich typów rolniczych, które zostały dotychczas rozpoznane we Wspólnocie Europejskiej.

Opisane zasady klasyfikacji gospodarstw rolnych mają zastosowanie przede wszystkim przy wyłanianiu reprezentatywnej próby gospodarstw z danego regionu czy kraju, dla potrzeb FADN. Klasyfikacja ta jest wykorzystywana także w badaniach struktury gospodarstw rolnych – FSS (skrót nazwy w j. angielskim: *Farm Structure Survey*), przeprowadzanych przez EUROSTAT.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego i typ rolniczy gospodarstwa stanowią dwa standardowe kryteria grupowania gospodarstw przy tworzeniu raportów opisujących działalność gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej.

1.5. Wybór próby gospodarstw rolnych z pola obserwacji FADN

Agencje Łącznikowe z poszczególnych krajów opracowują corocznie plany wyboru gospodarstw rolnych do badań w ramach FADN. Po ich opracowaniu i zaakceptowaniu przez Komitety Krajowe FADN, plany te są przekazywane w celu akceptacji do Komitetu Wspólnoty nadzorującego FADN.

Wewnątrz pola obserwacji FADN istnieje wielkie zróżnicowanie gospodarstw rolnych, biorąc pod uwagę kryterium wielkości ekonomicznej czy typu rolniczego.

Dla zapewnienia precyzyjnego odzwierciedlenia tego zróżnicowania w próbie badawczej Agencja Łącznikowa dzieli pole obserwacji na warstwy. W procedurze wyboru gospodarstw mają zastosowanie do warstwowania zbioru gospodarstw trzy kryteria:

- położenie regionalne,

Schemat 1. Ilustracja pełnej, czteroszczeblowej systematyki gospodarstw rolnych w typologii gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej, na przykładzie typu rolniczego gospodarstw specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi

Kod	Rodzaj typu	Nazwa typu
5	ogólny	Specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi
50	podstawowy	Zwierzęta żywione paszami treściwymi
502	szczegółowy	Drób
5021	podtyp typu szczegółowego	Kury nioski

- wielkość ekonomiczna,
- typ rolniczy.

1.6. Sprawozdanie z gospodarstwa rolnego

Zakres, format i układ danych niezbędnych do wykonania sprawozdania z gospodarstwa rolnego FADN są precyzyjnie opisane w Rozporządzeniu nr 118/66/EWG w sprawie formatu sprawozdania z gospodarstwa rolnego do FADN, służącego określaniu dochodów gospodarstw rolnych (z późniejszymi zmianami). Dzięki temu możliwe jest tworzenie jednolitych zbiorów danych z gospodarstw funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej. W ramach FADN zbierane są dane rachunkowe które:

- Dotyczą wyłącznie gospodarstwa rolnego,
- Odzwierciedlają stan i strukturę składników majątkowych, a także stan i strukturę źródeł zobowiązań,
- Odzwierciedlają strukturę przychodów i kosztów na poziomie gospodarstwa rolnego,
- Szczególna uwaga zwrócona jest na elementy związane z Wspólną Polityką Rolną (dotacje).

Informacje zawarte w **sprawozdaniu z gospodarstwa rolnego** są uporządkowane według następujących grup tematycznych:

- Informacje ogólne (tabela A),
- Struktura własnościowa ziemi użytkowanej rolniczo (tabela B),
- Zasoby i nakłady pracy własnej oraz najemnej (tabela C),
- Stan i wartość zwierząt (tabela D),
- Zakup i sprzedaż zwierząt (tabela E),
- Koszty (tabela F),
- Zasoby i gospodarowanie składnikami majątkowymi (tabela G),
- Zadłużenie (tabela H),
- Podatek od wartości dodanej (tabela I),
- Granty, subsydia i dopłaty wyrównawcze (tabela J),
- Produkcja roślinna i zwierzęca, (tabela K),
- Kwoty i inne prawa (tabela L),
- Dopłaty wyrównawcze do upraw polowych (tabela M),
- Szczegóły zakupów i sprzedaży zwierząt (tabela N).

Agencja Łącznikowa każdego z krajów członkowskich przygotowuje po zakończeniu okresu obrachunkowego sprawozdania z gospodarstwa rolnych pochodzące z reprezentatywnej, zatwierdzonej przez Komisję, próby gospodarstw. Sprawozdania te w postaci plików elektronicznych przesyłane są w uzgodnionych terminach do Komisji Europejskiej.

1.7. Liczebność próby gospodarstw rolnych dostarczających sprawozdania do FADN

Po rozszerzeniu Unii Europejskiej w FADN uczestniczy ponad 81 tysięcy gospodarstw rolnych. Jednolity system funkcjonujący w 25 krajach umożliwia porównanie wyników gospodarstw rolnych np. polskich z irlandzkimi.

1.8. Główni użytkownicy danych FADN

Najwcześniejszymi i jednocześnie głównymi odbiorcami informacji dostarczanych przez FADN są instytucje Wspólnoty, a w szczególności Komisja Europejska. Zapotrzebowanie na informacje zgłaszane przez te instytucje jest traktowane jako priorytetowe przez Dyрекcję Generalną VI-A3 (DG Agri).

Zgodnie z postanowieniem Komisji Europejskiej, głównymi odbiorcami są jednostki obsługujące Dyрекcję Główną do Spraw Rolnictwa. Wśród nich są jednostki odpowiedzialne za kierowanie wspólnymi rynkami rolnymi (na przykład: zbóż, wołowiny i cielęciny, mleka), za kierowanie działaniami dotyczącymi rozwoju obszarów wiejskich i za ogólne analizy z punktu widzenia Wspólnej Polityki Rolnej. Baza danych FADN służy także klientom spoza instytucji Wspólnoty. Każdego roku, zespół DG VI-A3 (DG Agri) odpowiada na wiele zapotrzebowań na informacje, kierowane przez publiczne i prywatne organizacje, takie jak Ministerstwa Rolnictwa różnych krajów członkowskich, uczelnie wyższe i instytuty naukowo-badawcze a także zawodowe organizacje producentów rolnych.

Jak wcześniej wspomniano, podstawowym zadaniem FADN jest zaspokojenie potrzeb Komisji Europejskiej dotyczących informacji o gospodarstwach rolnych. Celem tych działań nie jest statystyka dotycząca działu rolnictwo, lecz dochody i sytuacja finansowa różnych gospodarstw rolnych.

W praktyce dane wstępne – „surowe” dotyczące gospodarstw rolnych znajdujące się w bazie danych FADN są używane do obliczania zestawu wskaźników dochodu i produktywności, kosztów produkcji i struktury majątku gospodarstw. Wyniki Standardowe z grup gospodarstw rolnych tworzonych według różnych kryteriów w tym rutynowo: według wielkości ekonomicznej i typu rolniczego gospodarstw rolnych, stanowią główny składnik informacji dla programowania Wspólnej Polityki Rolnej. Są one użyteczne zarówno do rozpoznawania jak i oceny narzędzi i środków wykorzystywanych w kreowaniu WPR. W tym kontekście baza danych FADN ma podstawowy udział w opracowywaniu analiz i oceny skutków działań, projektowanych w trakcie reformowania WPR.

Wysoka użyteczność FADN wynika z tego, że jest to zharmonizowany system badań reprezentacyjnych, wykorzystujący precyzyjnie zdefiniowane pojęcia z dokładnie opracowaną metodą wyboru próby gospodarstw oraz przejrzystymi procedurami kontrolnymi. Dzięki temu dane pozyskiwane przez FADN są reprezentatywne dla określonych zbiorów gospodarstw rolniczych funkcjonujących w różnych obszarach Unii Europejskiej. Ponadto dzięki zastosowanej wielostopniowej procedurze kontroli jakości danych, dostarcza ona wiarygodnych danych. Dzięki temu zapewniona została możliwość odzwierciedlenia rzeczywistych wyników gospodarstw rolniczych funkcjonujących na terenie Wspólnoty.

1.9. Wyniki Standardowe

Zespół metodyczny z Dyrekcji Generalnej ds. Rolnictwa (DG-Agri), odpowiedzialny za funkcjonowanie FADN, wykonuje różnego rodzaju raporty na podstawie danych gromadzonych w ramach FADN. Wśród nich można wymienić tzw. Wyniki Standardowe, poziom I.

Wyniki Standardowe – poziom I, są zestawem danych statystycznych, obliczonych na podstawie sprawozdań z gospodarstwa rolnego, dostarczonych z poszczególnych Krajów Członkowskich. Wyniki te opisują w podstawowym zakresie sytuację finansową gospodarstw rolnych funkcjonujących na terenie Wspólnoty. Wyniki te pogrupowane są w 10 grup zagadnień zatytułowanych:

1. Zbiór i próba gospodarstw,
2. Struktury i wydajności,
3. Produkcja,
4. Koszty,
5. Dopłaty,
6. Saldo dopłat i podatków,
7. Dochód w przeliczeniu na gospodarstwo rolne,
8. Dochód w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną,
9. Składniki bilansu finansowego,
10. Wskaźniki finansowe.

Zgodnie z jedną z obowiązujących zasad w FADN, Komisja nie publikuje wyników z grupy obejmującej mniej niż 15 gospodarstw rolnych.

2. System zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polski FADN)

2.1. Podstawa prawna

Podstawą prawną funkcjonowania Polskiego FADN w Polsce jest ustawa o zbieraniu i wykorzystywaniu

danych rachunkowych gospodarstw rolnych z 29 listopada 2000 r. z późniejszymi zmianami (Dz. U. Nr 3 z 2001 r. poz. 20). Ustawa weszła w życie z dniem użycia przez Polskę statusu członka UE t.j. z dniem 1 maja 2004 r.

2.2. Cel Polskiego FADN

Na Polski FADN zostały nałożone różnego rodzaju i różnej wagi cele.

□ Cel główny

Polska będąca Krajem Członkowskim Unii Europejskiej jest zobowiązana do dostarczania danych rachunkowych z reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych do Sieci Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (FADN – skr. nazwy w j. ang.: *Farm Accountancy Data Network*).

□ Cele pośrednie Polskiego FADN

Dane rachunkowe zbierane w ramach Polskiego FADN będą służyły także do realizacji celów pośrednich spośród których wyróżnia się:

- Dostarczanie danych ośrodkom decyzyjnym władz RP.
Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych są narzędziem wspomagającym negocjacje dotyczące Wspólnej Polityki Rolnej na forum Komisji Europejskiej.
- Dostarczanie danych dla organizacji przedstawicielskich rolników.
Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych są konieczne przedstawicielom rolników do negocjowania z władzami RP warunków funkcjonowania gospodarstw rolnych i inicjowania narodowych programów wsparcia rolnictwa.
- Dostarczanie danych dla środowiska naukowo-badawczego.
Dane rachunkowe z gospodarstw rolnych stanowią bazę empiryczną analiz i weryfikacji hipotez.
- Dostarczanie danych dla pracowników zajmujących się udzielaniem porad dla rolników.
Dane rachunkowe będą grupowane według różnych kryteriów co będzie stanowiło dużą pomoc np. przy sporządzaniu planów przedsięwzięć gospodarczych.
- Dostarczanie danych dla rolników uczestniczących w Polskim FADN.
System będzie wytwarzał raporty indywidualne i porównawcze (porównanie wyników konkretnego gospodarstwa z grupą gospodarstw podobnych).

2.3. Organizacja Polskiego FADN

Ustawa o zbieraniu i wykorzystywaniu danych rachunkowych gospodarstw rolnych z 29 listopada 2000 r. szczegółowo precyzuje zadania szczebla cen-

tralnego Systemu, do którego należą: Komitet Krajowy i Agencja Łącznikowa. W zadaniach dla Agencji Łącznikowej której funkcję pełni Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Warszawie jest zapisane zawieranie umów z biurami rachunkowymi o zbieranie danych rachunkowych z reprezentatywnych gospodarstw rolnych.

Współpraca uczestników systemu, poczynając od Agencji Łącznikowej poprzez biura rachunkowe, doradców do spraw rachunkowości i rolników odbywa się na podstawie zawieranych corocznie umów. Funkcję biur rachunkowych na szczeblu wojewódzkim pełnią istniejące ośrodki doradztwa rolniczego.

Zgodnie z Ustawą, umowy zawierane pomiędzy uczestnikami systemu precyzują zakres danych rachunkowych i terminy ich dostarczania, warunki ochrony danych rachunkowych z gospodarstwa rolnego i warunki ochrony danych osobowych posiadaczy gospodarstwa rolnego na zasadach określonych w przepisach o ochronie danych osobowych.

Współpraca uczestników systemu, poczynając od Agencji Łącznikowej poprzez biura rachunkowe, doradców do spraw rachunkowości i rolników odbywa się na podstawie zawieranych corocznie umów. Wstępnie założono, że kierownik biura rachunkowego szczebla wojewódzkiego będzie zawierał zbiorczą umowę z Agencją Łącznikową na zbieranie danych z gospodarstw zgodnie z lokalizacją wylosowanych gospodarstw. Ustawa określiła, że biuro rachunkowe, z którym będzie zawierana umowa o zbieranie danych rachunkowych musi gwarantować obiektywne i rzetelne przekazywanie danych rachunkowych. Zgodnie z Ustawą, umowy zawierane pomiędzy uczestnikami systemu precyzują zakres danych rachunkowych i terminy ich dostarczania, warunki ochrony danych rachunkowych z gospodarstwa rolnego i warunki ochrony danych osobowych posiadaczy gospodarstwa rolnego na zasadach określonych w przepisach o ochronie danych osobowych.

Funkcję 26 biur rachunkowych na szczeblu wojewódzkim pełniły w 2004 r. instytucje współpracujące z rolnikami, a mianowicie:

- Regionalne Centra Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich – podległe MRiRW;
- Ośrodki Doradztwa Rolniczego – podległe Wojewodzie.

W 2005 r. z uwagi na wejście w życie ustawy o doradztwie rolniczym struktura dotychczasowa ulegnie zmianie;

2.4. Pole obserwacji i próba gospodarstw rolnych Polskiego FADN

Gospodarstwa rolne funkcjonujące w Polsce sklasyfikowano zasad Wspólnotowej Typologii obowiązującej w UE (Decyzja Komisji 85/377/EWG z dnia 7

czerwca 1985r. ustanawiająca typologię gospodarstw rolnych na terenie Wspólnoty).

Klasyfikacja gospodarstw rolnych funkcjonujących na terytorium Polski została wykonana na podstawie:

- Czterech regionów SGM,
- Czterech zestawów parametrów SGM,
- Danych Powszechnego Spisu Rolnego '2002.

Postępując zgodnie z wytycznymi Decyzji Komisji Europejskiej w sprawie klasyfikacji gospodarstw rolnych, sklasyfikowano 2 139 784 gospodarstw rolnych. Ta populacja wytworzyła ok. 36.5 mld. zł wartości SGM. Na podstawie struktury tworzenia wartości SGM w Polsce, wyznaczono minimalny próg wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego w polu obserwacji na poziomie 2 **Europejskich Jednostek Wielkości (ESU od skr. nazwy w j. angielskim – European Size Unit)**.

Dane zawarte w tabeli 1 w sposób bardziej wyobraźalny ilustrują wielkość minimalną gospodarstwa rolnego znajdującego się w polu obserwacji Polskiego FADN (2 ESU).

Pole obserwacji Polskiego FADN ustalone według wielkości minimalnej na 2 ESU, objęło 745 023 gospodarstwa rolne, wytwarzające 89,3 % wartości SGM wytwarzanej przez wszystkie sklasyfikowane gospodarstwa rolne w Polsce.

Posługując się odpowiednimi narzędziami statystycznymi, wyznaczono reprezentatywną próbę gospodarstw rolnych dla pola obserwacji Polskiego FADN. Ustalona liczebność próby Polskiego FADN, zaakceptowana przez Komisję Europejską liczy 12 100 gospodarstw, co oznacza, że jedno gospodarstwo rolne uczestniczące w Polskim FADN reprezentuje średnio około 62 gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN.

2.5. Dokumenty Polskiego FADN

Przyjęte założenia merytoryczne w odniesieniu do rachunkowości prowadzonej w ramach Polskiego FADN, wymagają pozyskania ściśle określonego zestawu danych rachunkowych z gospodarstwa rolnego. Dla usprawnienia gromadzenia danych rachunkowych gospodarstwa rolnego a także kontroli ich kompletności, przygotowano zostały następujące dokumenty do ich gromadzenia:

- **z gospodarstwa indywidualnego:**
 - Instrukcja Prowadzenia Zapisów w Książkach Rachunkowych,
 - Instrukcja Kodowania i Wykazy Kodów,
 - Spis Aktywów i Zobowiązań Gospodarstwa Rolnego (SAiZ),

- Spis Wybranych Aktywów i Zobowiązań Gospodarstwa Rolnego (SWAiZ),
 - Książka Wpływów i Wydatków Gospodarstwa Rolnego (KWiW),
 - Książka Obrotów i Zaszłości w Gospodarstwie Rolnym (KOiZ).
- **z gospodarstwa posiadającego osobowość prawną:**
 - Kwestionariusz wypełniany przez pracownika Biura Rachunkowego na podstawie sprawozdań finansowych i wywiadu z kierownikiem gospodarstwa rolnego „**Badanie Dochodów Gospodarstw Rolnych w ramach Systemu Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych**”.

2.6. Technika informatyczna w Polskim FADN

Polski FADN jest obsługiwany specjalnie zaprogramowaną **aplikacją komputerową**. Posiada ona następujące funkcje:

- Wczytywanie danych rachunkowych,
- Kopiowanie pomiędzy bazami,

- Testowanie wczytanych danych rachunkowych,
- Raportowanie na podstawie „czystych” danych,
- Eksportowanie plików zawierających „czyste” dane do Biura Rachunkowego.

2.7. Produkty standardowe Polskiego FADN

W rutynowej procedurze funkcjonowania Polskiego FADN przewidziane jest wytwarzanie szeregu standardowych produktów. Wśród nich należy wyróżnić:

□ Komputerowa baza danych

W bazie są gromadzone corocznie poczynając od 2004 r. dane rachunkowe z około 12,5 tys. gospodarstw rolnych. Każde gospodarstwo rolne w bazie będzie charakteryzowane za pomocą nawet do 2 tysięcy parametrów.

□ Raport indywidualny gospodarstwa rolnego

Raport ten jest wytwarzany dla każdego gospodarstwa rolnego przekazującego dane do Polskiego FADN. Podstawą jego wytworzenia stanowią dane

Tabela 1. Ekwiwalent dolnych progów wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych w Polsce wg regionów SGM, wyrażony w jednostkach fizycznych działalności rolniczych

Działalność	Regiony SGM	Jednostka miary	Ekwiwalent 2 ESU
Pszenvica zwyczajna	Pomorze i Mazury	ha	7,85
	Wielkopolska i Śląsk	ha	7,26
	Mazowsze i Podlasie	ha	10,10
	Małopolska i Pogórze	ha	9,76
Sady jabłoniowe	Pomorze i Mazury	ha	2,85
	Wielkopolska i Śląsk	ha	1,80
	Mazowsze i Podlasie	ha	1,95
	Małopolska i Pogórze	ha	2,64
Krowy mleczne	Pomorze i Mazury	szt. fiz.	4,1
	Wielkopolska i Śląsk	szt. fiz.	4,0
	Mazowsze i Podlasie	szt. fiz.	4,4
	Małopolska i Pogórze	szt. fiz.	4,8
Tuczniki	Pomorze i Mazury	szt. fiz.	17,0
	Wielkopolska i Śląsk	szt. fiz.	12,2
	Mazowsze i Podlasie	szt. fiz.	13,5
	Małopolska i Pogórze	szt. fiz.	14,6

rachunkowe z określonego roku obrachunkowego nie wykazujące błędów w procedurze programowego testowania jakości danych. Raport w wersji 2004 składa się z 18 działów:

1. Struktura własnościowa użytkowanej ziemi.
2. Struktura rodzajowa użytkowanej ziemi.
3. Zatrudnienie i nakłady pracy.
4. Pogłowie zwierząt.
5. Powierzchnia zbiorów w plonie głównym na użytkach rolnych oraz zbiory i plony.
6. Wydajności jednostkowe zwierząt.
7. Sprawozdanie z przepływu pieniędzy.
8. Sprzedaż i uzyskane ceny najważniejszych produktów rolniczych.
9. Rachunek wyników gospodarstwa rolnego.
10. Wartość i struktura produkcji.
11. Dotacje.
12. Podatek VAT.
13. Wartość i struktura kosztów produkcji.
14. Bilans finansowy.
15. Przepływ środków pieniężnych między gospodarstwem rolnym i rodziną rolniczą.
16. Saldo rachunku prywatnego.
17. Rachunek kapitału własnego.
18. Analiza wskaźnikowa.

□ **Sprawozdanie z gospodarstwa rolnego FADN „The Farm Return”**

Struktura i zawartość zgodna w pełni z Rozporządzeniem (EWG) NR 2237/77z dnia 23 września 1977 r. zmieniającym Rozporządzenie Komisji (EWG) nr 118/66 w sprawie formatu sprawozdania z gospodarstwa rolnego, które ma być wykorzystywane do celów określania dochodów gospodarstw rolnych.

□ **Raport porównawczy wyników gospodarstwa rolnego z gospodarstwami podobnymi**

Raport będzie wytwarzany na zamówienie zainteresowanych rolników, w terminie po utworzeniu kompletnej bazy danych Polskiego FADN za określony rok obrachunkowy.

□ **Wyniki Standardowe dla wybranych grup gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN**

Struktura w pełni porównywalna ze strukturą raportu wytwarzanego w Komisji Europejskiej p.t. „Wyniki Standardowe, poziom I”. Zastosowane kryteria grupowania gospodarstw będą zgodne z zapotrzebowaniem odbiorców i użytkowników.

2.8. Portal edukacyjny Polskiego FADN

Pod koniec 2004 r. nastąpiło uruchomienie systemu nauczania na odległość w zakresie Polskiego

FADN za pośrednictwem Internetu pod adresem: **www.fadn.pl**

Portal posiada 2 części: ogólną – ogólnodostępną i część dla użytkowników uprawnionych, do której dostęp będą miały w początkowym okresie osoby pracujące w ramach Polskiego FADN. Będą nimi w podstawowej liczbie, doradcy współpracujący z rolnikami w zakresie zbierania danych rachunkowych dla Polskiego FADN.

Celem tak zorganizowanego systemu jest:

- **dla części ogólnodostępnej – internetowej:**
 - charakterystyka Unijnej Sieci Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych (FADN),
 - charakterystyka systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN).
- **dla części dla osób uprawnionych – intranetowej:**
 - szczegółowy instruktaż dla zbierania danych rachunkowych,
 - udzielanie odpowiedzi i wyjaśnień dotyczących doskonalenie wiedzy z zakresu Polskiego FADN,
 - bieżące informowanie uczestników systemu o wprowadzonych zmianach,
 - sprawdzanie stanu wiedzy uczestników systemu.

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
Zakład Rachunkowości Rolnej
Warszawa

Literatura:

1. *Farm Accountancy Data Network. An A to Z of Methodology.* Brussels-Luxemburg.
2. *Goraj L. 2004. FADN i Polski FADN. Zestaw materiałów do prowadzenia rachunkowości w indywidualnych gospodarstwach rolnych w ramach Polskiego FADN, wersja 2005.* IERiGŻ, Warszawa.
3. *Goraj L. 1995. Idea zunifikowanego systemu rachunkowości gospodarstw rolniczych, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego nr 4/1995.*
4. *Goraj L. 2000. Sieć danych rachunkowości gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej (FADN), FAPA, Warszawa.*
5. *Goraj L. i in. 2001. Słownik pojęć z rachunkowości gospodarstwa rolnego. Program Leonardo da Vinci. ODR Miniowo.*
6. *Goraj L. i in. 2004. Rachunkowość rolnicza, wyd II. Difin, Warszawa.*
7. <http://europa.eu.int/comm/agriculture/rica/>,
8. <http://www.rachrol.ierigz.waw.pl/>,

Dr inż. Krystyna Vinohradnik

Różne podejścia do doradztwa rolniczego w Turcji

Sytuacja rolnictwa

Turcja to kraj o powierzchni 779,5 tys. km² i 68,5 mln ludności, w tym 22,7 mln to populacja aktywna zawodowo (współczynnik aktywności zawodowej 48,7%). Współczynnik przyrostu naturalnego wynosi 1,8%.

Sektor rolnictwa jest wciąż bardzo ważny w rozwoju socjo-ekonomicznym Turcji. W rolnictwie pracuje 41% ogółu zatrudnionych i 31% populacji mieszkającej na wsi. Udział rolnictwa w PKB wynosi 14%. Natomiast udział rolnictwa w eksporcie stanowi 15% (ogółem), lecz jeśli weźmiemy pod uwagę przetworzone produkty rolnicze, wówczas wskaźnik ten sięga 25%. Udział Turcji w ogólnej wielkości światowych zbiorów pszenicy wynosi 3,3%, żyta 1,0%, buraków cukrowych 4,2%, bawełny 4,2%, herbaty 3,9%. Dynamika importu w stosunku do roku 1995 wynosi 186, a eksportu 222. Sytuacja rolnictwa tureckiego i znaczne zróżnicowanie gospodarcze w poszczególnych regionach kraju stawiają wiele wyzwań również doradztwu rolniczemu.

Doradztwo rolnicze

Począwszy od 1950 roku w Turcji usługi doradcze dla rolników prowadzone były głównie przez ministerstwo rolnictwa. Podejście do doradztwa rolniczego w Turcji wzorowane było głównie na modelach różnych krajów zachodnich, a jego modernizację wprowadzane były pod wpływem projektów Banku Światowego, FAO i innych instytucji międzynarodowych. Dzięki temu Turcja, podobnie do wielu innych krajów, ma znaczne doświadczenia we wdrażaniu różnych podejść do doradztwa rolniczego.

Działalność doradczą oraz programy doradcze prowadzone były przez różne instytucje posiadające różny status prawny. W ciągu ostatnich sześćdziesięciu lat w Turcji zastosowano sześć różnych podejść do doradztwa rolniczego. W początkowym okresie generalnym podejściem był system ToT (transfer technologii), który był dominującym aż do 1990 roku. Bardzo ważnym podejściem był także system

T&V (szkoleń i wizyt), który po roku 1984 stopniowo przejmował dominującą pozycję i właściwie dominuje do chwili obecnej. Charakterystycznym dla obu tych podejść jest brak znaczących elementów modelu uczestnictwa rolników. Ta niedoskonałość uderza we współczesne doradztwo.

Jakkolwiek podejście uczestniczące jest wdrażane w stopniu bardzo ograniczonym, to jednak obserwuje się znaczący wpływ uniwersytetów oraz organizacji pozarządowych (organizacji producentów, związków rolników) oraz firm prywatnych na stosowanie w szerszym zakresie podejścia partnerskiego w doradztwie. Widoczne rezultaty tego typu doradztwa można obserwować w społecznościach wiejskich, które dzięki partnerstwu w podejmowaniu działań, coraz częściej przejmują inicjatywę, rozważają własne problemy, poszukują rozwiązań i wprowadzają je.

Stosowane podejścia do doradztwa rolniczego w Turcji w ujęciu historycznym przedstawia tabela 1. Jak już wspomniano doradztwo rolnicze w Turcji skupiało się początkowo głównie na podejściu ToT (transfer technologii) oraz T&V (szkolenie i wizyty), jako metodach zwiększających umiejętności i zdolności produkcyjne rolników. Stosowane były także inne podejścia.

System transferu technologii ToT jest podejściem typowo pionowym, w którym naukowcy określają priorytety badawcze, tworzą innowacje wierząc, że są one korzystne dla rolników i przekazują te rezultaty doradcom rolniczemu. A więc punktem wyjścia w podejściu ToT jest opracowanie nowej technologii, a nie problemy rolników. W niektórych sytuacjach system ten jest pożądany, lecz zależy od problemów rolników i dostępnych technologii.

System szkoleń i wizyt T&V jest jednym z najważniejszych osiągnięć doradztwa w ostatnich dziesięcioleciach. Skupia się na elementach generalnych systemu doradztwa – szkoleniach zawodowych, wizytach u farmerów i powiązaniu wyników badań z potrzebami doradztwa. Jego zadaniem jest wywoływanie zmian w technologiach produkcji i oferowanie zmian strukturalnych w systemach gospodarowania. Ważnym ogniwem tego systemu jest profesjonalny personel, kształcony w sposób ustawiczny, posiadający

głęboką wiedzę teoretyczną, praktyczną i znajomość czynników ograniczających produktywność rolnictwa [van den Ban i Hawkins, 1997].

Podjęcie uczestniczące oznacza, że rolnicy są osobami podejmującymi decyzje w definiowaniu celów, planowaniu, wdrażaniu i ocenie podejmowanych działań. Metoda uczestnictwa różni się od tradycyjnego podejścia do doradztwa tym, że w podejściu tym zasadniczym zadaniem pracowników doradztwa nie jest transfer wiedzy i technologii, lecz traktowanie rolnika podmiotowo, jako partnera we wspólnym definiowaniu i rozwiązywaniu jego problemów. Od samego początku kładzie się tu nacisk na szerokie możliwości, umiejętności i zdolności rolnika w rozwiązywaniu problemów. Pryncypialną zasadą tego instrumentu w praktyce jest cykl kształcenia umiejętności rozwiązywania problemów. Rolą doradcy jest ułatwienie rolnikowi dokonania głębszej analizy problemu. W momencie kiedy rolnik znajduje przyczyny problemu i identyfikuje, która z nich ma największy wpływ na zaistniałą sytuację, doradca służy mu wiedzą techniczną i technologiczną, która może być użyteczną w rozwiązaniu problemu. Aby dobrze posługiwać się metodami uczestnictwa dorad-

ca powinien posiadać nie tylko doświadczenie rolnicze, lecz również dobre umiejętności analityczne, pedagogiczne i psychologiczne.

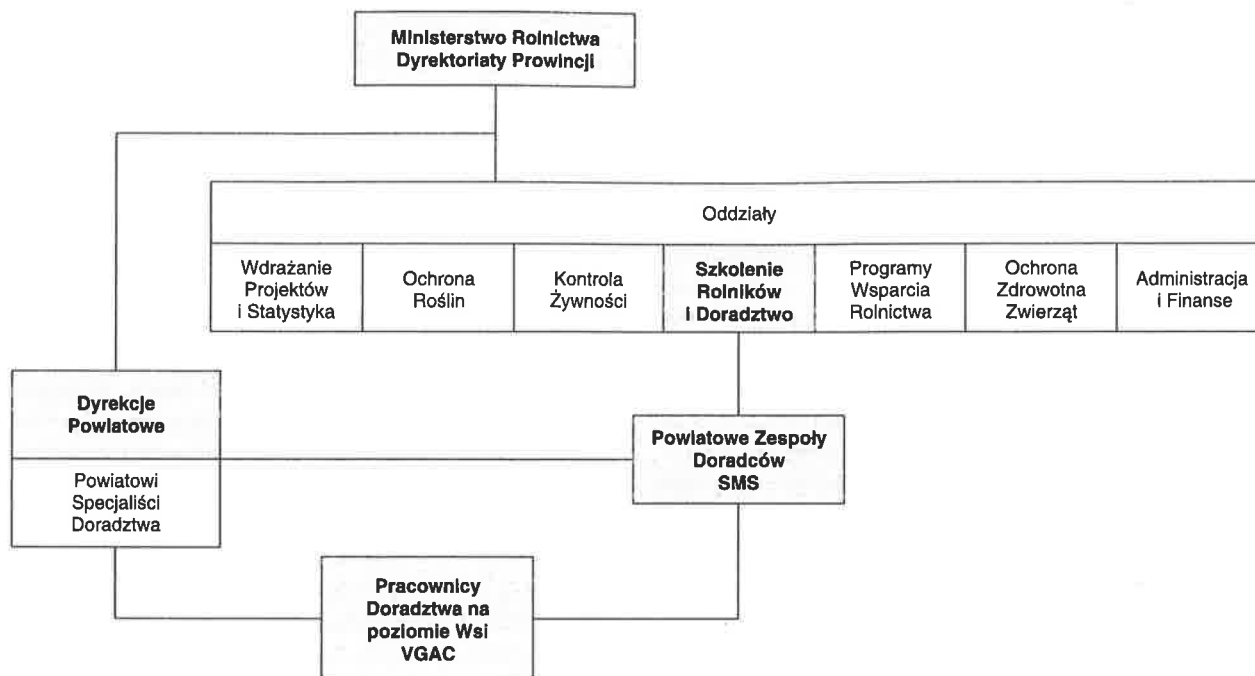
Podjęcie „badania systemu gospodarowania” (FSR) zostało rozwinięte na podstawie przesłanek, że działania rozpoczyna się od zrozumienia problemów rolników, wkładu wiedzy i doświadczeń lokalnych w rozwój innowacji [Carberry 2002]. We wszystkich tych przypadkach zalecane jest podejście badawcze systemów gospodarowania. Jakkolwiek stopień uczestnictwa może być różny w zależności od podjętego działania i sposobu badań kierowanych do farmera. Podejście FSR i doradztwa do rozwoju rolnictwa obejmuje rozwój i wdrażanie technologii produkcji w sektorze tradycyjnych małych gospodarstw. Wymaga ono aktywnego uczestnictwa rolnika w działaniach badawczych. Rolnik nie może być pasywny w tym systemie. Relacje między rolnikiem, pracownikiem badawczym i doradcą są tu bardzo bliskie, ponieważ wszystkie działania są skierowane na zaspokojenie potrzeb rolnika i uwzględniające istniejące warunki.

Podjęcie uczestniczące w rozwoju obszarów wiejskich charakteryzują dwie podstawowe cechy. Po pierwsze, pomaga ono społecznościom lokalnym

Tabela 1. Stosowane podejścia do doradztwa rolniczego w Turcji

Okres	Podejście	Poziom	Odpowiedzialny za doradztwo
1950–1980	Ogólne doradztwo rolnicze	Krajowy	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (MARA)
1963–	Projekty badawcze	Regionalny	MARA i Międzynarodowe Instytucje Finansowe
1963–1978	Szkolenia i wizyty (T&V)	Regionalny	MARA i Międzynarodowe Instytucje Finansowe
1982–	Specjalizacja rynkowa (Projekt badawczo-upowszechnieniowy z zakresu produkcji zbóż)	Regionalny	MARA
1984–1997	Szkolenia i Wizyty (T&V)	Krajowy i Regionalny	MARA i Międzynarodowe Instytucje Finansowe
1986–	Metody uczestnictwa (Projekt doskonalenia rolników)	Regionalny w jednej prowincji	Związek Tureckich Izb Rolniczych i Niemieckie Towarzystwo Rolnicze (DLG)
1990–1998	Doradztwo i badania systemów gospodarowania (FSR)	Regionalny (tereny górskie dwu prowincji)	Wydział Rolniczy Uniwersytetu Cukurova, MARA i Centralny Instytut Badawczy Uprawy Zbóż
1991–1994	Metody uczestnictwa (Ocena obszarów wiejskich)	Regionalny w dwu prowincjach	Centralny Instytut Badawczy Uprawy Zbóż Ministerstwa Rolnictwa
1999–2000	Uczestnictwo w badaniach	Regionalny w jednej prowincji	Centrum Doradztwa i Badań Rolniczych Uniwersytetu Ege, Izmir
1999–2001	Metody uczestnictwa (Uczestnictwo w ocenie obszarów wiejskich)	Regionalny w pięciu prowincjach	Centrum Doradztwa i Badań Rolniczych Uniwersytetu Ege, Izmir

Źródło: Ozcatibas, 2004

Rys. 1. Organizacja doradztwa rolniczego w Turcji

Źródło: Ozcatlbas, 2004

w mobilizacji istniejących zasobów ludzkich w definiowaniu problemów, dostrzegania sukcesów, ocenie zdolności lokalnych instytucji, ustalaniu priorytetów wykorzystania szans, przygotowywaniu systematycznych i specyficznych planów działania dla lokalnych władz oraz włączania się społeczności we wdrażanie planów rozwoju. Po drugie, podejście uczestniczące jest nowym sposobem systematyzowania dawnego podejścia w rozwoju obszarów wiejskich, będącym alternatywą centralnego planowania i zewnętrznego zarządzania lokalnymi zasobami i sprzyjającym planowaniu zrównoważonego rozwoju.

Współczesny system doradztwa w Turcji składa się z dwu wzajemnie powiązanych części – doradztwo na poziomie krajowym z centralną organizacją w stolicy, oraz organizacje doradcze na poziomie miast i wsi. Usługi doradcze na poziomie gminy/powiatu organizowane są przez regionalne dyrekcje rolnictwa i finansowane głównie ze środków budżetowych. Służby doradcze w miastach są pierwszym ogniwem łańcucha doradczego poza stolicą. Natomiast ostatnim ogniwem są usługi doradcze skierowane do mieszkańców obszarów wiejskich prowadzone przez służby doradcze na poziomie wsi (VGAC). Współczesny system doradztwa rolniczego w Turcji przedstawia rys. 1.

Jak podkreślono wyżej podejście uczestniczące w Turcji jest wprowadzane w skali lokalnej i na bardzo małym obszarze. Jednakże może ono być i czę-

ściowo jest wykorzystywane przez związki rolników, organizacje pozarządowe, organizacje wiejskie, centra doradcze, uniwersytety oraz ministerstwo rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Niezwykle użytecznym byłoby stosowanie podejścia uczestniczącego w rozwoju społeczności lokalnych, dającego możliwość ludziom przejęcia inicjatywy i podejmowania działania w poszukiwaniu adekwatnych sposobów rozwiązywania ich problemów przez służby doradcze Turcji. Pierwsze projekty wykorzystujące tego typu podejście zostały już zrealizowane w małej skali na poziomie gmin i wsi.

Akademia Rolnicza w Krakowie
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa

Literatura

1. Ban van den A.W., Hawkins H.S. 1997. *Doradztwo rolnicze*. MS DR Krakow.
2. Carberry P.S. 2001. *Are Science Rigour and Industry Relevance Both Achievable in Participatory Action Research?* *Agricultural Science*, vol.14.
3. Ozcatlbas O. 2004. *The application of participatory approaches for farmers in Turkey*. *European Workshop on Participatory Approach for Community and Regional Development*, Fiesch.
4. *Rocznik Statystyczny*. 2004. GUS Warszawa.

Dr inż. Andrzej Żurek

Sytuacja rolnictwa w nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej

1. Wstęp

Z dniem 1 maja 2004 r. Polska wraz z 9 innymi krajami stała się członkiem Unii Europejskiej. Podczas rokowań przedakcesyjnych problemy rolnictwa stanowiły jedno z najtrudniejszych zagadnień, a po przystąpieniu do UE przed rolnictwem nowoprzyjętych krajów otworzyła się szansa nadrobienia wieloletnich opóźnień i stopniowego dorównywania do poziomu rozwiniętych krajów europejskich.

Celem niniejszego opracowania jest charakterystyka i porównanie stanu rolnictwa w siedmiu nowych krajach członkowskich UE: Polsce, Estonii, Łotwie, Litwie, Czechach, Słowacji i Węgrzech. W badaniach nie uwzględniono Słowenii, Malty i Cypru z uwagi na ich oddalenie geograficzne i niewielki potencjał produkcyjny tamtejszego rolnictwa. Rolnictwo siedmiu wymienionych krajów odzwierciedla zróżnicowane warunki przyrodnicze oraz określone zaszczości historyczne środkowo-wschodniej części Europy, pozostającej od II wojny światowej aż do końca lat 80. w orbicie wpływów imperium sowieckiego. Okres ten wywarł znaczny, z reguły ujemny wpływ, na rolnictwo badanych krajów, a kilkanaście lat niepodległego bytu nie zdołało wyrównać dystansu dzielącego je od krajów Europy Zachodniej.

Rolnictwo badanych krajów wykazuje znaczne zróżnicowanie w zakresie struktury agrarnej, ukierunkowania produkcji, stopnia intensywności oraz roli pełnionej w gospodarce narodowej. Od początku

lat 90. zachodzą tam z różną intensywnością przekształcenia strukturalne oraz następuje przystosowywanie się rolnictwa do warunków gospodarki wolnorynkowej i konkurencji międzynarodowej. Po przystąpieniu do UE duże znaczenie będzie miało właściwe wykorzystanie funduszy unijnych i dopłat do produkcji rolniczej, zmierzające do racjonalizacji i dalszego podnoszenia poziomu rolnictwa.

2. Wykorzystanie powierzchni i struktura własnościowa rolnictwa

Analizując zamieszczone w tabeli 1 dane wykorzystania powierzchni obserwuje się duże zróżnicowanie udziału użytków rolnych (w skład których wchodzi grunty orne, łąki i pastwiska oraz plantacje wieloletnie) i lasów w powierzchni poszczególnych krajów.

Kraje najbardziej północne, o surowych warunkach klimatycznych, takie jak Estonia i Łotwa, mają szczególnie wysoki, przekraczający 44%, udział lasów, natomiast użytki rolne zajmują znacznie mniejszą powierzchnię. Odnosi się to zwłaszcza do Estonii, gdzie lasy zajmują 3 razy większą powierzchnię niż tereny rolnicze. Im dalej na południe, tym użytki rolne zajmują coraz większy procent powierzchni, a na Węgrzech ich udział sięga 63%. Równocześnie Węgry są najmniej zalesionym krajem, a lasy zajmują tam tylko 18% powierzchni. Słowacja zajmuje szczególną pozycję, gdyż z uwagi na przeważnie górzyste ukształtowanie powierzchni jest tam więcej lasów

Tabela 1. Struktura wykorzystania powierzchni (dane za 2002 r.)

Kraje	Powierzchnia (1000 ha)	Użytki rolne (1000 ha) %		w tym:				Lasy (dane za 1994 r.) (1000 ha) %	
				grunty orne		łąki i pastwiska			
				(1000 ha)	%	(1000 ha)	%		
Estonia	4 523	698	15,4	614	13,6	67	1,5	2 017	44,6
Łotwa	6 460	2 474	38,3	1 832	28,4	613	9,5	2 870	44,4
Litwa	6 530	3 487	53,4	2 930	44,9	498	7,6	1 983	30,4
Polska	31 269	18 345	58,7	13 922	44,5	4 119	13,2	8 732	27,9
Czechy	7 889	4 273	54,2	3 069	38,9	968	12,3	2 629	33,3
Słowacja	4 903	2 433	49,6	1 433	29,2	874	17,8	1 989	40,6
Węgry	9 303	5 867	63,1	4 611	49,6	1 063	11,4	1 719	18,5
Razem	70 877	37 577	53,0	28 411	40,1	8 202	11,6	21 939	31,0

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

i mniej gruntów ornych niż w krajach sąsiednich, natomiast większy niż w pozostałych krajach procent powierzchni zajmują łąki i pastwiska.

Struktura własnościowa rolnictwa w poszczególnych badanych krajach (tab. 2) wykazuje znaczne różnice, a równocześnie, porównując lata 1996 i 2000, obserwuje się zachodzące przemiany. Zwraca uwagę prawie całkowita prywatyzacja rolnictwa dokonana w takich krajach jak Łotwa i Litwa, gdzie jeszcze do niedawna rolnictwo było skolektywizowane. W 2000 r. procent gospodarstw prywatnych był tam nawet wyższy niż w Polsce, która jako jedyna z badanych krajów miała większość ziemi rolniczej w użytkowaniu prywatnym. W pozostałych krajach

rolnictwo prywatne w 2000 r. zajmowało od 70 do 77% użytków rolnych za wyjątkiem Słowacji, gdzie spółdzielnie rolnicze gospodarowały na blisko 50% użytków rolnych, minimalnie wyprzedzając obszar zajęty przez sektor prywatny. Z analizowanych krajów tylko na Węgrzech sektor państwowy zachował niemałe znaczenie w rolnictwie, zajmując w 2000 r. ponad 14% powierzchni użytków rolnych.

3. Produkcja polowa, warzywnictwo i sadownictwo

Analizując produkcję ziemniaków w badanych krajach (tab. 3) widać dominującą pozycję Polski,

Tabela 2. Struktura własnościowa rolnictwa w % użytków rolnych (dane za 1996 i 2000 r.)

Kraje	Przedsiębiorstwa państwowe		Spółdzielnie rolnicze		Gospodarstwa prywatne	
	1996	2000	1996	2000	1996	2000
Estonia	1,0	–	27,3	23,1	71,7	76,9
Łotwa	0,8	0,3	4,8	–	94,4	99,7
Litwa	0,7	0,5	15,6	3,2	83,7	96,3
Polska	6,7	5,7	2,7	2,2	90,6	92,3
Czechy	2,1	0,9	37,0	29,1	60,9	70,0
Słowacja	14,4	1,9	59	49,7	26,6	48,4
Węgry	17,6	14,5	28,3	15,3	54,1	70,2

Źródło: *Statistical Yearbook on Candidate and South-East European Countries 2002*

Tabela 3. Produkcja i plony najważniejszych ziemniaków

Kraje	Zboża ogółem			Buraki cukrowe			Ziemniaki		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
A. Produkcja (tys. t)									
Estonia	697	558	525	–	–	–	472	343	286
Łotwa	941	939	1 044	408	491	622	747	615	768
Litwa	2 658	2 344	2 531	882	880	1 052	1 792	1 054	1 531
Polska	22 341	26 960	26 877	13 134	11 364	13 434	24 232	19 379	15 524
Czechy	6 460	7 347	6 780	2 809	3 529	3 833	1 476	1 130	1 106
Słowacja	2 201	3 412	3 193	961	1 286	1 346	419	323	484
Węgry	10 036	15 045	11 703	1 976	2 903	2 274	864	908	752
Razem	45 334	56 605	52 653	20 170	20 453	22 561	30 002	23 752	20 451
B. Plony (dt/ha)									
Estonia	21,1	20,4	20,2	–	–	–	153	155	179
Łotwa	21,7	20,5	24,3	321	348	391	146	112	143
Litwa	27,1	25,6	27,7	318	332	360	164	103	154
Polska	25,3	30,6	32,4	394	358	443	194	162	193
Czechy	39,1	45,1	43,3	458	454	495	213	209	236
Słowacja	27,1	40,9	39,0	304	408	436	154	123	186
Węgry	36,3	48,8	39,6	344	442	410	185	250	221

Źródło: *Faostat Agriculture Database 2004*

która w poszczególnych latach produkowała połowę zbóż oraz większość buraków cukrowych i ziemniaków. Produkcja zbóż w 2000 r. była w prawie wszystkich krajach wyraźnie niższa z powodu suszy wiosennej. W latach 2000–2002 produkcja buraków cukrowych miała lekką tendencję rosnącą, natomiast produkcja ziemniaków spadła o blisko 10 mln. ton, głównie z powodu stałego zmniejszania się zbiorów ziemniaków w Polsce.

Najniższe plony zbóż, tylko nieco wyższe od 20 dt/ha, osiągnano w Estonii i na Łotwie. Jako przyczynę, obok niekorzystnych warunków przyrodniczych, można wymienić wieloletnie zaniedbania odziedziczone po gospodarce kołchozowej. Wyższe plony zbóż osiągnano w położonej bardziej na południe Litwie, nie dorównywały one jednak plonom osiąganym w Polsce, nie należących zresztą do najwyższych. Najwyżej plonowały zboża w Czechach, na Słowacji i na Węgrzech, jednak wystąpiły tam znaczne wahania wysokości zbiorów w poszczególnych latach. Pomimo stosunkowo korzystnych warunków klimatycznych i glebowych, tamtejsze rolnictwo nie dorównuje jeszcze poziomowi przodujących krajów europejskich.

Jeśli chodzi o okopowe, najwyższe plony ziemniaków i buraków cukrowych osiągnano w Polsce, Czechach i na Węgrzech, jednakże odbiegały one znacznie od poziomu krajów Europy Zachodniej. Zwraca uwagę brak uprawy buraków cukrowych w Estonii, co niewątpliwie ma swoją przyczynę w nieodpowiednich dla tej rośliny warunkach klimatycznych.

Podobnie jak w przypadku roślin polowych, Polska zajmowała przodującą pozycję również w produkcji owoców i warzyw (tab. 4) uzyskując w badanych latach ponad połowę ogólnych zbiorów w badanych krajach. Jedynym konkurentem Polski były Węgry, głównie z uwagi na swoje korzystne warunki przyrodnicze. Obserwując poszczególne lata zauważa się, że w 2000 r. wystąpił nieurodzaj owoców, w 2002 r.,

poza Węgrami, gorzej plonowały warzywa, natomiast w 2001 r. uzyskano wszędzie dobre zbiory zarówno owoców, jak i warzyw.

4. Produkcja zwierzęca

Pogłowie zwierząt gospodarskich w badanych krajach w 2002 r. obrazuje tabela 5. Więcej niż połowa bydła i 60% krów mlecznych znajdowało się w Polsce. W krajach nadbałtyckich i w Polsce co najmniej połowę liczby bydła stanowiły krowy mleczne, co świadczy o przeważającym mlecznym kierunku użytkowania tamtejszego chowu bydła. Z kolei w Czechach, na Słowacji i na Węgrzech krowy mleczne stanowiły mniejszy odsetek pogłowia bydła, którego pewna część była nastawiona na kierunek mięsny.

Większość pogłowia trzody chlewnej i koni badanych krajów znajdowało się w Polsce, natomiast Węgry posiadały większość pogłowia owiec. Liczba owiec w Polsce, wynosząca w 2002 r. nieco ponad 300 tys. sztuk, stanowiła zaledwie ułamek pogłowia z początku lat 90., przekraczającego wtedy 4 mln sztuk.

We wszystkich krajach, za wyjątkiem Słowacji, wieprzowina stanowiła ponad połowę ogólnej produkcji mięsa (tab. 6). W Polsce, Czechach, Słowacji i Węgrzech drugie miejsce zajmowało mięso drobiu, natomiast w krajach nadbałtyckich wołowina i cielęcina. Ponad połowę ogólnej produkcji mięsa pochodziło z Polski, znaczna też była produkcja mięsa na Węgrzech, wynosząca w 2002 r. ponad 20% ogólnej masy mięsa. Znikomą część produkcji mięsa we wszystkich krajach stanowiła baranina i jagnięcina.

Podobnie jak w poprzednio omawianych produktach rolniczych, z Polski pochodziła większość produkcji mleka krowiego, natomiast w wydajności mlecznej krów Polskę wyprzedzała większość omawianych krajów za wyjątkiem Litwy i Łotwy.

Tabela 4. Produkcja owoców i warzyw (w tys. t)

Kraje	Owoce ogółem			Warzywa ogółem		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Estonia	28,0	28,4	29,8	59,8	61,4	43,5
Łotwa	50,0	53,1	67,3	105,8	159,8	143,2
Litwa	111,1	167,5	92,5	329,4	322,0	290,0
Polska	2 246,9	3 412,9	3 006,1	5 889,3	5 573,1	4 677,3
Czechy	556,2	417,2	507,7	458,5	418,8	354,1
Słowacja	252,6	211,6	176,8	425,2	390,2	343,5
Węgry	1 721,7	1 728,1	1 205,3	1 515,6	1 888,1	1 893,8
Razem	4 966,5	6 018,8	5 085,5	8 783,6	8 813,4	7 745,4

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

5. Produkcja *per capita* (na 1 mieszkańca)

Porównując poszczególne kraje pod względem produkcji na 1 mieszkańca (*per capita*) (tab. 7) zauważa się przodującą pozycję Węgry, które w 2002 r. wyprzedzały pozostałe kraje w produkcji zbóż, mięsa, owoców i warzyw na 1 mieszkańca, i tylko w produkcji mleka zajmowały ostatnią pozycję. Najmniej zbóż na 1 mieszkańca produkowano w Estonii, i na Łotwie, a mięsa we wszystkich krajach nadbałtyckich, zwłaszcza na Łotwie, a prócz tego na Słowacji. Z kolei kraje nadbałtyckie, zwłaszcza Estonia i Litwa, wytwarzały najwięcej mleka na 1 mieszkańca. W produkcji owoców, podobnie jak w przypadku mięsa, najniższe pozycje zajmowały wszystkie kraje nadbałtyckie i Słowacja, a Polska zajmowała 2 miejsce za Węgrami. Podobnie w produkcji warzyw na 1 mieszkańca Polska ustępowała tylko Węgrom, produkując kilkakrotnie więcej od takich krajów, jak Estonia i Czechy.

Podsumowując powyższe spostrzeżenia, krajem przodującym w produkcji rolniczej przypadającej na

1 mieszkańca były w omawianych latach Węgry, a na 2 miejscu należy wymienić Polskę. Z innych krajów, Czechy, przy zadowalającym poziomie produkcji zbóż i produktów zwierzęcych, miały zbyt małą produkcję owoców, a zwłaszcza warzyw. Z kolei Litwa przedstawiała się najlepiej z 3 krajów nadbałtyckich i miała najwyższą produkcję *per capita* zbóż, mleka i warzyw, ustępując nieznacznie Estonii w produkcji mięsa. Z krajów położonych bardziej na południe zdecydowanie najgorsze zaopatrzenie mieszkańców w artykuły rolnicze z własnej produkcji stwierdzono na Słowacji.

6. Handel zagraniczny artykułami rolniczymi

Dane dotyczące handlu zagranicznego artykułami rolniczymi (tab. 8) wskazują, że jedynym państwem posiadającym dodatni bilans w handlu rolnym były Węgry, gdzie w latach 2000, 2001 i 2002 odnotowano nadwyżkę eksportu nad importem wynoszącą ponad

Tabela 5. Pogłowie zwierząt (w tys. szt.) (dane za 2002 r.)

Kraje	Bydło ogółem	w tym: krowy mleczne	Trzoda chlewna	Owce	Konie
Estonia	260,5	120,8	345,0	28,8	5,5
Łotwa	388,1	205,0	453,2	31,5	19,6
Litwa	751,7	441,8	1 010,8	12,3	64,5
Polska	5 533,0	2 740,6	18 629,0	345,0	530,0
Czechy	1 520,1	477,0	3 440,9	96,3	21,0
Słowacja	607,8	237,4	1 553,9	316,0	8,0
Węgry	783	345,0	4 822,0	1 136,0	65,3
Razem	9 844,2	4 567,6	30 254,8	1 965,9	713,9

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

Tabela 6. Produkcja zwierzęca (dane za 2002 r.)

Kraje:	Mięso* ogółem (tys. t)	w tym:				Mleko krowie	
		wołowina i cielęcina	wieprzowina	baranina i jagnięcina	mięso drobiu	ogółem (tys. t)	na 1 krowę (kg/rok)
Estonia	68,3	16,5	39,9	0,33	11,5	607	5 021
Łotwa	63,1	16	35,9	0,35	10,6	811	3 958
Litwa	157,9	37,7	85,7	0,8	32,8	1 771	4 008
Polska	3 138,7	281,3	2 023,3	1,1	807,3	11 873	4 332
Czechy	784,8	105,9	415,6	1,18	222,9	2 729	5 720
Słowacja	329,9	41,6	154,3	1,79	127,5	1 198	5 045
Węgry	1 189,5	49,9	639,7	2,5	479,6	2 130	6 173
Razem	5 732,2	548,9	3 394,4	8,05	1 692,2	21 119	

* w wadze poubojowej

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

Tabela 7. Produkcja *per capita* zbóż, mięsa, mleka, owoców i warzyw w 2002 r. (w kg/rok)

Kraje:	Zboża	Mięso ogółem	Mleko krowie	Owoce	Warzywa
Estonia	392,2	51,0	453,7	22,3	32,5
Łotwa	448,3	27,1	349,4	28,6	61,5
Litwa	730,4	45,6	511,1	26,5	83,7
Polska	695,9	81,3	307,4	77,8	121,1
Czechy	661,7	76,6	267,4	49,5	34,6
Słowacja	591,6	61,1	226,5	32,7	63,6
Węgry	1 179,1	119,9	219,0	121,5	190,9

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

Tabela 8. Eksport, import i bilans handlu zagranicznego artykułami rolnymi (w mln. \$/rok)

Kraje:	Eksport			Import			Bilans		
	2000	2001	2002	2000	2001	2002	2000	2001	2002
Estonia	260,4	300,0	397,0	562,7	592,8	695,5	-302,3	-292,8	-298,5
Łotwa	143,3	187,0	265,4	665,1	696,9	853,4	-521,8	-509,9	-588
Litwa	448,2	532,8	543,1	523,8	588,4	632,3	-75,6	-55,6	-89,2
Polska	2 389,8	2 805,2	3 014,5	3 046,4	3 163,8	3 470,4	-656,6	-358,6	-455,9
Czechy	1 250,1	1 312,8	1 375,6	1 793,2	1 938,0	2 220,8	-543,1	-625,2	-845,2
Słowacja	457,3	411,6	528,9	894,6	893,8	969,7	-437,3	-482,2	-440,8
Węgry	2 178,6	2 394,2	2 634,8	1 025,6	1 071,7	1 285,8	1 153,0	1 322,5	1 349,0

Źródło: Faostat Agriculture Database 2004

1 mld \$. W 2002 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca nadwyżka ta wyniosła 136 \$. W innych krajach notowano mniejszy lub większy ujemny bilans handlu rolnego, a krajami najbardziej uzależnionymi od importu żywności były: Łotwa, Estonia, Czechy i Słowacja, gdzie w 2002 r. nadwyżka importu nad eksportem żywności wyniosła w przeliczeniu na 1 mieszkańca: na Łotwie 252 \$, w Estonii 223 \$, w Czechach 82 \$ i na Słowacji również 82 \$. Najmniej uzależnionymi od importu żywności były Polska i Litwa, gdzie nadwyżka importu nad eksportem przypadająca na 1 mieszkańca była stosunkowo niewielka i w 2002 r. wyniosła odpowiednio 12 \$ i 26 \$.

7. Podsumowanie

Przeprowadzone badania porównawcze wykazały znaczne zróżnicowanie poszczególnych krajów pod względem warunków przyrodniczych, potencjału produkcyjnego rolnictwa, ukierunkowania produkcji rolniczej oraz wyników handlu artykułami rolnymi. Spośród badanych 7 nowych państw członkowskich Unii Europejskiej, Polska dysponuje największym potencjałem rolniczym, produkując co najmniej tyle

żywności ile pozostałe 6 krajów. Najbardziej supremacja Polski uwidoczniła się w produkcji okopowych, zwłaszcza ziemniaków, warzyw i owoców, wieprzowiny oraz mleka krowiego. Najlepsze wyniki produkcyjne uzyskiwano jednak na Węgrzech, gdzie warunki przyrodnicze dla produkcji rolniczej są zdecydowanie najkorzystniejsze. Kraj ten jako jedyny z badanych był w stanie przeznaczać znaczne nadwyżki żywności na eksport, uzyskując dodatni bilans handlu rolnego przekraczający w latach 2000–2002 1 mld \$ rocznie. Pozostałe kraje wykazywały przewagę importu nad eksportem rolniczym, przy czym najbardziej uzależnionymi od importu żywności okazały się Łotwa, Estonia, Czechy i Słowacja, natomiast w Polsce i na Litwie deficyt handlu rolnego był stosunkowo niski.

Akademia Rolnicza w Krakowie
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa

Literatura:

1. Faostat Agriculture Database 2004.
2. Statistical Yearbook on Candidate and South-East European Countries 2002.

Mgr inż. Wojciech Pomajda, dr Mirosław Drygas

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w procesie przeobrażeń polskiej wsi i rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej

W bieżącym roku Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) obchodzi jubileusz 10-lecia działalności na rzecz polskiej wsi i rolnictwa¹. Rok 2004 jest jednocześnie dla Agencji szczególnie ważny z uwagi na nowe zadania związane z akcesją. Zadania te są konsekwencją wyznaczenia ARiMR przez Rząd RP do pełnienia roli agencji płatniczej dla większości instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i instytucji wdrożeniowej dla środków pochodzących z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (UE).

Pełnienie roli agencji płatniczej uwarunkowane jest uzyskaniem przez ARiMR akredytacji, której kryteria zdefiniowane są w prawie unijnym i krajowym². Obowiązek ten nie dotyczy Agencji, jeśli chodzi o wdrażanie wsparcia z funduszy strukturalnych UE.³

ARiMR jest jedną z trzech, obok Agencji Rynku Rolnego (ARR) oraz Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (AWRSP), (obecnie Agencji Nieruchomości Rolnych ARN), agencji rządowych utworzonych na początku lat 90-tych dla wdrażania polityki rolnej państwa. Celem działalności ARiMR jest wspieranie procesu restrukturyzacji rolnictwa i jego otoczenia.

ARiMR odgrywała dotychczas wiodącą rolę we wdrażaniu polityki strukturalnej państwa w rolnictwie. Za jej pośrednictwem transferowana była większość krajowego wsparcia na inwestycje w sektorze rolnym. Po akcesji skala pomocy publicznej transferowanej przez ARiMR uległa znacznemu wzrostowi⁴.

W niniejszym opracowaniu główna uwaga zostanie skupiona na zadaniach, które ARiMR sukcesywnie zaczęła pełnić po akcesji. Zadania te zostaną

zaprezentowane na tle dotychczas realizowanych instrumentów wsparcia.

1. Instrumenty wsparcia rozwoju wsi i rolnictwa przed akcesją do UE

Przed akcesją do UE zakres udzielanego przez ARiMR wsparcia obejmował szerokie spektrum instrumentów pomocy krajowej oraz finansowanych ze środków zagranicznych, w tym w ramach Programu SAPARD.

1.1. Instrumenty pomocy krajowej

Zgodnie z decyzją Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, zakres stosowanych w 2004 r. przez ARiMR instrumentów pomocy krajowej obejmuje: dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych i obrotowych, gwarancje i poręczenia kredytowe, pomoc finansową na wdrażanie i upowszechnianie rachunkowości rolnej, pomoc finansową dla podmiotów działających w branży utylizacyjnej, wsparcie w formie pożyczek oraz obejmowania akcji i udziałów w przedsiębiorstwach związanych z rozwojem infrastruktury rynkowej produktów rolnych, pomoc finansową na założenie i wsparcie działalności administracyjnej grup producentów rolnych, dopłaty do mleka w klasie ekstra, dopłaty do suszu paszowego oraz wypłaty ekwiwalentów z tytułu zalesień gruntów rolnych.

W 2003 roku ARiMR stosowała także takie instrumenty jak: nieoprocentowane pożyczki na tworzenie miejsc pracy w ramach tzw. programu małej przedsiębiorczości oraz pomoc finansową dla przedsię-

¹ Agencja została powołana z dniem 19 stycznia 1994 r. na mocy ustawy z dnia 29 grudnia 1993 r. o utworzeniu ARiMR.

² Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1663/95 z 7 lipca 1995 r. w sprawie szczegółowych zasad stosowania rozporządzenia Rady (EWG) nr 729/70 w sprawie procedury rozliczeń rachunków Sekcji Gwarancji EFOGR, Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 28 października 2003 roku w sprawie kryteriów akredytacji dla agencji płatniczych, Dziennik Ustaw Nr 190/2003 roku.

³ Obowiązkiem kraju członkowskiego wdrażającego Fundusze Strukturalne UE jest stworzenie efektywnego systemu zarządzania i kontroli, weryfikacja poprawności działania tego systemu oraz zapewnienie wytycznych dla instytucji płatniczych i wdrażających w celu zagwarantowania tego, iż fundusze wspólnotowe wykorzystywane są efektywnie, prawidłowo oraz w zgodzie z zasadami solidnego zarządzania finansowego. Kraj członkowski przedstawia KE informacje dotyczące systemu zarządzania, jednakże nie ma wymogu jego akredytacji, chociaż może być stosowany przez KE tzw. audyt prewencyjny, który *ex-ante* pozwala wyeliminować nieprawidłowości systemu.

⁴ W latach 2004–2006 ARiMR będzie odpowiedzialna za transfer krajowej i unijnej pomocy finansowej w wysokości około 10 mld euro.

wzięć w zakresie podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi.

Dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych

Podstawowym instrumentem pomocy krajowej stosowanym przez ARiMR są dopłaty do oprocentowania kredytów inwestycyjnych, udzielanych przez współpracujące z Agencją banki.

W latach 1994–2003 dopłaty Agencji do oprocentowania kredytów inwestycyjnych wyniosły łącznie 5,6 mld zł. Dopłaty te dotyczyły **292,7 tys. kredytów inwestycyjnych** o wartości 16,8 mld zł. Szacuje się, że jedna złotówka dopłaty Agencji angażowała ok. 1,5 zł środków własnych inwestorów oraz generowała około 4,5 zł wartości inwestycji. Oznacza to jednocześnie, iż dopłaty Agencji pozwoliły uruchomić inwestycje, których łączna wartość w cenach bieżących wyniosła ponad 25 mld zł, tj. średnio około 85 tys. zł w przeliczeniu na jedno przedsięwzięcie.

Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych

Dopłaty do oprocentowania kredytów obrotowych stanowią drugą pozycję w strukturze dotychczasowych wydatków Agencji w zakresie pomocy krajowej. W okresie 1994–2003 r. Agencja udzieliła ponad 3 mln kredytów obrotowych, a dopłaty do stopy oprocentowania wyniosły łącznie około 4,0 mld zł. Były to dopłaty do kredytów obrotowych na:

- zakup rzeczowych środków do produkcji rolnej,
- skup i przechowywanie płodów rolnych,
- przechowywanie lub zakup i przechowywanie sezonowych nadwyżek mleka w proszku, masła, serów twardych, półtuszy wieprzowych i miodu – pochodzących z krajowej produkcji,
- skup i przechowywanie zapasów ryb morskich,
- likwidację skutków klęsk.

W 2003 r. współpracujące z Agencją banki udzieliły 341,4 tys. kredytów obrotowych na kwotę 5,9 mld zł, w większości przeznaczonych na: skup i przechowywanie płodów rolnych (860 kredytów na kwotę 4 055,1 mln zł) oraz zakup rzeczowych środków do produkcji rolnej (340,5 tys. kredytów na kwotę 1 796,3 mln zł).

Wsparcie przedsięwzięć w zakresie infrastruktury technicznej terenów wiejskich

Szczególnie ważnym instrumentem pomocy krajowej było w latach ubiegłych współfinansowanie przedsięwzięć związanych z rozwojem infrastruktury techniczno-produkcyjnej na wsi. Inwestycje w tym zakresie przyczyniają się do poprawy warunków życia i pracy ludności wiejskiej, dając jednocześnie bezpośredni efekt w postaci nowych miejsc pracy przy budowie i utrzymaniu obiektów technicznych. Poprawa

poziomu infrastruktury technicznej stwarza również bardziej sprzyjające warunki dla rozwoju przedsiębiorczości lokalnej i podejmowania działalności gospodarczej przez inwestorów lokalnych i zewnętrznych. W latach 1994–2001 Agencja uczestniczyła w finansowaniu przedsięwzięć w zakresie infrastruktury technicznej na: budowę wodociągów, kanalizacji oraz budowę i modernizację dróg gminnych, w 2000 r. również i powiatowych. W latach 1994–1997 dofinansowaniem Agencji objęte były również inwestycje telefonizacyjne. Pomoc ta finansowana była ze środków pochodzących z pożyczki Banku Światowego „ASAL-300” oraz środków budżetowych. W latach 1994–2000 Agencja zawarła z Zarządami Gmin łącznie 9 867 umów na kwotę 1,2 mld zł na dofinansowanie budowy infrastruktury technicznej terenów wiejskich. Pomoc ta umożliwiła m.in. budowę ponad 33,4 tys. km sieci wodociągowej oraz 5,5 tys. km sieci kanalizacyjnej oraz modernizację i budowę ponad 3,7 tys. km dróg na terenach wiejskich.

W 2001 r. na wsparcie budowy wodociągów, kanalizacji i oczyszczalni ścieków oraz modernizacji i budowy dróg gminnych i powiatowych na terenach wiejskich zostały wypłacone środki budżetowe w wysokości 100 mln zł. Oznacza to, iż wsparcie udzielone przez ARiMR samorządom na realizację inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej wsi w latach 1994–2001 wyniosło łącznie 1 286,1 mln zł.

Począwszy od 2002 r. środki budżetowe w części dotyczącej finansowania rozwoju infrastruktury technicznej obszarów wiejskich są przeznaczane na współfinansowanie przedsięwzięć w ramach Programu SAPARD.

Zakres pomocy krajowej po akcesji

Rola stosowanych obecnie instrumentów wsparcia rolnictwa ze środków budżetu państwa będzie malała na rzecz wsparcia unijnego, z udziałem niezbędnego współfinansowania krajowego.

Zakres kontynuacji pomocy krajowej po akcesji, w tym instrumentów stosowanych przez ARiMR, zależeć będzie od ustaleń przyjętych przez polskie władze i Komisję Europejską.

Od 1 maja 2004 r. Agencja przestała dopłacać do oprocentowania kredytów na przedsięwzięcia inwestycyjne tworzące nowe, pozarolnicze miejsca pracy na obszarach wiejskich, dopłacać do skupu mleka w klasie ekstra, wstrzymała pomoc w formie zakupu akcji i udzielania pożyczek rynkom hurtowym i giełdom rolnym oraz pomoc finansową dla przedsięwzięć w zakresie podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych mieszkańców wsi. Tylko do końca 2004 r. będą wspierane kredyty obrotowe.

W odniesieniu do instrumentów pomocy, które przestały być stosowane po akcesji, realizowane będą

wcześniej podjęte zobowiązania, wynikające z długości ich obowiązywania.

1.2. Pomoc w ramach Programu SAPARD

Program SAPARD został uruchomiony na początku lipca 2002 r. Zbieranie wniosków o pomoc zakończyło się w dniu 20 lutego 2004 roku. W tym okresie rolnicy, samorządy oraz przedsiębiorcy złożyli łącznie 31 074 wniosków o pomoc, w tym w ramach:

- Działanie 1. *Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych* – 1 778
- Działanie 2. *Inwestycje w gospodarstwach rolnych* – 15 571
- Działanie 3. *Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich* – 6 230
- Działanie 4. *Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich* – 7 495

W przypadku Działań 6 (*Szkolenia*) i 7 (*Pomoc techniczna*) beneficjentem jest MRiRW, które z zastosowaniem odpowiedniej procedury przetargowej wybiera wykonawców poszczególnych projektów.

Ze względu na dużą liczbę wniosków złożonych przez potencjalnych beneficjentów Programu Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi wystąpiło do Komisji Europejskiej o zgodę na przedłużenie okresu kontraktowania do 30 czerwca 2004 r. Jednocześnie należy podkreślić, iż wynikająca z dużej liczby złożonych wniosków skala potrzeb finansowych znacznie przekroczyła możliwości finansowe Programu, określone w ramach Rocznych Umów Finansowych (RUF) 2000, 2001, 2002 oraz 2003. Uwzględniając ten fakt, jak również chcąc stworzyć możliwość sfinansowania wszystkich projektów spełniających wymogi Programu SAPARD, MRiRW wystąpiło do Komisji Europejskiej z propozycją przesunięcia na ten cel środków z Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW).⁵

Należy podkreślić, że Program SAPARD rozpoczął się z dwu i pół letnim opóźnieniem. Praktycznie w ciągu ostatniego półtora roku zrealizowano zadania, które w założeniu miały być rozłożone na cztery lata. Świadczy to o dobrym przygotowaniu i sprawności działania Agencji SAPARD.

Program SAPARD, obok wsparcia finansowego inwestycji w rolnictwie i na obszarach wiejskich, spełnia również ważne cele edukacyjne, zarówno w odniesieniu do pracowników zatrudnionych w instytucjach uczestniczących we wdrażaniu Programu, jak

i obecnych i przyszłych beneficjentów instrumentów pomocy UE.

Doświadczenia zdobyte podczas przygotowań i realizacji Programu SAPARD są wykorzystywane w przygotowaniach do realizacji nowych zadań po akcesji. Procedury funkcjonowania Agencji SAPARD są, bowiem wzorowane na rozwiązaniach obowiązujących w agencjach płatniczych działających w krajach członkowskich UE, rozliczających płatności z Sekcji Gwarancji EAGGF. Jednocześnie docelowy system do obsługi Funduszy Strukturalnych bazować będzie na dotychczasowych rozwiązaniach i niektórych wzorcach wykorzystywanych do obsługi Programu SAPARD przy uwzględnieniu nowych warunkowań prawnych. Z uwagi na fakt, iż Program SAPARD realizowany jest zgodnie z zasadami regulującymi wykorzystanie środków w ramach Sekcji Gwarancji EAGGF, natomiast Fundusze Strukturalne realizowane będą zgodnie z zasadami regulującymi wykorzystanie środków w ramach Sekcji Orientacji EAGGF kluczowym kryterium dla budowy systemu, a zwłaszcza procedur i wzorów dokumentów jest upraszczanie dotychczasowych rozwiązań.

2. Instrumenty wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich po akcesji

Po akcesji ARiMR będzie odpowiedzialna za wdrażanie zróżnicowanego pod względem wymogów proceduralnych oraz instytucjonalnych zakresu instrumentów. Różne też będą źródła finansowania tych zadań, tj. budżet krajowy oraz fundusze UE⁶. Zadania te realizowane będą przez ARiMR jako:

- agencję płatniczą do realizacji dopłat bezpośrednich, środków towarzyszących Wspólnej Polityki Rolnej oraz instrumentów pomocy dla organizacji producentów z tytułu interwencji na rynkach owoców i warzyw oraz rybołówstwa, finansowanych z Sekcji Gwarancji EAGGF,
- instytucję wdrażającą dla Sektorowych Programów Operacyjnych współfinansowanych z funduszy strukturalnych UE, z Sekcji Orientacji EAGGF oraz z FIG.

Nowe zadania wymagają przygotowania odpowiednich warunków technicznych, struktury organizacyjnej, zapewniającej przejrzystość oraz podział odpowiedzialności i kompetencji, przygotowania odpowiedniej

⁵ Możliwości takie powstały po przyjęciu przez Komisję Europejską Rozporządzenia Nr 447/2004 z dnia 10 marca ustanawiającego zasady ułatwiające przejściową pomoc określoną rozporządzeniem 1268/1999 na pomoc zgodną z Rozporządzeniem 1257/1999 dla Republiki Czech, Estonii, Łotwy, Litwy, Węgier, Polski, Słowenii i Słowacji. Zapisy tego rozporządzenia pozwalają na wsparcie ze środków alokowanych na Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) projektów spełniających wymogi programu SAPARD. Ostatecznie Polska uzyskała zgodę na wyodrębnienie w ramach PROW specjalnego działania, o alokacji finansowej w wysokości 140 mln Euro na wsparcie projektów z programu SAPARD.

⁶ Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji w Rolnictwie (EAGGF) oraz Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa (FIG).

pod względem ilości i kwalifikacji kadry, dokonania koniecznych dostosowań w sferze finansów i kontroli, zbudowania procedur i systemów informatycznych.

2.1 Obsługa instrumentów pomocy finansowanych z Sekcji Gwarancji EAGGF

W odniesieniu do działań finansowanych z Sekcji Gwarancji EAGGF obowiązujące w UE przepisy wymagają akredytowania agencji płatniczej, która ma spełniać trzy podstawowe funkcje:

- autoryzować płatności – określać kwoty do wypłaty wnioskodawcom w zgodzie z przepisami wspólnotowymi,
- dokonywać płatności – wydawać bankom współpracującym z agencją polecenia wypłacenia autoryzowanej sumy wnioskodawcy (lub osobie upoważnionej),
- księgować płatności – prowadzić rejestry płatności wydatków z EAGGF w formie elektronicznej, a także sporządzać okresowe zestawienia wydatków, włącznie z miesięcznymi i rocznymi deklaracjami dla Komisji Europejskiej.

Ogólnie można stwierdzić, iż agencja płatnicza jest instytucją, spełniającą określone wymogi, niezbędne dla uzyskania akredytacji, tj. posiadającą:

- strukturę organizacyjną, zapewniającą rozdzielnie ww. funkcji,
- pisemne procedury wdrożeniowe, finansowe-księgowe i kontrolne oraz wzory dokumentów,
- system kontroli wewnętrznej (procedury, zakresy obowiązków określone dla poszczególnych pracowników, rotacja na stanowiskach wrażliwych, listy kontrolne, itd.),
- odpowiednie pod względem liczby i kwalifikacji zatrudnienie,
- służby audytu wewnętrznego,
- odpowiedni system informatyczny.

Niezbędnym warunkiem funkcjonowania agencji płatniczej dla płatności bezpośrednich i środków towarzyszących WPR jest posiadanie Zintegrowanego Systemu Zarządzania i Kontroli (ang. IACS).

ARiMR, aby uzyskać status agencji płatniczej musiała się poddać procesowi audytu, którego finalnym etapem jest wydanie krajowego Aktu Akredytacji przez Ministra Finansów. Proces audytu przedakredytacyjnego Agencji realizowany jest przez firmę audytorską KPMG i sprowadza się do potwierdzenia spełniania kryteriów stawianych agencjom płatniczym przez stosowne przepisy Unii Europejskiej oraz krajowe. Zakres audytu obejmuje:

- ocenę zgodności procedur oraz systemu informacyjnego z przepisami Unii Europejskiej w zakresie Wspólnej Polityki Rolnej,

- dokonanie kompleksowej oceny organizacji Agencji w zakresie pełnienia funkcji agencji płatniczych dla powierzonych im mechanizmów WPR,
- zbadanie podmiotów, do których będą delegowane niektóre funkcje agencji płatniczych.

ARiMR została wyznaczona do pełnienia funkcji agencji płatniczej dla obsługi płatności w ramach I i II filaru WPR oraz interwencji na rynku produktów rybołówstwa. W związku z powyższym, audyt obejmuje następujące obszary:

Pomoc w ramach I filaru WPR

Lista przewidzianych do realizacji mechanizmów WPR obejmuje:

- dopłaty bezpośrednie do gruntów rolnych,
- płatności w zakresie rynków owoców i warzyw.

Pomoc w ramach II filaru WPR

Płatności te będą realizowane w ramach PROW⁷ i obejmują:

- renty strukturalne,
- wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach naturalnych i podlegających ograniczeniom ze strony środowiska (dotacje wyrównawcze),
- wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych pomoc finansowa (z tytułu utraconych dochodów i dodatkowych kosztów),
- zalesianie gruntów rolnych (dotacja na zalesienie, premia pielęgnacyjna, premia zalesieniowa),
- wsparcie gospodarstw niskotowarowych,
- grupy producentów rolnych,
- dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE,
- pomoc techniczną,
- uzupełnienie płatności bezpośrednich.

Z punktu widzenia zasad wdrożeniowych, instrumenty tego programu bardziej przypominają płatności bezpośrednie. Instrumenty, na które będzie przeznaczona większość środków tego programu (płatności ONW, programy rolno-środowiskowe, zalesianie) będą docierać do szerokiej rzeszy rolników i ich administrowanie będzie w znacznej mierze oparte na systemie IACS. Łącznie w ramach PROW Agencja będzie dysponowała kwotą około 3,6 mld Euro.

Pomoc dla organizacji producentów z tytułu interwencji na rynku produktów rybołówstwa

Pomoc ta będzie realizowana w formie:

- rekompensaty finansowej z tytułu wdrażania opracowanych planów operacyjnych,
- wsparcia finansowego dla organizacji producentów z tytułu interwencji rynkowej (płatności w ramach rynku produktów rybołówstwa).

⁷ Dziesiątym działaniem w ramach PROW jest wcześniej wspomniane wsparcie dla projektów z Programu SAPARD.

2.2. Wsparcie realizowane z Funduszy Strukturalnych UE

Pomoc finansowa w ramach Sektorowego Programu Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich

W pierwszym okresie po akcesji, tj. w latach 2004–2006 jednym z głównych instrumentów wsparcia rozwoju wsi i restrukturyzacji rolnictwa będzie Sektorowy Program Operacyjny (SPO) *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich*, współfinansowany z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji w Rolnictwie (EAGGF).

Pomoc finansowa w ramach SPO *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich* stanowić będzie w części kontynuację wsparcia realizowanego obecnie w ramach Programu SAPARD

Pomoc będzie realizowana, podobnie jak w Programie SAPARD, w formie dofinansowania – w zależności od działania – określonej części lub całości kwalifikowalnych kosztów przedsięwzięcia. Wyjątek stanowi *ułatwienie startu młodym rolnikom*, gdzie ma być stosowana pomoc w formie jednorazowej premii

ARiMR została wyznaczona przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi jako instytucja wdrażająca dla większości działań tego SPO. Zakres działań wdrażanych przez ARiMR obejmować będzie:

- inwestycje w gospodarstwach rolnych,
- ułatwienie startu młodym rolnikom,
- różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów,
- rozwój i ulepszanie infrastruktury technicznej związanej z rolnictwem,
- przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wprowadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych,
- poprawa przetwórstwa i marketingu produktów rolnych,
- pomoc techniczną.

Pozostałe *Działania* będą wdrażane przez Urzędy Marszałkowskie:

- scalanie gruntów,
- gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi,
- odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego,

oraz Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA):

- szkolenia
- wsparcie doradztwa rolniczego,
- pilotażowy Program *Leader+*.

ARiMR będzie także beneficjentem końcowym tego programu. Oznacza to, że będzie realizowała płatno-

ści dla beneficjentów wszystkich działań tego SPO. Beneficjentami ostatecznymi pomocy, tj. korzystającymi bezpośrednio z wdrażanej pomocy, będą przede wszystkim osoby fizyczne i prawne, prowadzące działalność rolniczą oraz przetwórstwo wybranych produktów rolnych. Beneficjenci SPO *Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich* w latach 2004–2006 będą mieć do wykorzystania prawie 1,8 mld euro unijnych i krajowych środków publicznych. Uwzględniając wymagane zaangażowanie prywatnych środków finansowych beneficjentów łączna wartość przedsięwzięć zrealizowanych w ramach programu może wynieść ponad 2,7 mln euro.

*Pomoc finansowa w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb**

Zgodnie z decyzją MRiRW Agencja będzie instytucja wdrażająca dla wszystkich Działań objętych Programem tj.

Priorytet 1 *Dostosowanie nakładu połowowego do zasobów*, obejmujący następujące działania:

- złomowanie,
- przeniesienie do działalności innej niż rybołówstwo,
- wspólne przedsiębiorstwa.

Priorytet 2 *Odnowa i modernizacja statków rybackich*:

- budowa nowych statków,
- modernizacja statków rybackich,
- wycofanie statku z eksploatacji.

Priorytet 3 *Ochrona i rozwój wodnych zasobów naturalnych, chów i hodowla ryb, rybackie urządzenia portowe, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe*:

- ochrona i rozwój zasobów wodnych,
- chów i hodowla ryb,
- rybackie urządzenia portowe,
- przetwórstwo i rynek rybny,
- rybołówstwo śródlądowe.

Priorytet 4 *Inne działania*:

- rybołówstwo przybrzeżne,
- działania społeczno-ekonomiczne,
- promocja,
- działania wśród uczestników obrotu handlowego,
- czasowe zawieszenie działalności i inne rekompensaty finansowe,
- działania innowacyjne i inne.

Zadania ARiMR jako *instytucji wdrażającej* SPO obejmować będą:

- przyjmowanie wniosków o pomoc finansową;
- formalną weryfikację wniosków, w tym ich ocenę pod względem zgodności z kryteriami dostępu;
- ocenę techniczną i ekonomiczną projektów;

- przygotowanie opinii dotyczących złożonych wniosków;
- przygotowywanie i zawieranie umów z odbiorcami pomocy;
- weryfikację wniosków o płatność (kontrola prawidłowości zestawień poniesionych wydatków i ich zgodność z zawartą umową);
- autoryzację płatności;
- kontrola wykorzystania środków oraz kontrole na miejscu;
- wykrywanie nieprawidłowości i zgłaszanie ich do Instytucji Zarządzającej;
- zbieranie danych związanych z monitorowaniem programu;
- monitoring realizacji projektów;
- opracowywanie przynajmniej raz na kwartał raportu z realizacji Programu (do raportu dołączone są kopie faktur oraz potwierdzenie kwalifikowalnych wydatków) i przedłożenie go Instytucji Zarządzającej;
- przygotowanie rocznego raportu (w terminie 6 tygodni po zakończeniu roku kalendarzowego) i przedłożenie do Instytucji Zarządzającej;
- informowanie społeczeństwa o współfinansowaniu przez UE realizowanych projektów.

Dla obu SPO natomiast ARiMR pełnić będzie funkcję beneficjenta końcowego, do zadań którego należeć będzie:

- monitoring realizacji projektów;
- weryfikacja formalna zleceń płatności;
- przekazywanie środków odbiorcom pomocy – podmiotom prywatnym lub publicznym realizującym projekty;
- księgowanie płatności;
- sporządzanie raportów finansowych,
- kontrola projektów oraz ich nadzór i koordynacja.

3. Podsumowanie

Oferta unijna dla polskiej wsi i rolnictwa jest ogromną szansą, jak i wielkim wyzwaniem dla wszystkich ogniw włączonych w system pozyskiwania tych środków. Szczególną rolę w tym systemie odgrywać będzie ARiMR. Będzie to zarazem największe wyzwanie w jej dotychczasowej historii.

Zakres zadań ARiMR planowanych do realizacji po akcesji jest szeroki i zróżnicowany pod względem instrumentów wsparcia, jak i wymogów proceduralnych oraz instytucjonalnych. Różne będą także źródła ich finansowania, tj. budżet krajowy, środki prywatne oraz fundusze UE. ARiMR będzie odpowiedzialna za transfer podstawowej części pomocy

dla rolnictwa, finansowanej lub współfinansowanej z funduszy UE. Od sprawności działania ARiMR zależeć będzie w dużej mierze absorpcja tych środków przez beneficjentów. Istotną rolę będą też odgrywać instytucje wspierające⁸.

Należy sądzić, że Programu SAPARD stanowił doskonały poligon doświadczalny dla ww. wymienionych podmiotów, a zebrane doświadczenia pozwolą uniknąć błędów popełnionych w pierwszym okresie jego wdrażania.

Realizacja szerokiego spektrum instrumentów, zróżnicowanego pod względem zasad i procedur wymaga współpracy w ramach szerszego układu instytucjonalnego, do którego należą banki.

Banki są niezbędnym elementem systemu funkcjonowania ARiMR, w tym szczególnie w zakresie pomocy krajowej. Ważny jest również udział banków we wdrażaniu Programu SAPARD z uwagi na przyjęty system rozliczeń w formie refundacji poniesionych kosztów kwalifikowanych. W praktyce, bowiem oznacza to konieczność korzystania przez beneficjentów z kredytu bankowego.

Równie ważna będzie współpraca Agencji z bankami po akcesji. Przystąpienie Polski do UE stworzy nowe możliwości rozwoju współpracy Agencji z sektorem bankowym.

Istotna powinna być rola banków w finansowaniu przedsięwzięć strukturalnych w rolnictwie i na obszarach wiejskich, realizowanych w ramach obu SPO z uwagi na realizowanie pomocy – podobnie, jak w Programie SAPARD – w formie refundacji części poniesionych kosztów kwalifikowanych.

Mniejsze możliwości współpracy będą występować przy obsłudze dopłat bezpośrednich oraz pomocy udzielanej w ramach PROW. Zakres współpracy z bankami w sferze pomocy krajowej zależeć będzie od uzgodnień strony polskiej z Komisją Europejską dotyczących kontynuacji tej pomocy po akcesji.

Niezależnie jednak od tych uwarunkowań, akcesja oznacza z jednej strony zwiększone zapotrzebowanie na kredyt, z drugiej natomiast większe potrzeby w zakresie obsługi transferów środków finansowych, stwarzające bankom możliwości uzyskiwania większych korzyści w zakresie obsługi detalicznej.

Jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że w latach 2004–2006 przewidywany jest przepływ do beneficjentów za pośrednictwem banków, pomocy finansowej w wysokości ponad 40 mld zł, łatwo zauważyć, jak wielkie jest to pole do zagospodarowania.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
Warszawa

⁸ Obok banków istotną rolę powinny odegrać takie instytucje, jak np.: ODR-y, izby rolnicze, organizacje branżowe rolników, samorząd terytorialny różnego szczebla, jak również organizacje pozarządowe.

Dr inż. Ewa Baran

Wspieranie ekonomiczne funkcji ekologicznych obszarów problemowych

Wprowadzenie

Problemy związane z realizacją wspólnej polityki rolnej nadal stanowią silny motyw poszukiwań bardziej „naturalnego”, prośrodowiskowego modelu gospodarki rolnej [Bołtromiuk 2003]. Cechy środowiska naturalnego wyznaczające ograniczenia możliwości wzrostu produkcji i towarowości gospodarstw rolnych stały się czynnikiem różnicującym poziom dochodów rolniczych oraz procesy marginalizacji regionów o niekonkurencyjnym rolnictwie. Występujące dysproporcje rozwojowe ujawniają się szczególnie wyraźnie w strukturach rozszerzonej Unii Europejskiej. Przykładem takich obszarów o najslabszym rozwoju gospodarki w Polsce są województwa tzw. ściany wschodniej obejmujące również woj. Podkarpackie. Województwo to cechują ponadto bardzo zróżnicowane warunki do produkcji rolnej – prowadzonej na bardzo dobrych glebach, jak też na słabych – na terenach równinnych oraz górskich.

Szczególnie w obszarach o ograniczonych możliwościach wzrostu produkcji rolnej należy docenić pozaprodukcyjne funkcje rolnictwa, którego upadek mógłby niekorzystnie wpływać na inne dziedziny gospodarki (jak turystyka) czy takie cechy regionu jak walory środowiska naturalnego i lokalnej kultury. Takim uzasadnionym rozwiązaniem jest produkcja „na jakość” utożsamiana z utrzymaniem tzw. bio-producentów i wspieranie tzw. tradycyjnych metod gospodarowania w rolnictwie dla podtrzymania wartości kulturowych regionu. Ważne jest, że tego typu działania znajdują uznanie oraz wsparcie finansowe w ramach wydzielonych środków wspierania przemian w rolnictwie i w obszarach wiejskich. Najczęściej pomoc ta staje się elementem decydującym o realizacji odpowiednich programów lokalnych i regionalnych oraz realną szansą przyszłego ich rozwoju.

Celem niniejszego opracowania jest wskazanie na potrzebę wspierania tradycyjnego, nie konkurencyjnego (ekonomicznie – o niekorzystnych strukturach) rolnictwa ze względu na funkcje ekologiczne jakie ono pełni w obszarach o szczególnych walorach środowiska naturalnego, wymagających troski o dalsze ich zachowanie. Takim regionem jest woj. Podkarpackie wykazujące typowe cechy obszarów problemowych, gdzie jednocześnie należy mieć na uwadze zahamowanie dalszych procesów gospodarczej mar-

ginalizacji. Okolicznością stwarzającą realną szansę wspierania finansowego pożądanymi przemianami jest realizacja programów rolno-środowiskowych w ramach polityki strukturalnej UE.

Funkcje i znaczenie rolnictwa w polityce Unii Europejskiej

W większości krajów świata gospodarstwa mają charakter gospodarstw rodzinnych, rozumianych jako własność oraz miejsce pracy i życia rodziny rolniczej. Koncepcja rolnictwa jako biznesu, produkcji i wytwarzania oraz jako koncepcja życia są zintegrowane i nie mogą być w gospodarce rodzinnej rozpatrywane autonomicznie. Gospodarstwo rodzinne w jego złożoności i wzajemnym uzależnieniu aspektów przyrodniczych, technicznych, ekonomicznych i społecznych tworzy pewien system związków społeczno-ekonomicznych [Tomczak 1994]. Wilkin J. pisze nawet o ponownym dostrzeżeniu wielofunkcyjności rolnictwa, które jest nie tylko jednostką ekonomiczną (homo-oeconomicus) gospodarującą zasobami produkcyjnymi w celu maksymalizacji zysku czy dochodu. Rolnik produkuje nie tylko dobra rynkowe, ale jest na ogół także producentem dóbr publicznych bądź dóbr prywatnych o szczególnych walorach społecznych. To przeświadczenie wyznacza kierunek ewolucji polityki rolnej, zwłaszcza w krajach zachodnioeuropejskich. Ziemia i inne zasoby naturalne będące we władaniu rolnika, nigdzie nie są traktowane jako przedmioty własności prywatnej pełnej czy nieograniczonej. Gospodarowanie tymi zasobami podlega społecznemu nadzorowi.

Podjęcie takie widoczne jest wśród celów Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, gdzie na pierwszy plan wysuwa się nie produkcyjne, a ogólnospołeczne funkcje rolnictwa. Znajduje to wyraz w stwierdzeniu, że celem polityki rolnej ma być przede wszystkim utrzymanie na ziemiach nadających się pod uprawę dostatecznej liczby rolników. Jest to jedyny sposób zachowania środowiska naturalnego, tradycyjnego krajobrazu oraz preferowanego modelu rolnictwa opartego o gospodarstwa rodzinne. Rolnictwo jest tu więc widziane jako ważny element tożsamości narodowej czy regionalnej, który w warunkach integrującej się Europy zasługuje na szczególną ochronę [Ciepielewska 1997].

Od 1992 r. zaczął kształtować się nowy wizerunek zachodnioeuropejskiego rolnictwa, gdzie dużą rolę odgrywa m.in. tworzenie warunków do zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich oraz promocji rolnictwa przyjaznego środowisku przyrodniczemu. W 1997 r. zrównoważony rozwój został wpisany do Traktatu z Maastricht. Podkreślona została podwójna rola gospodarki rolnej, która dostarcza nie tylko żywności, ale także usług nierynkowych, środowiskowych. Propozycje zmian WPR zawarte w Agendzie 2000 stanowiły kontynuację wcześniejszych reform a ponadto zdefiniowana została koncepcja europejskiego modelu rolnictwa oparta na założeniu, że sektor ten wytwarza obok płodów rolnych, inne produkty i usługi zapewniające wzrost dochodowości społeczności lokalnych, kształtujące obszary wiejskie oraz pozwalające zachować ich walory przyrodnicze i kulturowe [Bołtromiuk 2003].

Zapoczątkowana w 1992 r. zmiana orientacji w ocenie relacji pomiędzy rolnictwem a środowiskiem sprawiła, że w polityce UE pojawiły się nowe trendy wskazujące na potrzebę produkcji żywności wysokiej jakości, wspierania kierunku ekstensyfikacji produkcji rolniczej, zachowania bądź odtworzenia tradycyjnych krajobrazów rolniczych z całym bogactwem siedlisk i różnorodnością gatunkową. W związku z tym zaczęły obowiązywać w UE instrumenty finansowe zachęcające rolników do stosowania metod produkcji zgodnych z wymogami ochrony środowiska i różnorodnością biologiczną, zaleceniami dobrej praktyki rolniczej.

Właścicielom gospodarstw rolnych, którzy dobrowolnie zobowiązują się do udziału w programie rolno-środowiskowym udzielana jest pomoc finansowa, która rekompensuje utracony dochód i poniesione dodatkowe koszty. Działalność rolno-środowiskowa jest realizowana na podstawie wieloletnich umów zawieranych z państwową instytucją odpowiedzialną za zarządzanie funduszami Unii Europejskiej, tzw. agencją płatniczą. Rolnik musi uczestniczyć w programie co najmniej 5 lat. W niektórych krajach wydłużono ten okres do 10 lat. Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady realizacji programów rolno-środowiskowych w Unii Europejskiej jest Rozporządzenie Rady (WE) 1257/99 z dnia 17 maja 1999 roku w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej. Rozporządzenie Rady (WE) 1750/99 z 23 maja 1999 r. wprowadza szczegółowe zasady wdrażania Rozporządzenia Rady (WE) 1257/1999. Rozporządzenia te określają w sposób ramowy zasady tworzenia i warunki wdrażania programów rolno-środowiskowych. Program musi dobrze odzwierciedlać priorytety wynikające z uwarunkowań rozwoju rolnictwa w danym kraju członkowskim, jego walory przyrodnicze i wskazania ochrony środowiska [Liro 2003].

Programy rolno-środowiskowe są obowiązkowe i pełnią kluczową rolę w realizacji planów ochrony przyrody, w tym europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000 wynikającej z Dyrektywy Siedliskowej (dyrektywa Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory) i Dyrektywy Ptasiej (dyrektywa Rady 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków).

Działania rolno-środowiskowe stanowią wyjątkowy instrument wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, gdyż najlepiej manifestują proekologiczny kierunek zmian WPR Unii Europejskiej. Można ten kierunek określić jako rosnąca odpowiedzialność za stan zasobów przyrodniczych i jakość produkcji towarowej, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom podatników i konsumentów [Liro 2003].

Proekologiczne wspieranie rolnictwa województwa podkarpackiego

Wojewódzki Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego Podkarpacia na lata 2001–2006 wśród priorytetów (nie bez znaczenia, oznaczony numerem „1”) wskazuje na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz modernizację rolnictwa. W ramach priorytetu przewiduje się dwa kierunki działań – poczesne miejsce zajmuje wspieranie działań proekologicznych na obszarach wiejskich, a także promocja produktów rolnych i żywnościowych, w tym tzw. produktów regionalnych oraz produktów ekologicznych [Wojewódzki... 2001].

Ważnym motywem wzrostu zainteresowania rolnictwem ekologicznym również wśród naszych rolników jest wprowadzenie w życie przepisów ustawy o rolnictwie ekologicznym (Dz. U. Nr 38, poz.452) a po 1 maja 2004 przepisów Rozporządzenia Rady 2092/91/EWG z 24.06. 1991r. oraz gwarantowane przez ustawę dotacje zachęcające do zmiany kierunku produkcji z konwencjonalnej na ekologiczną. Potwierdzają to zmiany liczby i **powierzchni upraw** gospodarstw ekologicznych obserwowane w badanym regionie. W 1999 r. pierwsze 2 gospodarstwa posiadały wymagany atest a w następnym roku kolejne 18 rozpoczęło odpowiednie przygotowania. Dynamiczny wzrost liczby gospodarstw zanotowano w roku 2001, co na tle kraju stawiało wówczas województwo na IV miejscu pod względem liczby gospodarstw ekologicznych, a na I pod względem powierzchni objętej kontrolą (5 370,91ha). W 2003 roku województwo podkarpackie nadal znajdowało się na I miejscu w kraju pod względem powierzchni objętej kontrolą (4 256,12 ha) natomiast przesunęło się na III miejsce co do ilości znajdujących się na jego terenie gospodarstw ekologicznych. Ogólna liczba gospodarstw ekologicznych względem poprzedniego roku wzrosła o 1/4 i w 2003 r. wynosiła 285. Największa ich liczba znajdowała się

w powiatach: górskich – bieszczadzkim (dawny powiat bieszczadzki podzielono obecnie na 2 – leski i bieszczadzki) i sanockim oraz przemyskim, przeworskim, lubaczowskim, jarosławskim. Uzyskane informacje w powiatowych ODR (Krosno, Lesko, Sanok, Ustrzyki Dolne) za 2003 r. wskazują, że charakter produkcji – z przewagą hodowli owiec, bydła opasowego i mlecznego, kóz oraz utrzymaniem użytków zielonych świadczy o właściwym dla obszarów górskich zagospodarowaniu rolniczym, ograniczającym występujące tam wzmożone zagrożenie erozją gleb. Wiąże się to również z gospodarowaniem na większych powierzchniach niż średnia dla ogółu gospodarstw województwa – ok. 20–30 ha. Nadal obserwuje się wśród rolników znaczne zainteresowanie przedstawianiem gospodarstw na produkcję ekologiczną i ubieganiem się o odpowiedni atest lub włączeniem do programów rolno-środowiskowych, ze względu na możliwość uzyskania dodatkowego dofinansowania gospodarstw za działania ochronne dla środowiska. Służą temu liczne szkolenia prowadzone przez służby doradcze – w pierwszej kolejności dla prowadzących i zainteresowanych produkcją ekologiczną, w efekcie których od września 2004 r. przyjmowane są odpowiednie wnioski na realizację programów. Duże znaczenie wsparcia finansowego dla gospodarstw wiąże się ze słabym zorganizowaniem rolników, którzy nie mogą osiągać korzystniejszych cen na swe produkty. Brak zorganizowanego zbytu produktów ekologicznych i odpowiednich zakładów przetwórczych w regionie (według opinii rolników i doradców) to ważniejsze bariery rozwoju tych gospodarstw, które przesądzą o przewadze sprzedaży większych ilości produktów ekologicznych po cenach produktów konwencjonalnych – głównie żywiec i mleko lub sprzedaży bezpośredniej w czasie organizowanych wystaw i targów oraz w gospodarstwie.

Podkarpackie posiada wiele obszarów nadających się do prowadzenia gospodarstw ekologicznych przede wszystkim ze względu na występujące małe zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego – stopień emisji zanieczyszczeń do atmosfery jest niewielki – nie przekracza 0,5% emisji krajowej; stan czystości wód powierzchniowych jest w miarę zadowalający większość z nich zaliczana jest do 2 i 3 klasy czystości, jest jednym z nielicznych regionów w Polsce, gdzie występują wody 1 klasy czystości; najczystsze rzeki i potoki znajdują się w górnych częściach zlewni Wisłoka, Sanu i Wisłoka – odcinki źródłowe tych rzek płyną przez tereny leśne i podlegają niewielkiej antropopresji.

Cechą wyróżniającą teren województwa podkarpackiego jest unikalna w skali Europy i kraju wartość przyrodnicza wielu obszarów. Wielkoobszarowy system ochrony przyrody tworzy sieć obszarów chronionych o różnym reżimie ochronnym powiązanych

z systemami ochrony przyrody w państwach ościennych. Na szczególne wyróżnienie zasługuje utworzony przez UNESCO w 1993 roku Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Karpaty Wschodnie”, którego część polską stanowią Bieszczadzki Park Narodowy oraz Parki Krajobrazowe: Ciśniańsko-Wetliński i Doliny Sanu. Ponadto na obszarze województwa podkarpackiego znajdują się 2 parki narodowe: Bieszczadzki Park Narodowy i Magurski Park Narodowy. Aktualnie w województwie jest 80 rezerwatów przyrody o powierzchni ok. 11 tys. ha, 283 tys. ha obszaru województwa wchodzi w skład 10 parków krajobrazowych (ok. 16% pow. województwa). Oprócz tego utworzono 17 obszarów chronionego krajobrazu o łącznej powierzchni 8150 km², co stanowi 45,5% powierzchni [Ramowy... 2000].

W okresie przedakcesyjnym województwo podkarpackie (poza warmińsko-mazurskim) wybrane zostało do przeprowadzenia projektów pilotażowych przygotowujących do wdrożenia programów rolno-środowiskowych w Polsce, zaś po wejściu Polski do UE jako obowiązkowy wdrażany będzie Krajowy Program Rolno-Środowiskowy w ramach Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006.

Rozporządzenie RM z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolno-środowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich (Dz.U. Nr 174, poz. 1809) przewiduje ich realizację na obszarze 769 800 ha, a dla terenu woj. Podkarpackiego wyznaczono pow. 55 200 ha tj. terenu 2 powiatów: brzozowskiego i sędziszowskiego oraz 16 gmin z 7 innych powiatów.

Programy rolno-środowiskowe mają ogromne znaczenie jako instrument wdrażania europejskiej sieci ekologicznej NATURA 2000, do której włączono także tereny województwa podkarpackiego (zaliczane głównie do obszarów górskich i podgórskich). Jest to o tyle ważne, że kwoty dofinansowania mogą być zwiększone do 120% stawki podstawowej dla gospodarstw realizujących co najmniej jeden z pakietów, o których mowa w §1 ust. 2, na obszarach NATURA 2000 określonych w przepisach o ochronie przyrody.

Uniwersytet Rzeszowski

Zakład Polityki Gospodarczej i Agrobiznesu

Literatura

1. Liro A. 2003. Program rolnośrodowiskowy jako instrument wielofunkcyjnego rozwoju wsi i ekologiczacji polskiego rolnictwa, *Wies i rolnictwo nr 2*, 96–115.
2. Ramowy program rozwoju rolnictwa ekologicznego na Podkarpaciu na lata 2003–2006, 2002, Rzeszów.
3. *Rolnictwo w 2003 r.*, 2004, GUS Warszawa.

Prof. dr hab. Ryszard Kostuch

Zwiększanie opłacalności gospodarstw rolniczych w USA

Żeby amerykański farmer mógł się utrzymać z rodziną na odpowiednim poziomie społeczno-ekonomicznym, a przy tym jeszcze coś odłożyć do banku, musi posiadać gospodarstwo o powierzchni większej niż 100 ha, położone na dobrych glebach, w korzystnych do uprawy roli warunkach topograficznych i klimatycznych oraz nie zatrudniać najemnej siły roboczej. Na zatrudnienie robotników rolnych mogą sobie pozwolić tylko gospodarstwa bardzo duże o wysokiej, wyspecjalizowanej produkcji i odpowiedniej jakości, np. mleka. W takich gospodarstwach wydajność krów mlecznych przekracza nierzadko 10 000 kg mleka w ciągu roku od krowy, a starania o właściwe utrzymanie i żywienie zwierząt muszą być nieustannie bardzo duże. Wtedy dopiero można liczyć na w pełni opłacalną produkcję.

Miałem możliwość zwiedzenia takiego ukierunkowanego na produkcję mleka gospodarstwa rolniczego (*dairy farm*) w pobliżu miasta River Falls w Stanie Wisconsin, gdzie średnia wydajność z obory przekraczała 10 000 kg mleka od krowy rocznie, a wymiona krów sięgały prawie do ziemi. Takie gospodarstwo przy 98 krowach dojnych oraz sprzedaży mleka do żłobków, przedszkoli i szpitali, z uzyskiwanego dochodu może sobie na wszystko pozwolić. Trzeba jednak wiedzieć, że nie zawsze tak jest. Są bowiem gospodarstwa i dużo mniejsze i znajdujące się w surowszych warunkach klimatycznych, np. na północy oraz na mniej przydatnych do uprawy glebach, a to płytkich i kamienistych czy piaszczystych okresowo nadmiernie przesycających, a także na pochyłościach terenu. Tego rodzaju gospodarstwa rolnicze, żeby utrzymać się na przyzwoitym poziomie ekonomicznym muszą tak ustawiać swoją produkcję, żeby pomimo wszystko przynosiła ona korzyści finansowe. Można to uzyskiwać przede wszystkim przez obniżenie nakładów produkcyjnych gospodarstw. Najbardziej odpowiednim na to sposobem jest zmiana rolniczego użytkowania powierzchni polegająca na rezygnacji z mechanicznej uprawy gleby, a wprowadzeniu pastwiskowego użytkowania terenu. Z tego też powodu większość kilkudziesięciohektarowych gospodarstw znajdujących się na mniej przydatnych

do uprawy glebach preferuje gospodarkę łąkowo-pastwiskową, gdzie nakłady produkcyjne są znacznie niższe niż przy tradycyjnych uprawach roślin rolniczych. Wynika to głównie z tego względu, że zwierzęta, a najczęściej bydło mięsne żywi się pastwiskowo prawie przez cały rok i tylko w miesiącach zimowych, a szczególnie styczniu i lutym dożywia dodatkowo paszą pochodzącą z gruntów ornych lub specjalnie koszonych w tym celu użytków zielonych. Dodatkowymi paszami są najczęściej zbelowane: kukurydza z kaczanami zebrana najczęściej po wysuszeniu pędów na polu lub siano uzyskane z łąk kulturalnych czyli podsiewanych wartościowymi trawami pastewnymi, a najczęściej kostrzewą trzcinową, wiechliną

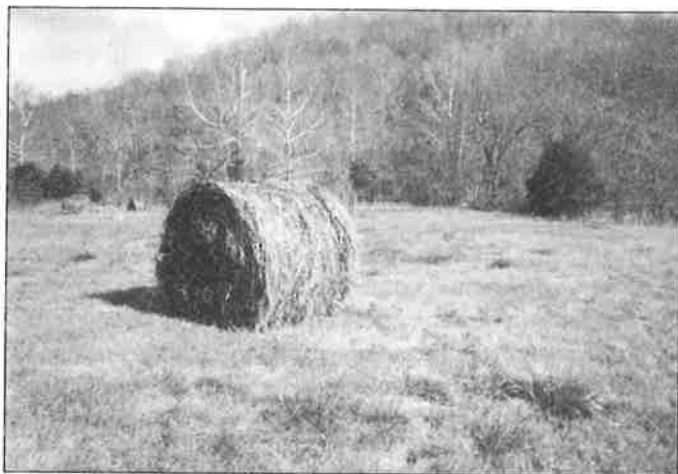

Krowy mleczne w gospodarstwie Prescott k. River Falls
(fot. R. Kostuch)

łąkową, życią trwałą lub wielokwiatową, która w tutejszych warunkach też rośnie przez parę lat. Na najlepszych glebach uprawia się również lucernę siewną, która po skoszeniu, wysuszeniu i zbalowaniu też stanowi zimową paszę dla zwierząt żywionych pastwiskowo. Ponieważ zwierzęta przebywają przez cały czas na pastwiskach, dlatego w okresie deficytu paszowego dożywia się je bezpośrednio na pastwiskach, gdzie przywozi się zbalowaną paszę, rozcina spinające belę sznurki lub siatkę nylonową i pozostawia do dyspozycji zwierząt. W zależności od liczebności stada bele pozostawia się w różnych miejscach,

żeby wszystkie zwierzęta miały do nich dostęp i nie cisnęły się zbyt przy jednej beli utrudniając sobie wzajemnie dostęp do paszy.

W wielu najmniejszych gospodarstwach pastwiskowych, dla jeszcze większego obniżenia kosztów produkcji, nie stosuje się nawet powyżej opisanego sposobu dożywiania zwierząt w okresie zimowym paszami dowożonymi na pastwisko, ale stosuje inne mniej pracochłonne, a zatem i tańsze sposoby. Po prostu niektórych kwater pastwiskowych w ogóle

Zbalowane siano przeznaczone do dożywiania zwierząt w zimie (fot. R. Kostuch)

Krowy na pastwisku. Na pierwszym planie kwatera przeznaczona na zimowy wypas (fot. R. Kostuch)

się nie wypasa w czasie sezonu pastwiskowego, tylko wyrosnięta na nich ruń przeznacza do wypasu w zimie (*winter pasture*). Nie przeszkadza to, że nie wypasiona wcześniej ruń jest wyschnięta. W okresie zimowego deficytu runi pastwiskowej zwierzęta chętnie taką ruń wyjadają, nawet lepiej niż zbalowaną kukurydzę. Podobno wynika to stąd, że w wyschniętej runi pastwiskowej znajduje się także wiele roślin zielonych, które rosną nawet przy niskich temperaturach okresu zimowego. Zimy są nieco łagodniej-

sze, a szczególnie w rejonach południowych, często bezśnieżne, a temperatury przeważnie dodatnie, co nie powoduje przemarzania gleby. Wyrosnięta stara ruń pastwiskowa też wpływa ocieplająco. Dlatego zawsze w runi zimowych pastwisk są też rośliny zielone, młode, które poprawiają smakowość tej pozostawionej na okres zimowy paszy pastwiskowej. Ponadto tego rodzaju przygotowanie zimowej paszy nie pociąga za sobą prawie żadnego zwiększenia kosztów produkcji, gdyż nie wymaga siewu, uprawy gleby, koszenia, suszenia, ani przywozu na pastwisko potrzebnej dla zwierząt paszy w okresie zimowym. Wystarczy tylko przepędzić zwierzęta na kwatery gdzie znajduje się nie wykorzystana w sezonie letnim ruń pastwiskowa i już sprawę zimowego dożywiania zwierząt uważać można za załatwioną. Dzięki takiemu postępowaniu obniżającemu koszty produkcji zwierzęcej, wiele niewielkich gospodarstw jest w stanie prosperować.

W poszukiwaniu wzrostu dochodowości, niektóre gospodarstwa rolnicze, a szczególnie o kierunku produkcji zwierzęcej, próbują też innych rozwiązań. Zamiast bydła, a znacznie rzadziej też owiec, wypasają na swoich pastwiskach sarny, jelenie, żubry, a nawet też lamy. Chodzi bowiem o to, że mięso, skóry, a nawet wełna lam są bardzo cenione i poszukiwane z powodu właściwości kulinarno-dietetycznych, zdrowotnych, użytkowych i dekoracyjnych. Dlatego uzyskuje się za nie znacznie wyższą i w pełni opłacalną cenę, co w konsekwencji całkowicie uzasadnia zainteresowanie się rolników chowem tych dotychczas nie udomowionych w dostatecznym stopniu zwierząt. Najwięcej farmerów amerykańskich zajmuje się chowem sarn i jeleni. Szczególnie w Stanie Wisconsin spotyka się pastwiska, gdzie wypasa się te zwierzęta. Wynika to głównie stąd, że mięso, czyli tzw. sarnina cieszy się w tutejszym społeczeństwie dużym upodobaniem, gdyż przypisuje się jej duże walory zdrowotne, smakowe i dietetyczne. Nie trudno też znaleźć nabywców skór i poroży, którymi przyozdabia się mieszkania i pomieszczenia biurowe. W związku z tym popyt jest bardzo duży, a ceny zbytu tych zwierząt są dla rolników wysoko opłacalne. To też zachęca ich do zajmowania się ich chowem pomimo, że na początku stosunkowo dużo trzeba zainwestować w ogrodzenia pastwisk, które najczęściej są siatkowe, mocne i wysokie co najmniej na 2 m. Na kwaterach pastwiskowych zazwyczaj znacznie większych niż się stosuje przy takiej samej liczbie zwierząt, a szczególnie bydła, muszą też być wodopoje i przynajmniej pojedynczo rosnące drzewa, pod którymi zwierzęta te lubią przebywać, a szcze-

gólnie podczas upalnych słonecznych dni letnich, których tu na ogół nie brakuje. Stada wypasanych na takich pastwiskach sarn i jeleni nie powinny być zbyt liczne, gdyż wprowadza to zwiększoną nerwowość omawianych zwierząt. Optymalna wielkość stada nie powinna przekraczać kilkanaście sztuk, tak jak zwierzęta ta występują najczęściej w naturalnych warunkach. Przy większej liczbie zwierząt należy je dzielić na mniejsze grupy i wypasać oddzielnie. Sarny i jelenie powinny być w okresie zimy wpuszczane na kwatery z rosnącymi dość gęsto drzewami, których gałązkami będą się mogły dożywiać, a tym samym uzupełniać potrzeby witaminowe. W takich wypadkach nie ma nawet potrzeby zabezpieczenia żadnych innych pasz na dożywianie, chociaż przy braku leśnych kwater dodatek siana w okresie zimowym może być w niektórych przypadkach nawet wskazany. Farm z jeleniami nie ma dotychczas zbyt wiele, a te z nich, które miałem możliwość zobaczyć w Stanie Wisconsin są imponujące ze względu na bardzo ładne urządzenie pastwisk (wysokie siatki stalowe, równiutko napięte na żelaznych słupkach, ruń utworzona z wartościowych traw pastewnych, wodopoje z przepływającą wodą) i przede wszystkim pięknie wyglądające zwierzęta, na które miło popatrzeć. Najważniejsze jednak przy tym wszystkim było zadowolenie rolników, którzy oprócz satysfakcji materialnej wynikającej z chowu tych cennych zwierząt, są też w dużej mierze hobbistami mającymi wiele przyjemności z prowadzonej w ten sposób produkcji zwierzęcej.

Szczególnym rodzajem podnoszenia dochodowości gospodarstw rolniczych w Stanie Wisconsin jest farmerski chów żubrów. Te potężne niczym maszyny zwierzęta wprowadza się do chowu w gospodarstwach rolniczych głównie z tego powodu, że ich mięso ze względu na swe korzystne właściwości żywieniowe jest coraz bardziej poszukiwane na rynku, a jego cena jest prawie dwukrotnie wyższa niż mięsa wołowego.

Na żubrzej farmie w miejscowości Prescott w stanie Wisconsin dowiaduję się kilka interesujących rzeczy o tej produkcji, a mianowicie jaka jest wartość pokarmowa i dietetyczna różnych mięs:

Jak z powyższego zestawienia wynika, mięso żubra zawiera parokrotnie mniej tłuszczu i jest prawie o połowę mniej kaloryczne od mięs innych rodzajów zwierząt. Zawiera też nieco mniejszą ilość cholesterolu. Jest natomiast bardzo smaczne i lekkostrawne. Zaproszony na befszytk żubrowy nie mogłem jednak podzielić tej opinii, chociaż wypadało robić dobrą minę do złej gry. Befszytk żubrzy był twardy i gumowaty, a dla mnie prawie nie do zgryzienia. Musiałem

więc z konieczności połykać nie całkowicie rozgryzione kawałki mięsa, które czułem w żołądku jeszcze przez następne 2 dni. Dowiedziałem się także, że mięso tych zwierząt jest specjalnie polecane dla diabetyków i ludzi starszych i to ostatnie trochę mnie pocieszało.

Praca z żubrami jest niebezpieczna, bo nigdy nie wiadomo czy i kiedy mogą człowieka zaatakować.

Lama na pastwisku (fot. R. Kostuch)

Rodzaj zwierząt	Tłuszcz w gramach	Kcal	Cholesterol w gramach
Żubr	2,42	143	82
Bydło	9,28	211	86
Trzoda chlewna	9,66	212	86
Drób	7,41	190	89

Dlatego nawet pracujący z nimi farmerzy wiodąc na pastwisko w celu np. zmiany kwatery, mają przy sobie nie tylko paralizatory, ale też broń, którą w czasie niebezpieczeństwa zagrożenia życia gotowi są użyć. I takie sytuacje na Buffalo Farms, czyli farmach z żubrami miały już miejsce. Pomimo tego rodzaju zagrożenia, farm z żubrami stale przybywa, gdyż chęć zysku uzyskiwanego z chowu żubrów jest większa od strachu.

Zwiedziłem też gospodarstwo z lamami, też wysoko dochodowe, ale na nasz widok te płochliwe zwierzęta pochowały się w znajdujących się na pastwisku schronach, gdzie chronią się w czasie chłodnych nocy.

Akademia Rolnicza w Krakowie
Katedra Ekologicznych Podstaw
Inżynierii Środowiska

Prof. dr hab. Elżbieta Pisulewska, mgr inż. Halina Puchalska

Wykorzystanie i uprawa lebiodki pospolitej (*Organum vulgare*)

Lebiodka pospolita, popularna nazwa oregano (*Organum vulgare*). Jest byliną z rodziny jasnotowatych (*Lamiaceae*). Od Greków znamy legendę i nazwę tego starożytnego przyprawowego zioła, która wywodzi się od słowa *oros* – góra i *ganos* – ozdoba, a więc ozdoba góry. W Grecji pokrywa wzgórza i rozsiewa słodki zapach w letnim powietrzu. Woń lebiodki miała taką sławę, że Afrodyta uznała ją za symbol szczęścia. Nowożeńców wieńczyono lebiodką, sadzono ją też na grobach, aby dawała spokój duszom zmarłych. Zioło to stosowano również jako odtrutkę. Grecy cenili sobie zapach lebiodki szczególnie po kąpieli. Używali olejku z tej rośliny do masażu czoła i głowy. Przed Grekami, starożytni Egipcjanie znali i cenili leczniczą, odkażającą i konserwującą moc oregano. Lebiodkę uprawiano już w średniowieczu. Damy przeznaczały ją do bukietów, a pachnących torebek i aromatycznej wody do mycia. Liśćmi pocierano ciężkie, dębowe meble i podłogi dla pokrycia ich pachnącą politurą.

Lebiodka pospolita występuje w strefie umiarkowanej Europy i Azji. Została zawleczona do Ameryki Północnej, gdzie się zadomowiła. Spotyka się ją na słonecznych zboczach, na brzegach zarośli i w widnych lasach. Uprawiana jest głównie w Hiszpanii, Włoszech, Francji, Grecji i w Meksyku. W Polsce występuje najczęściej na niżu, na skraju lasów, suchych pagórkach, w widnych lasach, może być również uprawiana na plantacjach produkcyjnych. Jest rośliną wieloletnią, wytwarzającą silne kłącza z podziemnymi rozłogami. Łodyga lebiodki jest czterokanciasta, owłosiona, wzniesiona, wyrastająca do 80 cm wysokości, w górze rozgałęziona. Wykształca liście naprzeciwległe, krótkoogonkowe, jajowate, całobrzegie lub słabo ząbkowane. Kwiaty lebiodki są małe, zebrane na szczytach rozgałęzień w wielokwiatowe kwiatostany. Korona jest zrosłopłatkowa, dwuwargowa, różowa lub różowo fioletowa. Kwitnie od lipca do września. Cała roślina ma mocny, korzenny zapach, jest miiododajna.

Lebiodka wymaga gleb lekkich, przepuszczalnych i przesuszonych, zasadowych i żyznych i dobrze nawiezionych oraz słonecznego stanowiska. W odróżnieniu od innych ziół z tej samej rodziny, lebiodka ma tym mocniejszy aromat, im bardziej jest żyzna gleba, na której rośnie. Najbardziej odpowiednie stanowi-

ska do uprawy to obszary bardzo słoneczne lub lekko cieniste (niektóre gatunki – o złocistych liściach, ulegają w pełnym słońcu poparzeniom). Nasiona wysiewa się wiosną, kiełkują bardzo powoli. Gatunek ten można rozmnażać również z korzenia lub łodygi, późnym latem lub do połowy jesieni. Lebiodka nie wymaga wielu zabiegów pielęgnacyjnych, nie ma także specjalnych wymagań uprawowych. Można ją przerywać albo rozsadzać co 30–45 cm. Bardzo dobrze zimuje. Formy dziko rosnące w warunkach Polski wytrzymują temperaturę poniżej -20°C . Niektóre ekotypy są jednak bardzo słabo mrozoodporne i wytrzymują temperaturę do -5°C . Co trzy lub cztery lata powinno się odnowić nasadzenia albo rozmnożyć rośliny z sadzonek półdREWNIANYCH, ukorzenianych późnym latem w podłożu opartym na glebie. Niektóre odmiany można rozmnożyć przez odkłady.

Młode liście można obrywać cały sezon wegetacyjny, liście do przetworów trzeba zebrać zanim otworzą się kwiaty. Lebiodka ma szerokie zastosowanie w kuchni. Przyprawę stanowi suszone ziele lub zebrane i zmielone liście. Można je zamrażać i suszyć, a także ucierać z olejem lub octem. Liście lebiodki można łączyć z chili i czosnkiem. Dodaje się je do pizzy, pomidorów, jajek i sera. Świeże ryby faszeruje się nadzieniem z bułki z lebiodką. Dodaje się do pieczenia i do garniowania potraw, do wszelkich potraw mięsnych, drobiu, jagnięciny, wieprzowiny, kielbas, gulaszu, zawieszonych, tłustych sosów, potraw z nasion roślin strączkowych, zup: ziemniaczanej i jarzynowej. Szczególne walory zapachowe ma w okresie kwitnienia, wtedy też zawiera najwięcej substancji aktywnych biologicznie – gorycze, garbniki, fitosterol, flawonoidy, żywice, olejek eteryczny (do 0,4%), sole mineralne, prowitaminę A, witaminę C. Zapach lebiodki nie harmonizuje z majerankiem.

W kosmetyce napar z liści lebiodki jest dodatkiem do regenerujących kąpieeli, nadaje się też do płukania włosów. W Polsce nie jest uprawiana na szeroką skalę. Częściej w przydomowych ogródkach, na balkonach i w doniczkach, na parapetach okiennych.

Akademia Rolnicza w Krakowie
Katedra Szczegółowej Uprawy Roślin

MŁODZIEŻ PROMOTOREM I DORADCĄ – JAK KORZYSTAĆ Z MOŻLIWOŚCI, KTÓRE TWORZY UNIA*

Idee i główne elementy projektu

Cele i adresaci projektu:

Projekt zatytułowany „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”, ma na celu włączenie młodzieży, pochodzącej z rodzin rolniczych, aktualnie uczącej się w średnich szkołach ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej do promocji i popularyzacji działań objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz działań towarzyszących Wspólnej Polityce Rolnej, przewidzianych w Sektorowym Programie Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwoju obszarów wiejskich”.

Projekt ma także na celu:

- dostarczenie materiałów informacyjnych i metodycznych dla doradców i nauczycieli, z zakresu upowszechniania wiedzy o Wspólnej Polityce Rolnej UE i możliwościach korzystania z działań ujętych w PROW i SPO,
- zebranie i opracowanie informacji nt. stanu wiedzy rolników o polityce rolnej Unii Europejskiej i możliwościach jakie Unia tworzy, a także nt. stosunku rolników do możliwości korzystania z programów unijnych,
- inicjowanie współdziałania jednostek doradztwa rolniczego ze średnimi szkołami ekonomiczno-rolniczymi i gospodarki żywnościowej.

Projekt pt. „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”, jest przede wszystkim adresowany do uczniów średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej z województw: podkarpackiego, lubelskiego, świętokrzyskiego, łódzkiego i małopolskiego. Organizatorzy projektu zakładają, że w realizacji projektu uczestniczyć będą uczniowie, pochodzący głównie z rodzin rolniczych lub zainteresowani, w przyszłości, pracą na wsi, a także na rzecz wsi i rolnictwa. Projekt pośrednio adresowany jest także do rolników (rodziców uczniów lub rolników,

*Szanowni czytelnicy!!
Pedagodzy i uczniowie
Szkół ekonomiczno-rolniczych
i gospodarki żywnościowej!!*

Małopolskie Stowarzyszenie Doradztwa Rolniczego zs. w Akademii Rolniczej w Krakowie uzyskało dofinansowanie z Fundacji Fundusz Współpracy ze środków Programu Agro-NGO realizowanego na zlecenie Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej, na realizację projektu pt. „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”.

W niniejszej wkładce prezentujemy idee i założenia projektu oraz praktyczne wskazówki do jego realizacji.

Zapraszamy do zapoznania się z opublikowanymi materiałami i do czynnego udziału w realizacji projektu.

Redakcja

którym uczniowie złożą wizyty, realizując praktyczne zadanie w formie ankiety-wywiadu i opracowania wniosku do jednego wybranego działania).

Projekt pomyślany jest w taki sposób, aby do jego realizacji angażował także szkoły i jednostki doradztwa rolniczego jako instytucje (placówki). Do władz szkół jest adresowana prośba o pomoc w promocji Młodzieżowych Zespołów Kształceniowych i udzielenie im pomocy. Do opiekunów młodzieżowych zespołów kształceniowych zostaną wysłane zestawy materiałów dydaktycznych i metodycznych dotyczących działań objętych Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz działań towarzyszących Wspólnej Polityce Rolnej, przewidzianych w Sektorowym Programie Operacyjnym „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwoju obszarów wiejskich”, z tych materiałów (zestaw 8 broszur, nagrana na CD prezentacja przygotowana na folie

*Projekt dofinansowany ze środków Fundacji Fundusz Współpracy – Program Agro-NGO.

i w formacie PowerPoint) może korzystać szkoła w bieżącym procesie dydaktyczno-wychowawczym realizowanym w standardowym toku nauczania. Adresatem projektu są również Wojewódzkie Ośrodki Doradztwa Rolniczego i ich powiatowe jednostki. Przygotowane materiały dydaktyczne i metodyczne dla ekspertów-wykładowców oraz zestaw broszur tematycznych zostaną przesłane do wszystkich jednostek doradztwa rolniczego z terenu województw objętych realizacją projektu. Doradcy będą mogli korzystać z tych materiałów w codziennej pracy szkoleniowej i doradczej z rolnikami. W każdym województwie zostało przeszkolonych kilkadziesiąt doradców i wyposażonych dodatkowo w materiały metodyczne do pracy z młodzieżą uczącą się w średnich szkołach ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej. Zatem adresatami projektu są: uczniowie i nauczyciele średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej, a także te szkoły jako instytucje, rolnicy, doradcy zatrudnieni w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego, a także te Ośrodki jako instytucje oraz Izby Rolnicze.

Zasięg projektu

Projekt będzie realizowany na terenie województw: Łódzkiego, Lubelskiego, Podkarpackiego, Świętokrzyskiego i Małopolskiego.

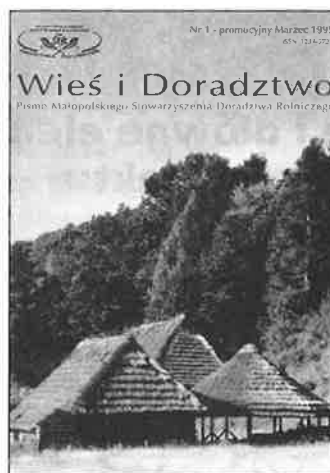
Wydawnictwa w ramach projektu

Niniejsza wkładka otwiera cykl informacji o projekcie na naszych łamach.

„Wieś i Doradztwo” jest czasopismem popularno-naukowym, łączy w sobie elementy nauki z praktyką, a projekt pt. „Młodziś promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia” zawiera w sobie elementy wiedzy teoretycznej i cały obszar upowszechniania tej wiedzy.

Na zakończenie realizacji projektu zostanie przygotowana i opublikowana wkładka podsumowująca przebieg działań na łamach której m.in. zostanie opublikowana

lista szkół uczestniczących w realizacji projektu, lista nauczycieli opiekujących się Młodzieżowymi Zespołami Kształceniowymi, a także lista uczniów, którzy opracowali najciekawsze ankiety z gospodarstw rolnych i prawidłowo opracowali wnioski o dotację z wybranego Działania.

Kopia okładki 1-go numeru czasopisma „Wieś i Doradztwo” – marzec 1995 rok.

Podstawowe materiały służące procesowi samokształcenia zostały opublikowane w ośmiu broszurach o następujących tytułach:

Tytuły i zawartość merytoryczna broszur:

1. ZROZUMIEĆ SYSTEM BY Z NIEGO KORZYSTAĆ!
Część I: *Poradnik – jak organizować samokształcenie*
Część II: *Płatności bezpośrednie*
2. RENTY STRUKTURALNE – KIERUNEK ODMŁODZENIE ROLNICTWA
3. MAŁE GOSPODARSTWA ROLNE, POŁOŻONE W TRUDNYCH WARUNKACH GOSPODAROWANIA – TEŻ MOGĄ SIĘ ROZWIJAĆ
Część I: *Wspieranie gospodarstw niskotowarowych*
Część II: *Wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania*
4. JAK GOSPODAROWAĆ CHRONIĄC PRZYRODĘ I OSIĄGAĆ DODATKOWE PRZYCHODY Z GOSPODARSTWA
Część I: *Wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt*
Część II: *Zalesianie gruntów rolnych*
5. DODATKOWE WSPARCIE FINANSOWE DLA TYCH, CO CHCĄ POPRAWIĆ SWOJĄ SYTUACJĘ EKONOMICZNĄ
Część I: *Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej*
Część II: *Grupy Producentów Rolnych*

6. INWESTUJĄC W GOSPODARSTWIE ZYSKUJESZ WIĘCEJ OD INNYCH

Inwestycje w gospodarstwach rolnych

7. MŁODZI ROLNICY MAJĄ SZANSE NA ŁATWIEJSZY START ZAWODOWY

Ułatwianie startu młodym rolnikom

8. ROLNIKU POMYŚL – POSZUKUJĄC NOWYCH ŹRÓDEŁ DOCHODÓW SKORZYSTAJ ZE ŚRODKÓW POMOCOWYCH UE

Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa...

Wsparcie merytoryczne opiekunów Młodzieżowych Zespołów Kształceniowych i ekspertów – wykładowców

Zaplanowany proces edukacji uczniów średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej obejmuje problematykę z pogranicza prawa, ekonomii, polityki i gospodarki, jest zatem niezwykle złożony i wymaga znacznego wsparcia ze strony nauczycieli i ekspertów-wykładowców. Postaramy się aby od pierwszego kontaktu ucznia z ideą kształcenia w Młodzieżowych Zespołach Kształceniowych towarzyszyło przekonanie, że nie jest sam i może liczyć na pomoc metodyczną, fachową i praktyczną, a władzom szkolnym również zależy na powodzeniu tego przedsięwzięcia. Ponadto organizatorom projektu zależy na tym, aby uczniowie byli przekonani, że uczestniczą w ważnym przedsięwzięciu. Osiągnięciu tych celów będą służyć następujące działania:

- Opracowanie i wydanie skryptu pt. „Metodologia pracy z młodzieżą”, który zawiera: opis metod i zasad kształcenia, organizację zajęć, przedstawienie idei i celów samokształcenia, omówienie procesu uczenia się i metod przyswajania wiedzy, skrypt prezentuje także przykładowe kursy rozwijające umiejętności interpersonalne. Skrypt jest tak opracowany, że może z niego korzystać ekspert-wykładowca, nauczyciel-opiekun MZK, jak również uczeń.
- Opracowanie, zredagowanie i wykonanie zestawu na foliach dla ekspertów-wykładowców: prezentacji poszczególnych tematów objętych procesem kształcenia .
- W oparciu o materiały zredagowane w postaci 8 broszur tematycznych i przygotowaną prezentację na folie zostanie opracowana prezentacja w formacie PowerPoint i nagrana na CD z przeznaczeniem dla każdego eksperta-wykładowcy.
- Dla nauczycieli opiekunów młodzieżowych zespołów kształceniowych został przygotowany zestaw materiałów zapisanych na CD, składający się z: opracowania metodyki wspierania zespołów kształceniowych – skrypt, opracowanych prezentacji na folie i w formacie PowerPoint dla ekspertów-wykła-

dowców. Ponadto każdy opiekun otrzyma zestaw 8 broszur tematycznych.

- W ramach strony internetowej projektu będzie funkcjonował dział poradnictwa, z którego będą mogli korzystać opiekunowie, wysyłając pytania pocztą elektroniczną, a odpowiedzi w zależności od rodzaju pytań, będą publikowane w internecie lub wysyłane pocztą elektroniczną na adres pytającego.
- Ze względu na wagę jaką organizatorzy przywiązują do ostatniej fazy procesu edukacji w młodzieżowych zespołach kształceniowych tj. przeprowadzenia zajęć przez ekspertów-wykładowców, zostało zorganizowane (grudzień 2004) dwudniowe szkolenie.

Zapraszamy szkoły i młodzież do udziału w realizacji projektu!!

Realizacja projektu będzie polegać na tworzeniu kilkunastoosobowych zespołów kształceniowych w starszych klasach średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej. Głównym elementem projektu będzie edukacja w Młodzieżowych Zespołach Kształceniowych wsparta wykładami i warsztatami prowadzonymi przez ekspertów-wykładowców z Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego.

Na zakończenie realizacji projektu uczniowie, którzy będą aktywnie realizować zadania samokształceniowe będą mieć możliwość otrzymania certyfikatu społecznego doradcy w zakresie aplikowania do funduszy unijnych.

W związku z powyższym uprzejmie prosimy Dyrektora Szkół o udzielenie wsparcia naszej inicjatywie i stworzenie przychylnego klimatu dla powołania Młodzieżowych Zespołów Kształceniowych.

Każda szkoła, która zgłosi przynajmniej jeden zespół kształceniowy otrzyma zestaw materiałów szkoleniowych (w postaci 8 broszur, w ilości odpowiadającej liczbie uczniów w Młodzieżowych Zespołach Kształceniowych – w szkole może pracować kilka zespołów), oraz skrypt metodyczny, prezentacje na foliach i w formacie Power Point dotyczące działań w ramach PROW i SPO. Nauczyciele, którzy będą się opiekować Młodzieżowymi Zespołami Kształceniowymi, po zakończeniu realizacji projektu otrzymają dyplom poświadczający udział w realizacji projektu, a także symboliczny upominek.

Zainteresowane szkoły i młodzież prosimy o wypełnienie ankiety zgłoszeniowej i przesłanie na adres:

**Małopolskie Stowarzyszenie
Doradztwa Rolniczego**
zs. w Akademii Rolniczej w Krakowie
ul. Czysta 21, 31-121 Kraków

Gdy Mojżesz otrzymał tablice z dekalogiem

Nauczanie na odległość na Zachodzie ma wieloletnią tradycję. W miarę rozwoju postępu technicznego i dostępu do nowych technologii komunikacyjnych powstawały nowe sposoby realizacji programów edukacyjnych w trybie nauczania na odległość. Radio, telewizja, powszechnie dostępna sieć telefoniczna, wreszcie Internet wyznaczają kolejne etapy na drodze do budowania społeczności ludzi uczących się.

W Polsce próby nauczania na odległość również miały miejsce. Należy wspomnieć tutaj o Korespondencyjnej Szkole Kształcenia Korespondencyjnego z Poznania, która od wielu lat prowadzi przeróżne kursy korespondencyjne, czy popularnych w latach 60-tych i 70-tych edukacyjnych programach telewizyjnych i radiowych o zasięgu ogólnopolskim: Wszechnica Telewizyjna, Telewizyjne Technikum Rolnicze. Trzeba jednak przyznać, że w polskich uczelniach zdalne nauczanie nie

jest tak popularne, jak w college'ach i uniwersytetach amerykańskich. Nie istnieje też instytucja, która oferowałaby jak Open University w Anglii czy Uniwersytet w Hagen możliwość nauki na dystans dla polskojęzycznych słuchaczy.

W latach 90-tych w Polsce powstała sieć ośrodków wspomaganých finansowo przez program PHARE (w Krakowie, Gdańsku i innych ośrodkach), które zajmują się przygotowaniem i wdrożeniem programów nauczania na odległość. Sama forma kształcenia na odległość ma długą tradycję.

Kształcenie na odległość to uczenie się od nauczyciela, ale jednocześnie bez ciągłego z nim kontaktu. Kształcenie na odległość to również forma procesu edukacyjnego umożliwiająca kierowanie treści dydaktycznych do rozproszonych grup uczniów.

Według niektórych opracowań, kształcenie na odległość ma swój początek w chwili gdy Mojżesz otrzymał tablice z dekalogiem. Inne opracowania uznają kształcenie korespondencyjne, rozpoczęte w drugiej połowie XIX wieku, jako początek szkoleń na odległość. Polegało ono na przesyłaniu pocztą materiałów szkoleniowych, ćwiczeń i odpowiedzi do zadań pomiędzy nauczycielem a kursantami. Następnym etapem rozwoju technologicznego omawianej formy kształcenia, po 1920 roku, było wprowadzenie radiowych programów edukacyjnych. Ten typ szkolenia, rozszerzony o kasety audio i video jest nadal bardzo popularny. Wraz z upowszechnieniem się telewizji, rozpoczęto prowadzić kursy za pomocą przekazu wizualnego. Pionierem tej technologii był Uniwersytet Stanu Iowa, który rozpoczął nadawanie programów edukacyjnych w 1945 roku. Następnym krokiem w rozwoju szkoleń na odległość było wprowadzenie na rynek komputerowych programów edukacyjnych. Ostatnim etapem i obecnie upowszechnianą formą jest kształcenie przez internet. Zainicjowana w latach dziewięćdziesiątych nowa forma kształcenia – przez internet stale się rozwija. Forma ta stanowi prawdziwy przełom w nauczaniu na odległość.

Uczeń dorosły jest osobą, która podlega działaniu oświaty, posiada inny stosunek do życia, równowagę wewnętrzną, jest bardziej zróżnicowany pod względem wykształcenia. Ma bardzo twórczą wyobraźnię. Ma wyrobiony krytycyzm do środowiska, ma większą uwagę, zakres wiedzy, natomiast pamięć mniej sprawną.

Ankieta zgłoszeniowa

projekt zatytułowany

„Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”

Niniejszym zgłaszamy udział w realizacji projektu zatytułowanego „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”.

1. Pełna nazwa szkoły:

2. Dokładny adres:

3. Szkoła kształci w następujących kierunkach:
.....

4. W zespole naszych szkół planujemy utworzenie
(podać liczbę) młodzieżowych zespołów samokształceniowych, w następujących klasach
.....

5. Opiekunem/opiekunami będą (imię nazwisko i adres do korespondencji oraz kontakt telefoniczny, faksowy, e-mail):

..... m.p.

Miejscowość, data

podpis w imieniu
Dyrekcji Szkoły

Rozmowa z Dyrektorem Zespołu Szkół Rolniczych w Radoczy,
mgr inż. Kazimierzem Kuzoniem.

Projekt wzbogaca życie szkoły

Red.: Co Pan Dyrektor sądzi o włączaniu uczniów do promocji działań w ramach PROW i SOP?

K. Kuzoń: Jestem przekonany, że nasi absolwenci będą w przyszłości propagować postęp i nowoczesność w rolnictwie i na wsi. To, że dziś proponuje się im udział w przedsięwzięciu, w którym jedno z zadań polega na przekonywaniu rodziców i sąsiadów, że są możliwości i trzeba z nich korzystać, w ramach unijnych programów, stwarza dla nich znakomity praktyczny warsztat doświadczalny. Uczy rozmowy na poważne tematy w sprzyjającej i życzliwej atmosferze rodziny i sąsiadów. To przecież jest najlepsza forma doskonalenia zawodowego, poprzez własne doświadczenie, obserwację uczestniczącą i możliwość konfrontacji teorii z praktyką, a także ewentualnej satysfakcji, gdy rozmowa przyniesie wymierny efekt.

Red.: Czy są takie grupy uczniów, którzy w przyszłości mogą zainteresować się pracą w doradztwie rolniczym i czy udział w tego rodzaju projekcie może mieć dla nich praktyczne znaczenie?

K. Kuzoń: Tak, są. Udział w projekcie poszerzy ich wiedzę i umiejętności. Myślę, że doradztwo rolnicze będzie się rozwijało, nie tylko w postaci państwowych służb doradczych ale także w innych formach. Dla najzdolniejszych, potrafiących dotrzeć do rolnika z wiedzą i umieć ją mu przekazać może to być szansą na pracę zawodową i sukces życiowy. W naszej szkole widzę takich kandydatów na doradców.

Red.: Czy zdaniem Pana jako Dyrektora placówki oświatowej, z liczącym się dorobkiem edukacyjnym i dużymi tradycjami w kształceniu kadr dla rolnictwa, angażowanie się szkoły we wspieranie realizacji projektu ma sens?

K. Kuzoń: Każdy projekt inicjujący edukację młodzieży ma sens. Zwłaszcza jeżeli poszerza on problematykę zawartą w programach szkolnych. A Wasz projekt jest taki, daje znakomite możliwości do samokształcenia w zakresie wiedzy i umiejętności, na które jest w tej chwili ogromne zapotrzebowanie na wsi. Dla każdego perspektywnie myślącego dyrektora szkoły rolniczej

oferta działań przychodząca z zewnątrz może jedynie uatrakcyjnić i wzbogacić, proces edukacji i życie szkoły.

Red.: Czy Pana zdaniem uczniowie sprostają oczekiwaniom zapisanym w projekcie?

K. Kuzoń: Oczywiście zadanie jest trudne. Ale nasza młodzież jest ambitna i myśli przyszłościowo. Jeżeli dostrzeże w realizacji projektu konkretne korzyści, wzbogacające ich osobowość poszerzające wiedzę i umiejętności to z całą pewnością przystąpi do samokształcenia. Ale muszę podkreślić, że nie wszyscy będą wytrwali i trzeba będzie działań mobilizujących. My w naszej szkole na pewno tak będziemy postępować. Ważne, że możemy liczyć na wsparcie ze strony ekspertów z Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Na wiązany tu kontakt może być ważnym czynnikiem uatrakcyjnającym całość procesu edukacyjnego w projekcie. A w przyszłości może jeszcze lepiej rozwinąć się współpraca szkoły i WODR.

Red.: W jaki sposób organizatorzy projektu mogliby ułatwić szkołom przeprowadzenie procesu samokształcenia (zgodnie z założeniami opisanymi w projekcie)?

K. Kuzoń: Podstawowa sprawa to dobre materiały, tak dla młodzieży jak i dla nas pedagogów. To co organizatorzy zapowiadają w projekcie będzie stanowić istotne uzupełnienie naszych zasobów informacyjnych. To nie jest tak, że my nie mamy materiałów z zakresu Unii

Europejskiej, ale często to są materiały wymagające aktualizacji i uzupełnienia. Organizatorzy oferują pełny zestaw najbardziej aktualnych informacji i to w różnej postaci. Zapowiadają też materiały metodyczne i różnego rodzaju prezentacje. To nam się przyda nie tylko w tym projekcie ale także w bieżącej działalności dydaktycznej.

Red.: *Z jakimi trudnościami i problemami powinni liczyć się organizatorzy i jak Pana zdaniem należałoby te trudności eliminować, bądź ograniczyć ich negatywny wpływ na realizację projektu?*

K. Kuzoń: Jak zawsze ważne jest zachowanie pewnego reżimu czasowego. Szkoła ma swój rytm pracy. Projekt w ten rytm wchodzi i troszkę go zakłóca. Ale nie jest to mój zarzut. Taka jest rzeczywistość. My po to jesteśmy

aby uznając wagę sprawy tak pokierować życiem szkoły aby i obowiązujący nas program był realizowany bez zakłóceń i tak ważny projekt wzbogacający edukację mógł być z powodzeniem realizowany. Chodzi o to aby organizatorzy pozostawili nam pewien margines czasu na realizację określonych w projekcie zadań, byśmy mogli je wykonać zgodnie z założonym ostatecznym terminem. Wymaga to elastyczności w harmonogramie ogólnym i doprecyzowania w naszym planie lokalnym. Wówczas proces samokształcenia w młodzieżowych zespołach kształceniowych w Radoczy będzie przebiegał poprawnie i z pożytkiem dla młodzieży.

Red.: *Dziękujemy za rozmowę i liczymy na to, że w Radoczy projekt będzie realizowany z dużym powodzeniem.*

Dyskusja z młodzieżą w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Giebułtowie pow. Kraków

Wytrwam do końca

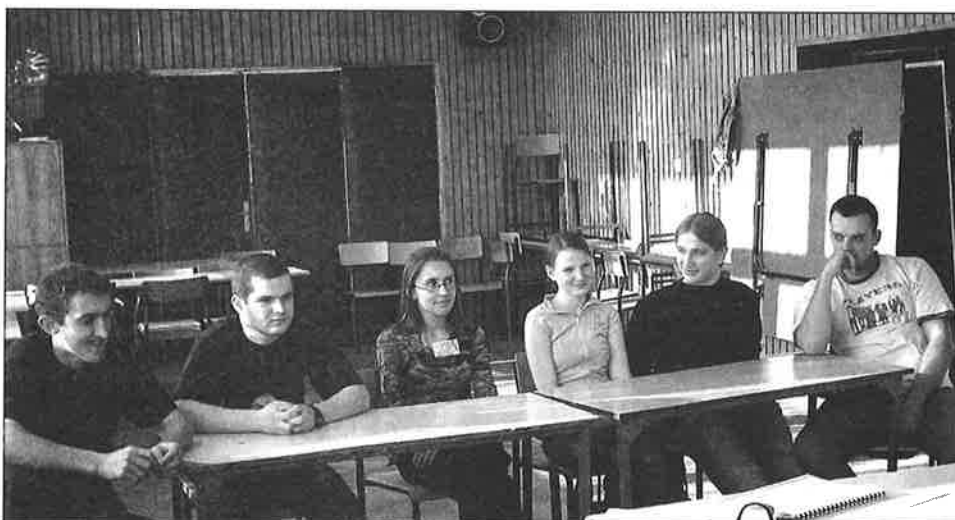
Przystępując do realizacji projektu wybraliśmy się na spotkanie z młodzieżą do Technikum Agrobiznesu w Giebułtowie.

Poniżej zapis dyskusji.

Redakcja: *Przystępujemy do realizacji projektu pod tytułem „Młodzież promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia”. Celem projektu jest dostarczenie młodzieży jak największej wiedzy*

o funkcjonowaniu UE i mechanizmach wsparcia dla rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. Proponujemy aby młodzież w oparciu o przygotowane przez nas materiały i pomoce dydaktyczne podjęła samokształcenie, a następnie zdobytą wiedzę podzieliła się z rodzicami i sąsiadami.

Zanim Was zapytamy co o tym pomysśle sądzicie, to powiedzcie co myślicie o integracji, w pół roku po przyjęciu Polski do Unii Europejskiej.

W dyskusji wzięli udział uczniowie z ostatniej klasy: Marcin Florek, Dominik Bucki, Sabina Ostrogórska, Marcelina Kądziołka, Dawid Szumera i Damian Dziba.

Marcin Florek, pochodzi z Niedzicy, z rodziny rolniczej. Rodzice gospodarują na 12 hektarach, w tym 10 ha to dzierżawa. Planuje kontynuację tradycji rodzinnych na Podhalu, gdzie myśli o hodowli owiec (około 20 matek), powiększyć dzierżawę i powołać grupę producencką.

Dominik Bucki, pochodzi z Klimontowic k/Proszowic, Rodzice uprawiają warzywa na 2 ha. Planuje mieszkać na wsi ale pracy będzie szukał w jednostkach państwowych, najlepiej służby mundurowe (policja, straż).

Sabina Ostrogórska, pochodzi z Zorzowa k/Skawiny. Chciałaby mieszkać na wsi i zajmować się badaniami życia politycznego kraju.

Marcin Florek: Chciałbym żyć w kraju lepiej rządonym, bez afer, korupcji i całego tego bałaganu. Liczę, że Polska w Unii Europejskiej będzie się zmieniać, oczywiście na lepsze. Myśmy mało wiedzieli o tym jak funkcjonuje Unia Europejska, na jakie zmiany młodzież może liczyć po przyjęciu Polski do UE, co możemy zyskać a co stracić. W całej informacji integracyjnej za dużo było polityki i agitacji a za mało rzeczowej informacji.

Marcelina Kądziołka: Politycy namawiają, żeby iść do wyborów, bo wtedy będziemy mieć wpływ na politykę i rządzenie, ale mnie się wydaje, że politycy sami nie wierzą w to co mówią, obiecują a słowa nie dotrzymują. To i ludzie nie wierzą w skuteczność wyborów i nie interesują się polityką.

Dawid Szumera: A jeżeli już idą do wyborów, to po to by spełnić obywatelski obowiązek. Głosują, często nie wiedzą na kogo, to znaczy nie wiele wiedzą o kandydatkach, nie interesują się kandydatami i głoszonymi przez nich poglądami, obietnicami itp. Bardziej orientują się na partię niż człowieka.

Damian Dziuba: Tak, tak, Co innego mówią jak kandydują a co innego robią jak ich wybierzemy.

Marcin F.: Może to i nasza wina, bo brak jest społecznej kontroli działalności posłów.

Marcelina K.: Media pokazują afery a nic co dobrego dzieje się w kraju. Raz słyszałam, że rolnicy dostaną dopłaty, i że na wsi się poprawi. Ale mało dowiedziałam się o co tak naprawdę chodzi z tymi dopłatami. Natomiast zauważyłam, że Liga Polskich Rodzin to była przeciwnie UE, ale do Parlamentu Europejskiego to się pchała. Tego nie rozumiem.

Damian D.: Bo oni pewnie nie wiedzą co to honor. Jak by wiedzieli to by byli konsekwentni i się nie pchali.

Red.: *Tak to już bywa, ale przecież polityka zmienia się w miarę jak do niej wchodzi nowe pokolenia. Zapewne Wy będziecie inni, inaczej będziecie działać. Lepiej, odważniej i uczciwiej. Powiedzcie czy coś wiecie o pieniądzach, na które czeka wieś?*

Marcelina K.: Jak u nas byli przedstawiciele z ARiMR i mówili o dopłatach, to było nawet ciekawe, ale na zebrania ludzie nie przychodzą i potem nie wiedzą jak wnioski wypełnić, a w ogóle to nie bardzo wierzą, że jakieś pieniądze za darmo dostaną.

Dawid S.: Małe gospodarstwo to i małe dopłaty, nie warto wypełniać wniosku.

Marcin F.: Myślałem o założeniu grupy producenckiej, zwołałem zebranie, nawet przyszli. Pracować każdy potrafi, gorzej z zarządzaniem, nikt nie chciał zostać szefem, bo szef musi mieć zaufanie, a z tym na wsi bywa różnie.

Marcelina K.: Tak, grupy to szansa dla młodych, to przyszłość w gospodarce konkurencyjnej, gdzie liczy się duży i silny, mali będą przegrywać. Duży dostawca dyktuje warunki, małemu narzucają.

Marcin F.: Potrzeba więcej informacji, trzeba nas młodych edukować i szkolić w zakresie możliwości skorzystania z pomocy unijnej, ale też, jak się poruszać w tej nowej rzeczywistości, walki o rynki zbytu, konkurencji i ciągłych kontroli.

Red.: Proponujemy wam udział w realizacji projektu edukacyjnego. Czy młodzież będzie zainteresowana samokształceniem?

Dawid S.: Myślę, że zgłoszą się ci, których te sprawy zainteresują. Trzeba młodzież czymś zachęcić, pokazać im po co to samokształcenie.

Sabina O.: My jesteśmy końcówką pokolenia, któremu się chce, które dąży do wiedzy, poważnie myśli o przyszłości. Mnie to interesuje.

Dawid S.: Na pewno zgłosi się liczna grupa, ale z czasem część się wykruszy. Zawsze do końca dotrwa kilkanaście osób. Tych, którzy przez wiedzę chcą lepiej żyć. Dziś faktycznie do szkoły średniej przychodzi inne pokolenie. Może to wynik eksperymentów z ciągłym reformowaniem oświaty, a może nam się wydaje, że byliśmy inni, a to szkoła nas zmieniła, na lepszych.

Dominik B.: Jestem otwarty na nowości, zawsze coś ciekawego można się dowiedzieć, coś zrozumieć, nabyć nowe umiejętności. Wyrwam do końca.

Red.: To optymistyczne, liczymy na to, że w Waszej szkole zawiąże się młodzieżowy zespół kształceniowy i z powodzeniem zrealizujecie program. Może to Marcinowi ułatwi zawiązanie grupy producenckiej, Sabinie w naukowym patrzeniu na politykę, Dominikowi w zaciągnięciu się do służby mundurowej, Marcelinie w doradztwie agrobiznesowym, Dawidowi w unowocześnieniu ubojni a Damianowi w rozwoju specjalistycznego gospodarstwa i rozszerzeniu sprzedaży dojarek, czego w imieniu redakcji Wam życzymy.

L.S. i L.L.

Marcelina Kądziołka, pochodzi z Jaworzna, planuje mieszkać w mieście ale zajmować się doradztwem w zakresie agrobiznesu.

Dawid Szumera, pochodzi z Zawady w powiecie olkuskim, ojciec jest właścicielem ubojni drobiu, chciałby kontynuować tradycje rodzinną i pracować w agrobiznesie, mieszkać na wsi, ale jeżeli praca wymagałaby zamieszkania w mieście to chciałby mieć działkę na wsi.

Damian Dziuba, pochodzi z Zadroża, rodzice prowadzą 5-hektarowe gospodarstwo i zajmują się rozprawdaniem dojarek, chciałby mieszkać na wsi i kontynuować rodzinne tradycje, planuje kontynuację nauki na Akademii Rolniczej w Krakowie.

Wsparcie polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich w pierwszym okresie członkostwa w Unii Europejskiej (2004–2006)

1. Wstęp

Polska, stając się członkiem Unii Europejskiej 1 maja 2004 r., ma możliwość korzystania z różnych form wsparcia rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich m. innymi takimi jak płatności bezpośrednie (obejmujące jednolitą płatność obszarową i dopłaty uzupełniające), renty strukturalne, dopłaty wyrównawcze (ONW), premie dla gospodarstw niskotowarowych i młodych rolników, dotacje obszarowe, płatności obszarowe, płatności produkcyjne, płatności obejmujące częściowy lub całkowity zwrot poniesionych kosztów kwalifikowanych, a także wysoce preferencyjne linie kredytowe na zakup nieruchomości rolnych i realizację przedsięwzięć inwestycyjnych oraz niskooprocentowane kredyty obrotowe.

Różnorodność tych instrumentów, które są dostępne już w chwili obecnej lub też zostaną uruchomione w najbliższym czasie stanowi dużą szansę dla polskiej wsi i rolnictwa. Jednocześnie jest to ogromne wyzwanie dla rolników wymagające od nich znajomości ww. instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki strukturalnej; rozwagi i pomysłowości w planowaniu rozwoju swych gospodarstw i alternatywnych źródeł dochodów w krótkiej i długiej perspektywie czasowej z udziałem członków rodziny – potencjalnych następców, analizie swoich szans i zagrożeń, analizie rynków zbytu oraz wykorzystania w tym celu pomocy doradczej ze strony najlepszych specjalistów Ośrodków Doradztwa Rolniczego, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Izb Rolniczych, uczelni wyższych czy innych prywatnych konsultantów.

W niniejszym opracowaniu przedstawiono w sposób syntetyczny pierwsze efekty objęcia polskich rolników Wspólną Polityką Rolną w roku 2004 oraz instrumenty wsparcia polskiego rolnictwa i wsi na lata 2004–2006

obejmujące: płatności bezpośrednie oraz wybrane działania zawarte w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) oraz w Sektorowym Programie Operacyjnym pt. Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich (SPO). Szczegółowy opis tych działań, wzory wniosków, planów biznesu i załączników można otrzymać w ODR, IR, ARiMR bądź znaleźć na stronie internetowej MRiRW – www.minrol.gov.pl oraz ARiMR – www.arimr.gov.pl.

2. Płatności bezpośrednie

Płatności bezpośrednie przysługują producentom rolnym posiadającym grunty rolne o powierzchni powyżej 1 ha z tym, że powierzchnia działek rolnych wchodzących w skład gospodarstwa nie może być mniejsza niż 0,1 ha. Grunty te muszą być utrzymane w dobrej kulturze rolnej z zachowaniem wymogów ochrony środowiska. Płatności bezpośrednie obejmują tzw. jednolitą

płatność obszarową (inaczej płatność podstawową) do 1 ha gruntów rolnych, która w 2004 r. wynosi 210,53 z oraz płatność uzupełniającą (dopłatę) której wysokość uzależniona jest od rodzaju upraw. Płatnościami uzu-

pełniającymi objęte są: zboża, oleiste, wysokobiałkowe rośliny strączkowe, orzechy, len i konopie włókniste, rośliny przeznaczone na materiał siewny oraz rośliny przeznaczone na paszę uprawiane na gruntach ornych i trwałych użytkach zielonych (wykaz tych roślin corocznie określony jest Rozporządzeniem Rady Ministrów). Stawka dopłaty uzupełniającej wynosi w 2004 r. 292,78 zł do 1 ha. Łącznie zatem producenci tych upraw otrzymają dopłatę bezpośrednią w wysokości 503,31 zł do 1 ha. Należy wiedzieć, że płatności uzupełniające nie obejmują powierzchni przeznaczonej pod uprawę buraków cukrowych, ziemniaków (poza skrobiowymi), owoców i warzyw. Ponadto dopłatą uzupełniającą świadczoną przez ARiMR objęta jest uprawa chmielu. Wynosi ona ok. 1 tys. zł do 1 ha.

Płatności uzupełniające obsługiwane przez Agencję Rynku Rolnego przysługują także do produkcji ziemniaków skrobiowych w wysokości 250,82 zł do tony skrobi zawartej w ziemniakach oraz do tytoniu – 5 zł/kg suszu. Środki finansowe na ten cel pochodzą z budżetu krajowego. W roku 2004 spośród ok. 1 900 tys. gospodarstw w Polsce, 1 702 tys. producentów rolnych otrzymało numery ewidencyjne. Liczba złożonych wniosków o przyznanie płatności obszarowej oraz płatności z tytułu położenia gospodarstw na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) wyniosła 1 400 tys. w tym ok. 629 tys. wniosków ONW.

Polscy rolnicy w ramach płatności bezpośrednich oraz ONW za rok 2004 otrzymają dopłaty w wysokości ok. 8 mld zł (budżet UE + dofinansowanie krajowe) z czego blisko 20% tej kwoty zostało wypłacone do końca 2004 r. (obligatoryjny termin to 30 kwietnia 2005 r.).

Trzeba jednak pamiętać, że wdrożenie WPR do polskiego rolnictwa spowodowało iż część dotychczasowych instrumentów wsparcia stosowanych przez Rząd RP jest wygaszana. Od 1 maja 2004 r. zniknęły dopłaty do cen skupu mleka w klasie Extra, od II półrocza 2004 r. nie ma bonów paliwowych, zlikwidowane zostały dopłaty do kwalifikowanego materiału siewnego, ograniczono dotacje do wapna nawozowego, zniesiono dopłaty do cen skupu zbóż oraz dotychczasowe formy interwencji na rynku wieprzowiny.

3. Kompleksowa polityka rozwoju obszarów wiejskich

Unia Europejska kładzie szczególny nacisk na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich, w tym sektora rolniczego. W latach 2004–2006 wdrażane są dwa programy, których celem jest kompleksowe wsparcie rolnictwa

i obszarów wiejskich poprzez finansowanie inwestycji w zakresie modernizacji i restrukturyzacji sektora żywnościowego a także inwestycji służących rozwojowi gospodarczemu, społecznemu i kulturalnemu obszarów wiejskich. Są to: Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich, 2004–2006” oraz Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004–2006.

3.1. Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich, 2004–2006”

Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich (SPO), jest finansowany ze środków Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej, środków budżetu państwa i samorządów oraz środków prywatnych. Program ten jest częściowo kontynuacją przedakcesyjnego programu SAPARD.

Z ogólnej alokacji funduszy strukturalnych dla Polski, która wynosi 8 631,11 mln euro, do wykorzystania w ramach SPO – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich, będzie około 1 192,69 mln euro, co łącznie z wymaganym publicznym współfinansowaniem krajowym daje kwotę około 1 784,15 mln euro. Sektorowy Program Operacyjny będzie realizowany w latach 2004–2006 na terenie całego kraju.

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego realizowanych będzie 13 działań w ramach trzech priorytetów:

Priorytet I – Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym – priorytet ten realizowany jest poprzez następujące działania:

- inwestycje w gospodarstwach rolnych,
- ułatwianie startu młodym rolnikom,
- szkolenia zawodowe,
- wsparcie doradztwa rolniczego,
- poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych.

Priorytet II – Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich – priorytet ten realizowany jest poprzez następujące działania:

- przywracanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego naturalną katastrofą i/lub pożarem oraz wpro-

- wadzenie odpowiednich instrumentów zapobiegawczych;
- scalenia gruntów;
- odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego;
- różnicowanie działalności rolniczej i działalności zbliżonej do rolniczej w celu zapewnienia różnych alternatywnych źródeł dochodów w rolnictwie;
- gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi;
- rozwój i ulepszanie infrastruktury związanej z rozwojem rolnictwa;
- pilotażowy program LEADER+.

Priorytet III – pomoc techniczna

Sektorowy Program Operacyjny (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich” został zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 7 lipca 2004 roku, co dało podstawy do wydania całego pakietu rozporządzeń Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi umożliwiającego wdrożenie programu.

Równoległe z pracami legislacyjnymi prowadzony jest, począwszy od połowy sierpnia br., nabór wniosków do poszczególnych działań w ramach SPO. Największym zainteresowaniem cieszą się działania:

- inwestycje w gospodarstwach,
- ułatwienie startu młodym rolnikom,
- różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa.

3.2. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich jest dokumentem programowym, obejmującym działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, z grupy tzw. środków towarzyszących Wspólnej Polityki Rolnej, wraz z instrumentami dodatkowymi, zaproponowanymi w czasie negocjacji akcesyjnych przez Komisję Europejską nowym krajom członkowskim.

Fundusze UE pochodzą z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji w Rolnictwie – Sekcja Gwarancji. W pierwszych trzech latach członkostwa Polska będzie miała możliwość wykorzystania na PROW 3 592 mln euro łącznie z dofinansowaniem krajowym. Około 20%

budżetu PROW zostanie przeznaczone na uzupełnienie płatności bezpośrednich. Skorzystanie z działań Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich nie wymaga od rolników wkładu własnego.

Instrumentarium PROW obejmuje następujące działania:

1. renty strukturalne;
2. wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt;
3. zalesianie gruntów rolnych;
4. wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW);

5. wspieranie gospodarstw niskotowarowych;
6. grupy producentów rolnych;
7. dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE;
8. pomoc techniczna;
9. uzupełnienie płatności bezpośrednich.

Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) został zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej z dnia 6 września 2004 r. Przyjęcie jeszcze w 2003 roku ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji EAGGF umożliwiło uruchomienie poszczególnych działań przed formalną decyzją Komisji Europejskiej. Dotyczy to wspierania działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, rent strukturalnych, wspierania przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt oraz zalesienia gruntów rolnych.

*dr inż. Józef Kania,
Akademia Rolnicza w Krakowie*

Za prekursorami idzie reszta

Zapytaliśmy doradców z Wojewódzkich Ośrodków Doradztwa Rolniczego, realizujących wspólnie z nami projekt pt. „Młodzię promotorem i doradcą – jak korzystać z możliwości, które tworzy Unia” o to:

- Czy włączanie uczniów do promocji działań w ramach PROW i SOP nie jest trochę na wyrost i czy uczniowie sprostają zadaniu?
- Czy doradcy zechcą włączyć się do realizacji projektu z pełnym przekonaniem, że ich praca będzie miała sens?
- Czy dla jednostki doradczej z tradycjami i dużym dorobkiem, angażowanie się we współpracę z młodzieżą średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej może przynieść nowe doświadczenia w pracy doradców?
- Czy rolnicy podchodzący zazwyczaj ostrożnie do tych, którzy chcą ich pouczyć, w przypadku gdy w gospodarstwie pojawi się własne dziecko-uczeń lub uczeń-syn/córka sąsiada i będzie chciał porozmawiać o tym jak można skorzystać z możliwości, które tworzy Unia... to taka rozmowa odniesie pożądany skutek?
- Czy widzicie możliwości współpracy państwowych jednostek doradztwa rolniczego z absolwentami średnich szkół ekonomiczno-rolniczych i gospodarki żywnościowej w zakresie promocji funduszy unijnych?
- Z jakimi trudnościami i problemami powinni liczyć się organizatorzy i jak Waszym zdaniem należałoby te trudności eliminować, bądź ograniczać ich negatywny wpływ na realizację projektu?

Poniżej zamieszczamy wypowiedzi specjalistów WODR.

Dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach woj. świętokrzyskie mgr Jarosław Mostowski (pierwszy z lewej, obok doradcy z WODR w Modliszewicach: Marian Szalda, Czesław Uzar i Barbara Bubień) uważa:

- Pomysł połączenia sił doświadczonych doradców i młodych, przygotowanych pod względem teoretycznym i pełnych zapału absolwentów rolniczo-ekonomicznych szkół średnich jest przysłowiowym strzałem w dziesiątkę. Jeżeli tylko realizatorom projektu uda się dotrzeć do odpowiednio licznej grupy chętnych do współpracy absolwentów skorzystają na tym nie tylko Ośrodki Doradztwa Rolniczego ale również ich potencjalni klienci – rolnicy.

- Rzeczywiście, przeważająca większość rolników – szczególnie tych, którzy posiadają niewielkie gospodarstwa – nieufnie spogląda na wszelkie nowości, z zasady odrzucając osoby, które chcą w jakikolwiek sposób ingerować w strukturę ich gospodarstwa. Osobiście jednak nie dziwi mnie taka postawa, bowiem w dzisiej-

szych czasach nie brakuje przecież. Sytuacja ta jednak powinna moim zdaniem już w niedalekiej przyszłości ulec poprawie, bowiem poprawie ulega również wizerunek polskiej wsi. Dla wielu młodych ludzi nie jest już ona symbolem nędzy i zacofania, stając się wręcz atrakcyjnym i prestiżowym miejscem pracy. Wzrost zainte-

resowania młodzieży nauką na kierunkach rolniczych mimowolnie musi doprowadzić do otwarcia się polskiego rolnictwa na zmiany, jakie wymusza nowa sytuacja polityczno-gospodarcza w jakiej znalazł się nasz kraj po 1 maja 2004. Uważam, że już za kilka lat rolnicy ponownie ufać będą nie tylko znajomym doradcom a młodzi, wykształceni gospodarze, których w szkole lub na uczelni nauczono jak korzystać z pieniędzy unijnych bez wątplenia nie zawahają się po nie sięgnąć, kiedy już powrócą do rodzinnych gospodarstw. oszustów oraz naciągaczy, o czym wielu gospodarzy z pewnością oświadczy już przekonano.

- Taka inicjatywa jest bez wątpienia bardzo cenna, bowiem ludzie młodzi, pobierając naukę w szkołach

średnich o profilu rolniczym niejako zadeklarowali się, że swoją przyszłość wiążą w jakiś sposób z szeroko pojętym sektorem rolnym, wobec czego powinni również uczestniczyć w procesie jego restrukturyzacji. Ludzie ci są przecież przyszłością polskiej wsi, a rozpoczynając swoją zawodową karierę posiadają już wiele cennych umiejętności objętych dziś programem nauczania takich jak znajomość języków obcych, obsługi komputera czy też podstaw przedsiębiorczości, które ułatwią im szybkie odnalezienie się na rynku pracy. Uważam, że za wszelką cenę powinniśmy zabiegać, by najzdolniejsi absolwenci średnich szkół rolniczych pozostawali w naszym kraju i dalej się kształcili, by w niedalekiej przyszłości stać się siłą napędową rodzimego rolnictwa.

**Doradcy: Agnieszka Kawalec,
Tadeusz Płoszaj, Leszek
Lewientowicz i Tadeusz Potoczny
z WODR w Boguchwale uważają:**

- Jest to bardzo dobry pomysł, ponieważ młodzież jest aktywna i jeśli się zaangażuje w promocję tych działań to dotrze do rolników i ich rodzin, do tych których doradca mógłby nie przekonać. Dobra promocja to podstawa sukcesu, w myśl tego lepiej żeby ktoś słyszał parę razy o danym działaniu niż wcale. Młodzież jest zainteresowana tymi programami i wręcz domaga się szkoleń z tego zakresu.

- Tak, młodzież jest przyszłym pokoleniem którzy będą współpracować z Ośrodkami Doradztwa Rolniczego. Jeśli już dziś zaangażuje się we współpracę, to w przyszłości będzie ona jeszcze lepsza. Angażowanie się we współpracę z młodzieżą zawsze niesie ze sobą nowe doświadczenia w pracy doradców. często młodzież doskonale się orientuje w bieżących zagadnieniach.

- W swej pracy doradczej od dawna współpracujemy z młodzieżą średnich szkół rolniczych, na ich prośbę prowadzimy szkolenia, ostatnio nawet ta współpraca jest nawet lepsza ponieważ szkoły również chcą być na bieżąco z tematyką działań od strony praktycznej.

- Najlepszy skutek odniesie poinformowanie beneficjenta, że np. sąsiad czy znany „Pan Kowalski” skorzystał z danego działania. Za prekursorami idzie reszta. Może

na początek rolnik będzie podchodził do tego z rezerwą ale z czasem zacznie się zastanawiać. Człowiek z rodziny będzie bardziej wiarygodny, że informując o działaniach robi to dobrowolnie i w dobrej wierze.

- Powinny być prowadzone w ostatnich dwóch klasach szkoły średniej przez doradców z zakresu funduszy. Poza tym uczniowie tych klas powinni być zapraszani na różnego typu konferencje. Uczniowie powinni być wdrażani w życie społeczne.

- Będą problemy z łącznością między ekspertami i uczniami-doradcami. Aby je wyeliminować należy przekazać telefony kontaktowe i e-mail aby łączność była na bieżąco i żeby wykazywać zainteresowanie pracą uczniów.

Doradcy: Krysztyna Tarkowska, Halina Michalak i Alina Kosiorek (na zdjęciu) z WODR w Bratoszewicach uważają:

- Uważamy, że jest to bardzo dobry pomysł na aktywizację i mobilizację rodzin rolniczych. Rola młodego człowieka ze szkół typu rolniczego jest bardzo ważna.
- W myśl poniższego na pewno nie wszyscy ale odpowiedzialni zechcą.
- Jest bardzo potrzebne i doradcom i szkołom..
- Ogrom nowych zadań, sformułowań problemów z którymi rolnicy muszą się zmierzyć toruje drogę dla ich dzieci. W dzieciach często upatrują pomoc.
- Możliwości ogromne, - wnioski o dopłaty - rachunkowość.

Doradcy: Małgorzata Bogusz, Artur Cieślak, Maciej Dymacz i Paweł Wiatr z MODR w Karniowicach uważają:

- Naszym zdaniem uczniowie sprosta- ją zadaniu. Pomoże się im to odnaleźć na rynku pracy. Zdobyć dodatkowe umiejętności, które mogą być pomocne w niedalekiej przyszłości.
- Doradcy włączą się do realizacji projektu, gdyż większa znajomość tematu wśród mieszkańców wsi oznacza lepszą współpracę doradców z beneficjentami.
- Tak, taka współpraca na pewno przyniesie nowe doświadczenia. Doradcy poznają problemy współczesnej młodzieży na obszarach wiejskich. W przyszłości pomoże im to lepiej poznać problemy wsi i znaleźć prawidłowe rozwiązania.
- Informacja przekazana przez własne dzieci będzie na pewno łatwiej i lepiej odbierana przez miejscowe środowisko. Doradca musi zdobyć - wypracować zaufanie w lokalnym społeczeństwie. Natomiast dzieci z wiejskiej społeczności, takie zaufanie już posiadają. Na pewno będzie im łatwiej i szybciej osiągnąć główne założenia projektu.
- Zaangażowanie się miejscowej młodzieży w uświadamianie rolników z jakich funduszy unijnych mogą

skorzystać, na co są przeznaczone pieniądze z funduszy strukturalnych, w przyszłości ułatwi współpracę na płaszczyźnie doradca - rolnik. Efektem tego może być wzrost zainteresowania funduszami przez rolników, dobra znajomość tematu przez miejscową młodzież, która w przyszłości może to wykorzystać w swojej pracy, przyczyniając się do rozwoju własnej gminy.

- Jednym z najważniejszych problemów dotyczących realizacji projektu może się okazać wyłonienie grupy młodzieży spośród uczniów, którzy będą chętni do udziału w tym programie. Dlatego też ważny jest odpowiedni, jasny sposób przedstawienia projektu, a także jakie korzyści będzie niósł ze sobą ten projekt.

Doradcy: Bożena Michalczuk, Tamara Siecińska, Urszula Wojewoda i Jan Pawluk z WODR w Końskowoli uważają:

- Myślimy, że uczniowie szkół średnich sprostać w/w zadaniom i są one do zrealizowania na etapie pozyskiwania i utrwalania oraz przekazywania informacji zainteresowanym rolnikom.

- Jak najbardziej – doradcy mają doświadczenie w pracy z młodzieżą, a temat jest aktualny i „gorący”. Obecnie młodzież wykazuje zainteresowania tematyką w ramach działań PROW i SOP.

- Oczywiście, młodzież ma swój punkt widzenia na pewne sprawy, można się od niej dużo nauczyć.

- Czasem może to przynieść odwrotny skutek, ale generalnie może to być pożądane działanie, zawsze pewna ilość zasłyszanych informacji pozostaje w pamięci. Często młodzież będzie występowała w tej roli jako następcy gospodarstwa i ta wiedza będzie im bardzo potrzebna.

-- Aktywna młodzież szkół średnich może się stać liderami przenoszącymi wiedzę o funduszach unijnych do środowiska wiejskiego. Jest to informacja, która bar-

dzo szybko trafiałaby do zainteresowanych. Dodatkowo młodzież ta potencjalnie pretenduje do przejmowania gospodarstw rodziców i już przygotowana byłaby do korzystania z funduszy. Młodzież wspólnie z nauczycielami są podatni na innowacje rolnicze, uczestniczą w spotkaniach, seminariach organizowanych przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego.

- Do współpracy należałoby zaangażować młodzież szkół poza maturalnych.

- Uważamy, że szkoły winny zadeklarować współpracę w miarę szybko.

Krzysztof Klęczar

Obecnie jestem studentem Akademii Rolniczej w Krakowie, kierunku Zootechnika, specjalności Rybactwo i Ochrona Wód. Pochodzę z Kęt, niewielkiego miasteczka w powiecie oświęcimskim, a moi rodzice posiadają trzyhektarowe gospodarstwo rolne opierające się obecnie na w pełni ekstensywnej hodowli drobiu.

Kiedyś to samo gospodarstwo prowadzone przez mojego dziadka zapewniało byt całej rodzinie, jednak w obecnej sytuacji gospodarczej jego udział w finansowym utrzymaniu naszej rodziny jest zerowy, a oboje rodzice pracują poza sektorem rolnym. Niestety, niewielkich, ekstensywnych gospodarstw, takich jak nasze jest już w Małopolsce coraz mniej, a członkostwo Polski w Unii Europejskiej wcale tego stanu rzeczy nie poprawi.

Zdaję sobie sprawę, że po ukończeniu studiów to gospodarstwo nie zapewni mojej przyszłej rodzinie utrzymania, jednak dołożę wszelkich starań, by również moje dzieci mogły się nim w przyszłości cieszyć. Jako student uczelni rolniczej zamierzam jednak po studiach wrócić tam, gdzie się wychowałem i podjąć prace w rolnictwie, a konkretnie w sektorze rybactwa śródlądowego, z którym wiąże swoją zawodową przyszłość.

Praktyczne rady:

1. Poinformować przede wszystkim uczniów przedmaturalnych klas, ale nie ograniczać możliwości uczestnictwa żadnemu chętnemu uczniowi z młodszych klas.
2. Poinformować o projekcie samorząd szkolny, organizacje młodzieżowe, organizacje i kluby europejskie, zespoły samokształceniowe jakie działają w szkole.
3. Zespół może obejmować uczniów z jednej klasy lub z kilku klas jednej szkoły. W zespole szkół może powstać kilka Młodzieżowych Zespołów Kształceniowych (MZK).
4. Opiekuna akceptuje dyrekcja szkoły.
5. Materiały zostaną przesłane na adres Opiekuna w ilości odpowiadającej liczbie zgłoszonych członków MZK. Materiały wydaje opiekun MZK systematycznie (w odstępach czasowych minimum jeden tydzień), do poszczególnych tematów samokształceniowych zgodnie z zaproponowanym przez organizatorów harmonogramem.
6. Broszura samokształceniowa zawiera podstawowe informacje dotyczące konkretnych Działań, należy ją przestudiować – stosując metody opisane w rozdziale 6 SKRYPTU, zatytułowanym: „Proces uczenia się, metody przyswajania wiedzy” (uczniowie, którzy wypracowali własne skuteczne metody uczenia się mogą je stosować!).
7. Po przestudiowaniu materiału zawartego w broszurze, rodzące się wątpliwości i niejasności można przedyskutować z uczestnikami MZK, zwrócić się o poradę do opiekuna, a także do ekspertów-wykładowców z Ośrodka Doradztwa Rolniczego.
8. W każdej broszurce są zamieszczone pytania sprawdzające, na które należy samodzielnie odpowiedzieć, aby się przekonać o stopniu przyswojenia materiału.
9. Poniżej są adresy ekspertów-wykładowców:

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Karniowicach (woj. Małopolskie)

Imię i nazwisko	telefon	e-mail
Artur Cieślak	0-12 412 90 98	ar.tur@poczta.fm
Paweł Wiatr	0-608 684 130	pabel7@interia.pl
Maciek Dymacz	0-502 975 376	lexo@op.pl
Małgorzata Bogusz	0-502 984 835	gosiabogusz@interia.pl

Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (woj. Podkarpackie)

Imię i nazwisko	telefon	e-mail
Agnieszka Kawalec	0-14 581 22 56	agnieszkakawalec@poczta.fm
Leszek Lewientowicz	0-604 862 613	lewlas@poczta.fm
Tadeusz Płoszaj	0-606 272 910	tploszaj@wp.pl
Tadeusz Potoczny	0-13 432 21 69	tadeuszpotoczny@op.pl

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach (woj. Świętokrzyskie)

Imię i nazwisko	telefon	e-mail
Jarosław Mostowski	0-41 372 22 84	jarek@wodr.pl
Marian Szałda	0-41 372 22 84	ekologia@wodr.pl
Czesław Uzar	0-41 372 22 84	oie@wodr.pl
Barbara Bubień	0-41 372 22 84	-

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Bratoszewicach (woj. Łódzkie)

Imię i nazwisko	telefon	e-mail
Alina Kosiorek	0-46 830 34 64	alinakosiorek@02.pl
Hallna Michalak	0-43 822 52 48	wodrmetodyka@poczta.onet.pl
Krystyna Tarkowska	0-42 919 89 13	-

Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Końskowoli (woj. Lubelskie)

Imię i nazwisko	telefon	e-mail
Tamara Siecińska	0-81 881 62 85	-
Jan Pawluk	0-84 696 28 06	-
Urszula Wojewoda	0-82 568 88 27	-
Bożena Michalczuk	0-83 343 37 92	odrgrabanow@cyber.pl

Podypłomowe studium wiedzy o Unii Europejskiej „Agro-Unia”

Informacje ogólne

Cel:

Studium skierowane jest do absolwentów uczelni wyższych, zwłaszcza rolniczych i ekonomicznych (studia magisterskie, inżynierskie lub licencjackie), pracowników Urzędów Gmin, Starostw Powiatowych, Biur ARiMR, ARR zamierzających specjalizować się w zakresie procedur ubiegania się o środki pomocowe Unii Europejskiej i zarządzania nimi. Daje ono również uczestnikom możliwość poznania specyfiki sektora żywnościowego, organizacji rynków rolnych, Wspólnej Polityki Rolnej, Funduszy Strukturalnych, Programów Unii Europejskiej i koniecznych dostosowań w rolnictwie polskim.

Organizatorzy:

- Wydział Rolniczo-Ekonomiczny Akademii Rolniczej w Krakowie
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie
- Wiejskie Centrum Integracji Europejskiej w Warszawie

Kierownik Studium:

dr inż. Józef Kania
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa
31-121 Kraków, ul. Czysła 21
tel.(012) 662 43 28, (012) 662 43 31
fax: (012) 633 15 61
e-mail: rukania@cyf-kr.edu.pl

Czas trwania:

Studium trwa 2 semestry i obejmuje 224 godziny zajęć dydaktycznych, w tym: 170 godz. wykładów i 56 godz. ćwiczeń. Zaplanowano 14 zjazdów 2. dniowych (sobota i niedziela), każdy po 16 godz.

Zajęcia odbywać się będą w **Collegium Godlewskiego Akademii Rolniczej w Krakowie, al. Mickiewicza 21 w sali C.**

Planowany pierwszy zjazd dla uczestników Studium odbędzie się w październiku 2005 r.

Warunki przyjęcia:

Warunkiem przyjęcia na VI Studium Podypłomowe jest złożenie (przesłanie):

- podania skierowanego do Dziekana Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego AR w Krakowie wraz z uzasadnieniem i życiorysem;
- kopii dyplomu ukończenia uczelni wyższej lub w przypadku studentów zaświadczenia z Dziekanatu o wpisie na 5. rok studiów

w roku akademickim 2005/2006 (preferowane będą uczelnie rolnicze i ekonomiczne);

- dowód wpłaty wysokości 1 700,00 zł obejmującej wpisowe i koszty 1. semestru na konto Akademii Rolniczej w Krakowie: **BPH S.A. IV Oddział Kraków nr 91106000760000320000467965 z dopiskiem - studium podypłomowe „AGRO-UNIA”** (po uzyskaniu potwierdzenia o zakwalifikowaniu kandydata na studium).

Zgłoszenia prosimy kierować pod adresem sekretariatu Studium.

O przyjęciu decyduje kolejność zgłoszeń przy spełnieniu ww. warunków formalnych.

Sekretariat Studium:

mgr inż. Tadeusz Biedroński
mgr inż. Dominik Brożbar
Akademia Rolnicza w Krakowie
Katedra Rolnictwa Światowego i Doradztwa
31-121 Kraków, ul. Czysła 21
tel.(012) 662 43 28, (012) 662 43 31
fax: (012) 633 15 61
e-mail: zdr@ar.krakow.pl

Koszty Studium:

Całkowity koszt studium na 1 osobę wynosi 2 900,00 zł i obejmuje 500,00 zł kosztów wpisowych i 1 200,00 zł kosztów studiowania za każdy semestr.

Warunki ukończenia Studium:

- uczestnictwo w zajęciach;
- zaliczenie dwóch testowych egzaminów po każdym semestrze;
- napisanie i obrona pracy dyplomowej na wybrany temat związany z tematyką Studium oraz przedstawienie kompletnego wniosku o przyznanie dotacji (grantu) na inwestycje dla gminy lub dla gospodarstwa, przedsiębiorstwa rolno-spożywcze, bądź organizacji pozarządowej w ramach istniejących programów pomocowych finansowanych z funduszy strukturalnych UE lub funduszy krajowych.

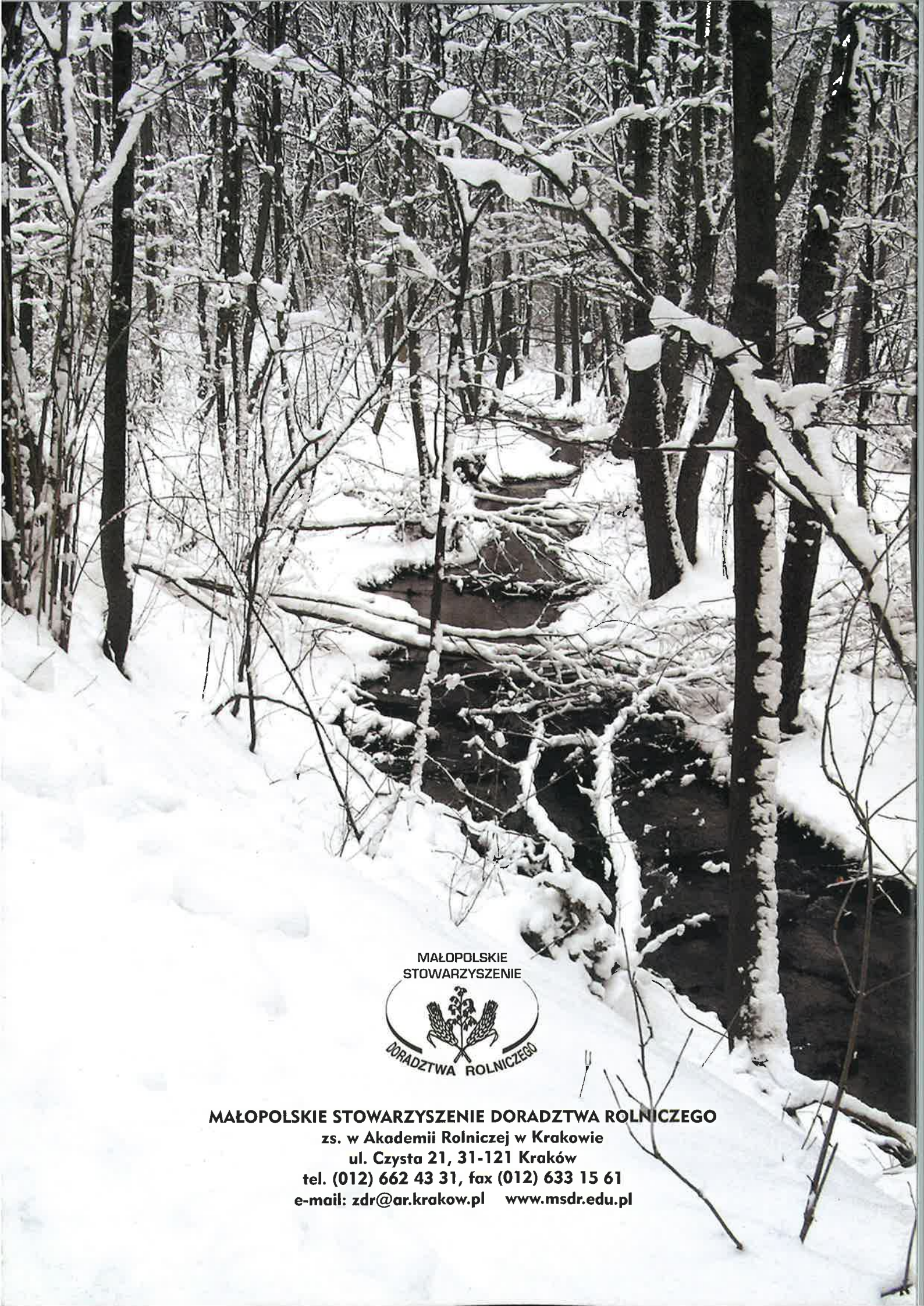
Informacje dodatkowe:

Z noclegów można korzystać m. innymi w:

- Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Oddział w Krakowie ul. Meiselsa 1, tel. (012) 422 74 50 www.cdr.gov.pl/krakow

Z programem zajęć można zapoznać na stronie: www.ar.krakow.pl

ZAPRASZAMY

MAŁOPOLSKIE
STOWARZYSZENIE

MAŁOPOLSKIE STOWARZYSZENIE DORADZTWA ROLNICZEGO

zs. w Akademii Rolniczej w Krakowie

ul. Czysta 21, 31-121 Kraków

tel. (012) 662 43 31, fax (012) 633 15 61

e-mail: zdr@ar.krakow.pl www.msdr.edu.pl